
Historiske Efterretninger
om
Solv-Berket Kongsberg.

Af
Cancellieraad Deichman.

Svad Tid Bergverker først er opkommet i dette Rige, bliver vel ikke at udfinde, sielden rekter de paalidelige Historiske Efterretninger til Kunster og andre Videnskabers første Ophav, og man bør troe de længste, i sær Bergverker, har været opdagede førend de har paadraget sig Dyrighedens Opmerksomhed. I Begyndelsen har enkelte Personer troelig allene lagt Haand derpaa, til egen eller til de omboendes Fornødenhed uden Interessentere eller Geværkskab. Af Mangel paa Kræfter, Ukyndighed i Grube-Drift, i Hydrostatiquen, Hydrauliquen og Mechaniquen, har man allene samlet hvad i Dagen laae for Dyne, uden at driste sig at komme i Dybet.

Efter Historiens sigende, synes at Bergverker først eller med de første er opkommen i Sellemarken, hvorom paa et andet Sted er anført, dog kan man ikke forbiegaae at melde noget om visse Stæder omkring og nær ved Solv-Berket Kongsberg, siden man har troet, at denne decourvert er skeed ligesom i et gandske nyt Felt, hvor der var giort Anlæg, førend dette Berk blev opfundet. Doct. Normand i de faae Blade han har efterladt os, anfører een gammel Solv-Grube baggen for Kongens Grube ned til Kullebonden paa venstre Haand, hvorudi man i hans Tid fandt Erger af 6 Lods I Gehalt. Ligesaa paa et Sted i Sandsvær Kirke-Bakken eller Kirke-Berget kaldet, som stod

under Vand, og var fast at ansee som en Ee, hvorudi skulle ligge mange omkomne Bergmænd, af Bønderne dræbte: Efter Sagn, skal der ofte have opreyst sig Ueenighed mellem de fremmede Bergmænd, og de Indfødde, som udbrod til Riv, Slagsmaal og Aftivelse.

En Raaber-Grube, verlohne Sohn kaldet, ikke meget langt fra Kongens Grube Sønder efter, var i Drift forend Solv-Berket. Om en inddreven Stoll ikke langt fra Kirken i Sandsvær; Om Blye, Raaber og Solv-Erker ved Kolberg paa Eger; Ved Hartvig Huitfeldts Sætter Raaber-Grube; Om Solv-Gruber ved Scheen i Besyn-derlighed i Lurefield. Om Blye-Gruber i Sandsvær, ikke langt fra Broen ved Loftstuen; saavidt Normand.

No. 1630 den 25 October udi en Sammentrette mellem Hartvig Huitfeldt og andre paa Heinstadt og Loftstuen, beskrives en Strekning fra Klappe-Fossen, langt neden for Tisse Foss og til yderste Plæse Nebbene, hvor den gamle Solv-Grube findes, for mange Aar siden at være brugt, og veed ikke om her ved skal forstaaes ovenneldte Blye-Grube Loftstue, som siden er kaldet Kessels-Grube.

Fra lang Tid af er gaaet et Rygte om nogle gamle Solv-Gruber i Holtefield Nordost fra Kongsberg, paa den Østre Side af Lauen, som gaaer giennem Berg-Staden, hvor man nu nyelig har opfundet nye Gruber.

I Anledning af det Normand beretter om Solv-Gruben i Lurefield, maa kortelig meldes: at her om er gaaet megen Sagn, en Præst Halvor Nielsen i Ejdanger, har deroim for en 70 Aar siden givet en Relation til Amtmand Adler. Men da det meste er allene grundet paa et løst Rygte, vil man allene deraf anføre efterfølgende, nemlig at Solv-Stoffen maatte være der ligesom Jern-Stoffen Besten, at det var Garper som drev dette Berk, at samme enten skal have bygget eller formeret Gierpen Kirke, orneret og dateret den, saaledes at Munken ikke maatte lade ringe, forend Garperne vare komne til Tostegaard, at deres Heste vare beslagne med Solv Skoe ic. Endelig at Gierpen Kirke og Sogn har faaet Navn af dem; thi i Kong Inges Tid blev Sognet kaldet Hoffund eller Hoffum, at han havde
feet

feet et Pergaments Brev hvorudi Sognet kaldtes Hvene, disse Garper at være odelagte ved den store eller sorte Død, og at Præsten ved Gierpen laage ofte og længe i dette Luresfeld og samlede Solv. Bist nok er det, at om dette Luresfeld fortælles meget, men det Sande kan ikke hjælpes med løs Snak. Dum caremus veris gaudia falsa juvant. Men at komme til mere paalidelige Efterretninger, saa er intet vissere end den store Kong Christian 4de, mere end eengang lod indkomne Fremmede Bergmænd her i Riget for at besordre Bergdriften. Af nogle gamle Regninger erfares, at No. 1621 og 1622, blev drevet for Kongens Reigning adskillige Jern-Berker, som Fossum, Bærum og Hackedalen, troer og Raaber-Gruben der verlohne Sohn, og i den Tid ved Jern-Berkerne allerede indbragte de høye Dyne, blev stobt Rugler og anden Krigs-Ammunition, giort Anlæg til Staal Fabrique; og i disse Naringer blev forbemelte Blye-Grube ved Løftstuen tæt ved Kongsberg bearbejdet. En Geschworen nød Maanedlig 20 rdlr., en Berg-Søget 12 rdlr., en Stiger 10 rdlr., (*) og en egen Ruthengiengere Maanedlig 10 rdlr.

Tobias Kupher havde Navn af Bergmester og Proberer, som egentlig forestod Smeltningen, havde Maanedlig 24 rdlr. og var vel anskrevet hos Kongen. Bemelte Blye-Grube gav i Begyndelsen god Blye-Glands, 200 Centner Erz blev udbragt, Stenen blev omstøder fastere, Gruben mere Vanddrægtig, og Glanzen forandrede sig til Blande og allene Nyrevits visede sig.

Udi en Relation til Kongen, som synes at være skrevet af disse Bergmænd No. 1622., og indeholder nogle egne Omstændigheder, gøres Forslag at den gamle Hytte paa Eger, formodentlig ved Bestfossen, maatte til næste Sommer sættes i Stand, hvoraf erfares at denne Hytte tilforne maa have været drevet for Kongens Reigning, men hvilke Erzer der har været smeltet, vides ikke, imidlertid Raaber og Blye-Erzer fundne paa Eger, som ved Hartvig Huitfeldts Søtter og anden Steds, maaskee af Skare Gruben. En senere Regning af 1623., at der fra den 22 Martii til 17 May har været rostet,

D 2

smeltet

(*) 1613, var Jacob Wölner inforstrevet fra Tydskland som Stiger, blev siden Geschwornen ved Solv-Berket, hvis Afkom endnu er til.

smeltet og afdrevet, men ikke hvad udbragt. Blye-Gruben blev indstillet med Hartvig Huitfeldts Vidende og Tilstaaelse. Videre, efter som Kongen havde ladet indkomme nogle Gange efterhaanden Tydske Bergfolk med stor Bekostning, uvante ved Sproget og den Norske Spise, og man ikke kunde forholde dem naar de vilde afrejse, da at tage Norske til lære, som kunde i den Sted bruges.

Endeligen at man havde skurfet og forsøgt i nyt Felt efter Ruthengængernes Angivelse, men formedelt Morøker, Vand og uartig Steen ikke kan komme i Dybet, eller finde noget tilstrækkeligt, og omendskjønt et Rygte var udsprede af visse Personer, at der fandtes og vare flere Bergværker, som næste Sommer skulde fremvises, dem man nu ikke torde opdage, saa var det dog tvivlsraadt, tilraade hellere at forsøge paa andre Steder, især i Trundhiem, Stavanger og Nedenes Lehn, fornemmelig i Trundhiem, hvor der siges at skal være et Raaber-Verk, og formedelt i den Egn og Revier, hvor man har Arbejdet, Gangerne i den faste haarde og steile Klippe og Bierge, efter Bergmands Kyndighed ikke vil sette i Dybet, da de af den faste Steen fortrykkes og forskydes, og forvandles til quartzig, graa og uædel Steen, afraader aldeles mere at eftersøge Erz og Metaller i dette District; her maa observeres, at ovenbemeldte Blye-Grube ligger nær ved Kongsberg, omtrent een fjerde deel Mil Sønden for, og siden der tales om Steenens Beskaffenhed og de steile Klipper og Bierge, man næsten maa troe, at dermed menes selve nu værende Erz-Bierg, hvor Solv-Gruberne ligger. Ligesaa om det Rygte, at næste Sommer skulde opdages andre Erzgænger, som nu ikke kunde skee, for andres Skyld; hvorfor foreslaaes, at Kongen maatte offentlig lade bekiendtgjøre, at hvo som vilde eller kunde opfinde eller opdage noget skulde nyde en tilstrækkelig Gindelen.

Disse Tydske Bergmænd med samt Bergdriften stode under Hartvig Huitfeldts til Schielbred (een Herregaard paa Eger) Direction, som kalder sig selv Kongl. Majest. Amt- og Berghauptmand i Norge, han blev siden forleenet med Mossedal og Rachestad, og synes Statholder Jens Juel at have haft Ober-Directionen. Man har ikke kunnet undlade at anføre dette, siden disse Steder laae saa nær Solv-Verket,

Berket, og at Beretningen er skrevet Aaret tilforne, og den sidste Regning samme Aar 1623 in Majo, neppe 7 à 8 Uger førend Sølv-Berket blev funden, og tillige hvor uskicket de ansaae dette District til at indeholde ædle Geschte, Ertz og Metallgænger. Hvorledes de ere blevne til Mode, da man strax efter opfandt de riige og ædle Erter, som tilforne ikke havde ladet sig tilshue, kan man ikke vide; Saa meget bør man troe, at Bønderne her omkring, maa da allerede have lært at kiende een Erztuffe fra anden Steen, og været opmærksomme paa den Flid og Umage man gjorde sig, for at opdage Erter og Metallgænger. Og merkelig er det Sagn, som forud gif Aaret tilforne om nye Anviisninger og Gænger. Det maa og ikke forbiegaaes, da det er bekiendt ved hvor mange adskillige Tilfælde Berg Berker komme for Lyset, at den 24 Martii 1623., gandske nyelig førend Sølv-Berkets Opfindelse, skede et saa heftig Jordstælv i dette Rige, som tilforne ikke havde været fornummet, mueligens derved noget løstrevet af den Ertz som først blev paa funden, som kunde bestyrkes ved een af de Efterretninger man har om dette Sølv-Berk, nemlig: at neden for den saa kaldede Christiani 4ti Grube, almindelig med hosliggende Gott mit König Friderich kaldet Kongens Grube, i een Dall, var et Sætter, hvor en stor Steen var nedfalden fra det Skraaberg hvor bemelte Kongens Grube ligger, og at den første Finder Christoph Groswald ved at banke paa denne Steen løstklappede noget, heurudi var Glas Ertz som han antog for Blye.

Hvad nu selve Sølv-Berkets Opfindelse betreffer, da har man derom adskillige forskiellige saavel skrevne, som trykte, Efterretninger, som baade differerer i Aarstallet som Aarsens Tid, og andre Omstændigheder. Den berømte og lærde Doct. Ole Worm er dog den som først og meest fuldstændig har givet nogen Efterretning derom, som Autor til Museum Regium og andre har til deels efterfulgt, men da de mueligens ey selv havde seet Stæderne, og der tillige findes nogen Forskiel baade i de trykte og utrykte, nødes man til at prøve dem, for at indlede Sandhed paa det nærmeste i een saa mærkelig Opdagelse.

Om Sølv-Berfets første Opfindelse.

Man har tilforne beskrevet Sølv-Berfets Situation, og at Erzh-Bierget er en Green af stor Fioldet, som skiller Tsellemarken fra Nummedal og Sandsvær, som paa de Liden laae under Tonsberg-Lehen, og omendskiont disse Fielde ikke kan beboes, saa gives der dog herlige Græsgange her og der, hvor de omliggende Bønder om Sommeren farer til Setters med deres Dvæg. Iblant andre som 1623., i samme Forsæt drog der hen, vare Christopher Lofstuen, eller som andre nævne ham Christopher Groswald (*) og Arne Werp fra Hedenstad (et Huser under Sandsvær) som havde deres Sætter-Stull mellem den store og lille Joens Knuten. Efter Worms sigende: Men Sætter-Stullen har nok ligget som foran er meldt, neden for Kongens Grube, da det andet Sted synes ikke beqvem til et Sætter. Imedens de her opholdt sig, fandt Christopher Groswalds Son Jacob og Arnes Daatter, da de vogtede Dvæget, nogle glimrende Metall-Klumper, som de merkede vare baade tungere og mere skinnende end andre Steen, toge det med sig hjem, og gav deres Moder det, og disse igien til deres Mænd. Christopher Groswald, som merkede at det var Metall, smeltede dette, og fik der af reent Sølv, som han siden for en ringe Priis solgte til en Guldsmed fra Scheen (Worm setter Saien, andre Tonsberg) hvorover samme Sted oftere blev besøgt, og undertiden fandtes Gediegen og reent Sølv, og ellers blandet med Steen eller Gangart, men da de solgte det snart til een, snart til anden, for en alt for ringe Priis, blev den eene af dem, navnlig Arne Werp, der ikke bar sig forsigtig nok ad, paagreben formedelst Mistanke af Tyverie, som derved aabenbarede den gandske Sag for Dyrigheden, og forevliste den riige Sølv-Vare, hvor dette fantes. De skrevne Beretninger siger: at det første som fantes var Glas-Erh, som jevnlig er forefunden i denne først opdagede Kongens Grube, og at Finderne troede det var Blye, og derfor prøvede at støbe Rugler deraf, som ikke er saa urimelig.

Slange

(*) Hr. Justiceraad Schlegel siger: at han siden blev en Bergbeamter; Norman: at han 1631 arbejdede som Høyer eller Hauer, som i Museo Regis betegnes med Metallicus, og bemærker det samme.

Slange i Christiani 4ti Historie siger, at denne Opfindelse skede ved Mortens-Dags Tiider af en Bondedreng, som vogtede sin Faders Dvæg. Men da man paa denne Marsens Tiid ikke mere kan være til Setters, eller Creaturerne kan begaae sig paa Fieldet, saa er det kiendelig at dette maatte være urigtig. Helvaderus siger: at i November Maaned (1623) blev Kongen tilsendt dyrebar Materie fra dette opfundne; trolig da Bunderne saa længe skulede deres Opdagelse, at det maa være den Tiid Slange mener at det først blev aabenbaret for Dyrigheden, eller da Proverne bleve nedsendte; Der var altsaa Formodning at det maatte have tildraget sig Sommers Tiid, naar Bonden laae til Setters. I Anledning af Jubelfesten 1723, som man paa Kongsberg celebrerede, og befandt af den trykte ordinerede Text og Bønner til samme Fest, at den Jubelfest blev holden den 16 Julii samme Aar, har man erkyndiget sig for nogle Aar siden hos den Danske Præst Hr. Niels Kongsberg, hvis Fader og Farfader ligeledes har været Præster ved Solv-Berket, hvad Bished man havde, at denne 16 Julii just var den rette Opfindelses Tiid, men han havde intet andet Beviis, end forskrede, at man tilspredelig kunde være forvissat, at dette var rigtigt. Dette Beviis faaer da at blive antagelig, indtil noget bedre opgives.

Saa snart dette blev Stadtholderen Jens Juel tilkiendegivet, lod han ved Bergkyndige Steden strax besigtige og belegge, formodentlig ved de tilforn anførte Tydske Bergmænd, og Tobias Kupher paa Eger, der som forhen er meldt, nyelig tilforn smeltede Blye-Erterne in Majo dette Aar (1623), som foresandt en Gang af en Fodsbrede, hvorudi baade gediegen haard Solv og anden Erk fandtes. Da Kongen derom fik Underretning, lod han strax fra Churfyrsten af Sachsen forskrive en kyndig og erfaren Stiger, og fra Brunsvig en halv Snees dygtige Hauere, og den 16 Martii 1624, skede i alle Danske Kirker en offentlig Taksigelse for denne Opdagelse. Og da jevnlig Tidende indlob, at det tegnede sig godt, hastede denne aarvaagne Konge saa betids, som Soen var aaben, selv at tage det i Dyeshyn, og den 24 April (1624) gik til Seils fra Sundet, og efter 2de Dages Seilatz den 26 April ankrede ved Bragenæs, hvorfra han strax forføyede

føiede sig til Stædet, hvor disse riige Erker vare opfundne. Man havde da allerede Affsynket 7 Allen $2\frac{1}{2}$ Qvarter, og Udlaenkningen var $17\frac{1}{2}$ Allen. Skurfet blev givet Navn af Christianus 4tus, men almindelig betegnes under det Navn af Kongens Grube.

Da Kongen paa nogle Dages Tiid havde haft Fornøielse med at see hvorledes Gangene baade faldte og stigede, saa og, hvorledes de forandrede sig med deres Godhed, saa vel oven paa, som udi deres midle og nederste Dybhed, desligeste, hvorledes Gruberne, som af Markstiellerne vare anviste med deres Lehne og Stolper, baade af Naturen vare befæstede, saa og siden ved Kunsten vare forbyggede, lod han sig og forlyste udi hans Overbøielse at smelte og afdrive en Deel Solv-Erk, hvoraf han bekom 1 Skippund og 6 til 7 Lispund Rik-Solv af Drivhærden, hvilket da det blev fingsiort, indbragte fiint Solv 741 Mark Lødig, hvoraf han lod mynte de Rigsdalere, hvorpaa findes disse Ord: Benedictio Domini facit divites. Derfra forsøiede han sig til Aggershuus, hvor fra han den 1 May seylede igien Hiem, og ankrede ved Kronborg den 7 May. Disse ere Slanges Ord Hist. Christiani 4ti. Kongen holdt Maaltid under aaben Himmel paa selve Bierget, paa een Tiid da disse høye Stæder neppe endnu vare blottede fra Sne og Is, og ligger endnu den Steen tilsynne, som tiente til Taffel, nemlig hvor Oberberg-Korsen er opreyst. Samme Tiid anordnede han, hvor Bergstaden skulde anlegges, og tillige lod giøre Anstalt til et anseelig Huuses Opbyggelse, hvor Guds Tjeneste skulde holdes. Endnu i samme Aar in September gjorde Kongen atter en Rejse her til Landet, meest for at besee den i dette Aar (1624) nye anlagde Bye med sin Befæstning Christiania kaldet, samt andre Fæstninger, og tillige mynstrede Krigsfolket. De fleste skrevne Efterretninger siger: at han og gjorde en Rejse til Solv-Berket samme Gang, som er nok gandske rigtig. Forommeldte Solv-Erk blev smeltet, afdrevet og fingsiort af Tobias Kupher udi Hytten paa Eger, troelig beliggende i West-Fossen, som forhen er meldt. Han boede paa een af Kongens Gaarde tet her ved, Kolberg kaldet, men formedelst Alderdom nogen Tiid derefter fik Afskæed; aflagt med en aarlig Pension, og benænte Gaard frie for al Afgift. Af nogle Stykker af Smelte-

Smelte-Bøger, seer man, at 1624 er Blye Smeltning skeed i den Egerste Hytte, men 1626 i den da kaldede nye Kongsbergs Smelte-Hytte: der bliver ikke nævnet om Rohe eller Raasmetning.

Den første Berghauptmand blev Adolf Frid. Grabou til Wa-thecher, dog ikke længere end et Aar fra 1624 til 1625. Hans Sted kom Samuel Weis von Schalen fra Schweiz, som tilforne havde været Krigs-Commissarius, fra 1626 til 1627, efter ham er Commis-sarien Grube opkaldet.

Allmindelig foregives, at Kongen strax tog Med-Participan-tere, som dog saaledes ikke er. Solv-Berket blev drevet allene for Kongens og Kronens Regning de første 4re Aar. Troelig at den langvarige og ulykkelige Tydske Krig, som strax derefter udbred (1625) var Aarsag at Geverksskab blev oprettet, som den 19 Martii 1727 der-paa fik følgende Privilegium, udfkrevet efter en ved samme Tid forfattet Copie.

Jens Juel, Stadtholder udi Norrige med
hans Conforter, fik Privilegier paa
Solv-Berg-Berket.

C_{4tus}

G. A. W. At estersom Gud Allermægtigste naadigst wort Rige Norrige med Solv-Malm og Ertzher paa adskillige Steder rigeligen welsignet haffuer, och wii self paa nogle Steder saadan Ertz at wim-de Berg-Bercher des Brug, haffuer ladet udi næst forleeden Aaringer stille udi Berch, da haffuer wii nu saadant Berg-Berch, des gand-ske Tilbehor og Brug, till Os Ellskelige Jenns Juul til Kioldgaard, wor Mand, Raad, Stadtholder udi wort Rige Norrige oc Embits-Mand paa wort Slot Aggershuus, med sine med-Conforter udi it Compagnie, naadigst opdragit, oc af Kongl. Gunst og Naade, undt, beuilget og giffuit, och nu med dette wort obene Bref, wunde, be-uilge og giffue, for^m Jenns Juul oc Compagniet til samme Berg-Berch at udføre och holde wed lige, disse esterskreffuene Privilegier och Friheder. Forst haffuer wii naadigst samtocht og beuilget for^m Compagnie det gandste Berg-Berchs Brug wed Rommingsberg udi

Sandsfuer med desß Gruer, Grunder oc Forser, och ald anden tilbehoerlighed, som allerede opfundet och udi Brug ehrre, eller sammesteds herexpter opfindes oc brugis kan, til Euindelig Eyendomb, den Eene Arffuing efter den anden, at niude bruge oc beholde quit och frie uden ald Schat, Tynge oc anden Besuering, udi huilchet for^m Berg Werch, wii oc Selv En fierde Part at hollde, naadigst sambtocht hauffer, oc skal for^m Compagnies Participanter, och deres Efterkommere plichtig werre, at giffue os, och wore Efterkommere Konninger i Danmarch og Norrige for forstreffuene Berg-Werch, den goedwillige Rettighed, som i Tysland brugelig er, som er dend Thiende Part af aldt det Solf, som paa Compagniets Begne oc deres Dinkosning, herefter i saadanne Gruer gewindis och til weye bringes kan, derfor uden oc skulle de tilforplicht wære, ald det Solf, de af forbemeldte Brug, bekomendis worder, til Os oc wore Efterkommere Konninger udi Danmarch igien at selge och oplade, och wille wii demnem for huer Lodig Mark sin, lade giffue otte Rirdaler in Specie, huilke wii demnem wed Smelt-Hytten wil lade erlegge, saa og Selv Solffuit at lade annamme, sammeledes skal Compagniet ochsaa beuilget oc til-ladt werre, at maa brugge wore och Cronens Skouffue, som hoes samme Hyt-Werch beliggende ehrre, till Ruul, Dingning och Groffue, saa meget til samme Werch kan behoffues og fornoden giores, doch skulle Skouffuene uddeelis udi wisse Pladser, huer Aar udi rette Tiide, og huggis, paa det samme Skouffue sammesteds altid kunde blifue wed Magt, til Hytternes beste oc Brug, disligiste haffuer wii och for^m Compagnie beuilget den Gaard Berg paa Eger, for sedwanlig aarlig Landskyld til derris Hestes Fornodenhed, at maa bruge, saa oc Sandsfuer oc Nummedal for en aarlig wisse Afgift, efter den Befalning derom udganget ehr; udi ligemaade haffuer wii och naadigst beuilget Handwercks Folkit och Berggesellerne, som hoes samme Hyt-Werch arbeide, at maa och skulle werre ubetyngget och frie for alle Schatter, Paalægg og Udskriffuelse, Schydsfærd og anden saadanne Besueringer, och skulle de niude de Privilegier, som ehrre andre Steder forundte, hvor Bergwerch i Brug ehr, schal och hermed for^m Compagnie werre Schiott undt og quiffuit, saa oc frit oc ubehindret, at maa bruge, huiß Vandlob, Elve, Becke oc Stremme, til samme Hyt.

Hytwerch kand findes tiensligt at werre, uden nogen Afgift, saawit wii oc Cronen derudi ehre tilberettigte. For det sidste, haffuer wii oc naadigst beuilget og tillat for^m Compagnie self at maa haffue, och holde Fall wed Berg-Verchet, huius Handtwerchs Følchet, Berggessellerne och andre, som hoer Berg-Verchet arbeide, kunde haffue fornøden til derris Underholdning oc anden Nødtørst, och skal det werre Compagniet friet for, samme Wahre inden oc udenlands at maa hente oc kiøbe, huor dennem det best kunde falde beleiligt, och skal ald Proviand, fremmit All undertagit, derudi Riget werre Soldfrie, doch wille wii icke forstaait haffue, nogen Kiøbmandskab derunder at maa driffuis; disse for^m Benaadninger oc Privilegier, som wii af Kongelig Macht, Günst oc Naade for^m Jennis Juul, med sine Med-Consorter paa for^m Berg-Verch naadigst giffuit haffuer, wille wii, for os, och wore Efterkommere Konninger i Danmarch og Norge ubrodeligen holdet haffue; Thi biude wii oc alvorligen befalle wor Stadtholder, som nu ehr, eller herefter kommendes worder, Embidhmand, Fogiter, Borgemeestere och Raadmand, saa og alle andre, som paa worre Begne haffuer at biude og befalle, at I slichteligen holder offuer for^m Privilegier, saa Compagniet icke i nogen Naader hermed forulempes, eller til des Fremgang skeer nogen Forhindring, under wor Hyllist och Naade. Giffuet Kisserhuus den 19 Martii No. 1627.

Ligesaa følgende af samme dato.

Jens Juel Stadtholder i Norrige sich Bref paa Hytte-Verchet oc andet anrørende.

C^{atus}

W. S. G. T. Wider, at eftersom wii til Eder och Eders Participanter naadigst haver opdraget gandske Sølv-Berg-Verchet i Sandfuer udi wort Rige Norrige, huorudi wii Self en fierde Part at holde, naadigst hafue samtøcht, da hafue wii och iligemaade beuilget Eder for aarlig billig Leye og Afgift, Smelte-Hytten, Pock-Verchet, Brygger-Huuset og ald anden Werrelser wed Konings-Bergit med huius Redskab och Tilbehør, der findes, indtil Compagniet det at kiøbe kunde afficed komme, saavel som Sandfuer og Nummedahl des wisse

og u-viſſe Indkomſt, och ſedwaulig Arbeid for wiſſe aarlig Afgift, ſom Eder af worre dertil forordnede Commiſſarier ſkal ſettes; Sammeledes haaffuer wi och naadigt beuillget Eder for aarlig Leie at maa beholde Proviand-Huſet ved Bragenæs, ſom och huſs Proviand paa worre Weigne til Berggeſellernes Fornødenhed udi Forraad indkøbt ehr, hwilket Compagniet doch eyter Indkøbet til os ſkall betalle, om di det behøffuer, ellers ſkall J det lade ſelge och affhende det dyreſte mueligt ehr, och ſiden Eder det ſaaledes til Regnſkab lader føre, dermed ic. Kullerhuus den 19. Martii 1627.

Endſkiøndt diſſe anførte Privilegier allene ere Copier, og ikke vidimerede, ſkulde man dog troe, at de ſaaledes ere expederede, og, i Mangel af Originalerne, her indførte, muligens de og flere endnu ere i Behold andenſtæds. I Reſenii Catalogo over de Bøger han ſkienkede til Academiets Bibliothecque, ſtaaer anført pag. 369. Solv-Berkets og Raaber-Berkets udi Sandsberd paa Rommingsberg i Norge Privilegier gaves Jens Juul og ſammesteds Participanter af hans Kongel. Majest. 1627. 28. 29. 31. 33. 43. 46. 47. 50.

Solv-Berkets udi Sandsberd Regnebog paa hvis af Solv-Berkets Participantere er proponeret fra 7 April 1628 Meſſ., men formodentlig forgaaet i Kiøbenhavnſ Jlds. Vaade 1728.

Overleveringen af Solv-Berket ſkede dog ikke førend Maret derefter, da Compagniet antog det den 6 April 1628., fra hvilken Tid foranførte Sessions Protocoll og tager ſin Begyndelſe, og maa tillige nogen anden Forandring være indløben; thi i Steden Kongen i det foranførte havde erklæret ſig at ville tage en ſierde Part, tog han nu ikkun en ottende Part. Stadtholder Jens Juul var Formand for Participanterne; og blev da det første Indſkud giort med 8000 rdlr.

Kongen $\frac{1}{8}$ Part eller $\frac{4}{32}$ p.	•	•	•	•	1000 rdlr.
Stadtholder J. Juul $\frac{1}{4}$ p. eller $\frac{8}{32}$ p.	•	•	•	•	2000
Jens Bielke $\frac{1}{16}$ p. eller $\frac{2}{32}$ p.	•	•	•	•	500
Jens Sparre $\frac{1}{16}$ p. eller $\frac{2}{32}$ p.	•	•	•	•	500
					4000 rdlr.
					Ove

	Transp.	
Ove Gedde $\frac{1}{4}$ p. eller $\frac{8}{32}$ p.	4000	rdlr.
Niels Hansen $\frac{1}{16}$ p. eller $\frac{2}{32}$ p.	500	
Hendrich Post $\frac{1}{16}$ p. eller $\frac{2}{32}$ p.	500	
Christen Bang $\frac{1}{32}$	250	
Niels Folder $\frac{1}{16}$ p. eller $\frac{2}{32}$ p.	500	
Kirsten Doctors $\frac{1}{32}$	250	
	8000	rdlr.

Da Berket blev antaget, skal ingen Berghauptmand have været; (*) men Directionen ført af da værende Hytte-Forvalter Caspar Helbech, men strax derpaa er Doctor Medicinæ Johan Friderich Norman, en Holstener, som var vel anskrevet hos Stadtholderen Jens Jaul, bleven beskikket til Berghauptmand.

Ved Berket var allene en tommered Hytte, opbygget med tvende smaa Puk-Bærker; Den første Smelte-Maade er ikke bekendt, men forommeldte Caspar Helbech, som var fra Freiberg og der Borgemeester, indbragte den Freibergiske Methode over Sticht-Dvnen.

Holberg siger: at Kongen forbeholdt sig overste Gouvernement, og paa det intet skulde bygges paa Kov, men Bergmandsk, beskikkedes Oberberghauptmand og Oberbergmester, som han selv lönede, imod han tog Tiende og Mynte-Profit: I Mangel af paalidelige Efterretninger, kan intet vist siges her om. Solvet blev leveret til Mynten for 8 rdlr. in Specie, som siden blev forandret til $7\frac{1}{2}$ rdlr. da de affortede $\frac{1}{2}$ rdlr. bleve anseet som Tiende af Berket. Hvad Holberg melder om Bergamt og Oberbergamt, bliver nok en anticipation; thi Berg-Jurisdictionen er ikke førend længe derefter bleven ordentlig indrettet, og har haft adskillige Forandringer. Et er Dispositionen ved Solv-Berket og dets Deconomie, Conventioner, &c.; Et

(*) Ove Gedde, som boede ganske nær ved Solv-Berket, siges i hans Liig-Prædiken, af Kongen at være betroet Opsigten med Solv-Berket vid. infra.

andet en ordentlig Under- og Oberret, som skal kiende i alle Berg-Sager, saavel ved Sølv-Berker, som alle andre Berker, og tillige Indseende, at Berg-Ordninger bliver holdne i deres Kraft, og at alt skeer Bergmandsk. Det varede og nogen Tiid, førend Berg-Ordninger bleve paatænkte. Norman klager og i sin ovenmeldte lille Tractat, at i hans Tiid endnu ikke var givet de sædvanlige Friheder som i Tydskland, og ingen almindelig Foranstaltninger, uden et hvert Berk holte sig til sine dem givne specielle Privilegier. Til et Bevits herpaa, at Berg-Sager ikke bleve afgjorte ved noget Bergamt, gif Ordre til Eiler Urne Befalningsmand over Bradsberg Lehn, at lade indstevne Henrich Post for Laugmanden, i fald han ikke fortsætter Jern-Berket ved Scheen, og domme det forfaldne til Kongen; den 5 Julii 1635.

Saa vidt man kan udfinde, vare paa den Tiid, da Geværskabet tog Sølv-Berket i Possession, følgende Gruber opdagede, nemlig: 1) Kongens Grube, som dog paa den Tiid var indstillet. 2) Armen Grube, som allene blev drevet til de Fattiges Underholdning, som skal have givet god Udbytte. 3) Prinzens Grube. 4) Hertzog Friderich. 5) Commissarier Gruben. 6) Hertzog Ulrichs Grube. 7) Blyegangen og Braunschweig Grube.

Da Kongen var behæftet med den besværilige Tydske Krig, har vel muelig Interessenterne selv bestyret Sølv-Berkets Drift, i Overlæg med Berghauptmanden og de øvrige Bergbetientere. Stadt-holder Jens Juul og Ove Gedde vare de største Participanter, og tilsammen eyede den halve Deel i Berket, som folgelig havde meest at sige. Den sidste, een paa de Tider meget berømmelig Mand, som var Admiral for de Danske Skibe, gjorde den første Ostindiske Rejse, stitted Accorten om Tranquebar, tog det i Possession, gjorde Anlæg baade til Byen og til Citadellet Dansborg, hjemkom i Martii 1622, og strax derpaa blev forlehnet med Brunlaug og Nummedal i Norge, boesatte sig paa Lisse Gaard paa den Østre Siide af Bergstaden Kongsberg, ved de Tider Sølv-Berket blev opfundet

fundet (*), som nu er udlagt til Grund og Tomter til Bergfolkene, og udgjør en Deel af Bergstaden, som skilles derfra ved Elven Lauen, hvorover Ove Gedde lod bygge Tisse Broe, som han siden overlod til Participanterne, imod han deraf nød den halve Broe-Told, som varede til 1650, hvorover siden reyste sig en Tvistighed; han havde desuden derved baade Sang og Mølle. Denne Mand havde den fornemteste Dpfsigt over Solv-Berket, saa længe han boede her, (**), og hvor siden hans Søn Oberberghauptmand Brostrup Gedde ogsaa boede, og skal det være her det passerede med Bonden, som sagde: at det er ude med Ove Gedde, der drikker Vand og spiser Græs, siden han drak Thee og spiste Sallat, som da var usædvanlig og noget Nytt, i sær for en Bonde, han blev omfider Rigens Admiral og Raad.

Man seer ellers, at Ruthengængere bleve Maanedlig lønede, endog førend Solv-Berket blev funden, ligesom i de første Aar derefter: I Christiani Vti Invitation til et nyt Participantskab No. 1684, tilfuges samme Participantskab, ikke allene alle de Gruber, som da vare opdagede, men end og alt hvad efterdags enten ved Schurffer eller Ruthengænger opfindes. Men man finder ingen Efterretning, endog ikke i Dppteignelsen paa alle Kongsberg Gruber og deres Dpfindere, hvad ved Ruthengængere er paa funden.

Alf

(*) Hvad Tid at Bergstaden fik først Navn af Kongsberg, veed man ikke. Et andet Sted i dette Rige har ellers fordom haft samme Navn i det meste af Fremmede, saaledes kaldet, nemlig: Tonsberg, som af Crantzio steds kaldes Kongsberg, og af Ziegler in Scandia kaldes Kongsberg Castrum & Emporium, hvor ved formodentlig i sær forstaaes Slots-Bierget, som ligger nesten inden i Byen, hvorpaa Tonsberg Slot stod.

(**) Førend Ove Gedde reyste til Indien, var han forlovet med Dorothea Urne, Knud Urnes Daatter paa Nasmærk, og holt Bryllup med hende d. 22. Sept. 1622., som boede paa Semb's Herre-Gaard paa Eger, da han kom hjem forærede hun til Eger Kirke et par store Lyse-Stager, hvorpaa i samme Anledning ere satte nogle Latinske Vers. Semb havde Kongen til, som siden gav den til Hen. Sehested, og da den med alt hans andet Gode tilfaldt Kronen, blev Semb soldt til Gabriel Marcellius.

Af Oberbergamtskriver Böchmans Relation om Sølvs-Berket
 erfarer man, at siden Ruthen, naar den vil, slaaer an saavel uden for
 som inden Arterne, uden Forskial, hvorpaa man mange Stæder hav-
 de gjort Forsøg, og temmelig derefter affynket, men intet derved udret-
 tet, hvorsfore den ikke beholdt sin Credit ved dette Berk, saa man om-
 sider allene holdt sig til at skurse, efter Fallerne og Gangerne An-
 vtiisning. Der er skrevet saa meget pro & contra om denne Naturens
 Hemmelighed, at man maa staae i Tvivl, hvad man skal derom dom-
 me. At jo derunder er forgaaet store Bedragerier, maa vel ikke næg-
 tes, intet større dog end den bekiendte Jacob Aimars i Lyon, som en-
 delig ved den skarpsindige Prins de Conde blev opdaget, hvorom Ab-
 beden Wallemont har skrevet en egen Tractat, og af naturlige
 Grunde har vildet bevise, hvorledes dermed tilgik, førend Bedrageriet
 kom for Lyset. Han havde gjort bedre at holde sig en Fontenelles Er-
 indring efterrettelig. (*) Paa den anden Side Hayes derimod saa
 mange Efterretninger, endog af Mand, hvis Troeværdighed man
 ikke burde tage i Tvivl, om Wünschel Ruthens Anslag, som ofte skal
 have haft god Virkning, men Marsagen søges snarere i Ruthengæn-
 gernes eget Blod og Persons Beskaffenhed, end i selve Ruthen,
 hvorom kan eftersees Ad. Beyers Oria Metallica; hvor han og anmær-
 ker, at smale og dove Klyfter, som ikke giver stærke Uddunstninger
 fra sig, ikke ere de lykkeligste for en Ruthengænger, følgelig at de
 Kongsbørgiske Geschichte ikke vare bequemme Steder for denne Op-
 findelses Maade.

Forbemelte Privilegium forunder Compagniet Kronens Sko-
 ve, som hos samme Hytte-Berk er beliggende, ligesom og hvis Vand-
 løb, Elve, Bekke og Strømme, saa vidt Kongen og Kronen var til-
 hørende, og da allerede i Efterfølgelse, af de Tydske Anstalter, befaleet,
 at Skovene skulde uddeles i visse Pladser, som hvert Aar skal hugges
 i rette Tid, paa det Skovene kunde blive ved Magt, hvilket dog ikke,
 saa

(*) Assurons nous bien du fait, avant de nous inquirer de la cause. Il est vrai, que cette
 Methode est bien lente pour la pluspart des Gens, qui courent naturellement à la cause
 et passent par dessus la verité du fait. Mais enfin nous eviterons le ridicule d'avoir trou-
 vè la cause de ce qui n'est point.

faa vidt bekiendt, nogen Tiid er efterfulgt, vilde maaskee og haft sne Bamskeligheder, hvilket og er foreskrevet et andet Berg-Berks Compagnie ved disse Tiider, man seer og her af, at den Kongelige Menighed har været indskrænket i allene at overlade Kronen Skove og Strømme, eftersom Udelen paa de Tiider Eyede et stort og vidtloftig Jordegods her i Landet, ligesom og Kronen ved adskillige Leyligheder, i sær ved Reformations Tiiden var tilfalden et betydeligt Jorde Gods i dette Rige, som siden næsten alt er kommet i particulaire Folkes Hænder.

Da de fleeste opfundne Gruber vare paa Oberberget, var man i Tanke at anlegge Bergstaden bagen for Kongens Grube, Sonden efter ned imod verlohne Sohn, ikke langt fra Beyen til Kullebonden, men da de fleeste Gruber bleve fundne længere Nord efter, og i sær paa Underberget, og Vandfaldet gav god Leylighed til Smelt-Hytten, og en beqvemmere Bey til Gruberne derafra, blev den anlagt hvor den nu er, hvorfra man regner p. p. en halv Meil til Kongens Grube, men meget nærmere til andre Gruber. For at gjøre Beyen mere passable, blev i en trang Dahl Berget bortbrændt, ikke langt fra Staden, Skiægge Trængselet kaldet, fordi en Mand som derpaa arbejdede, forbrændte sit Skiæg, hvor sammesteds paa den flette Fjeld-Væg alle Kongernes Navne og Chiffres er indhugget.

Anlegget til Bergstaden skal Kongen selv have giort No. 1624. da han tvende Gange var ved Berket, og tillige gjorde Anstalt til et Huus, hvorudi Gudstienesten for de Tydske Bergfolk skulde holdes.

Man finder dog ikke at nogen ordentlig Tydsk Præst er beskikket førend 1628, som var Peter Müller fra Flensborg. Formodentlig at man har betient sig af en Tydsk Student, da derimod alle Ministerialia blev forrettet ved Præsten i Sandsver, siden Bergstaden laae i dette Præstegjeld, som derfor og uød Løn til 1628.

De Norske Arbejdere har formodentlig søgt Hedenstad Kirke, et Anner under Sandsver. (*)

I Berghauptmand Doct. Normands Tid vare følgende Gruber opfundne No. 1631., nemlig: 1) Kongens Grube. 2) Armen Grube. 3) Hoffnung. 4) Charitas ifkun een Ries Grube. 5) Herzog Friderichs Gr. 6) Herren Jungen Prinzens Gr. 7) Fortuna. 8) Sachsen (das Haus Sachsen). 9) Erz Engel Michael Gr. 10) Commissarier Gr. 11) Herzog Ulrichs Gr. 12) Blyegangen. 13) Braunschweig Gr. 14) Juuls Gr. 15) Segen Gottes Gr. 16) Dergleichen. 17) Quartale Gr.

Normand lod opføre en af de høye Dyne, for at smelte de strenge Erze, som faldt ved Herzog Ulrichs Grube.

1630 fandt man gyldigt Erz i Braunschweig Grube, af en betydelig Gehalt, de første af dette Slags fundne i dette Rige, hvor om et andet Steds er anført.

No. 1629 bleve opfundne Dergleichen og Segen-Gottes Grube, som svarede til sit Navn, og een af de gavmildeste og meest bestandige ved dette Verk, der af alle Gruber sadt meest i Dybet, og endnu til denne Tid i Besenhet viiser smeltværdige Erzer, om allene de kunde stoppe de svære paagaende Omkostninger. Hvor riige denne Grubes Erzer strax i Begyndelsen vare, kan deraf erfares, at Normand 1630 lod i Schicht-Dyven giennemgaae i et Schicht een Tonde Erz (i Vægt p. p. 2 Centner) hvoraf i tvende Ausaessen fik 321 pd. Verk, og derudi 135 Mark 3 Lod fin Solv. Gruben var samme Aar $5\frac{1}{2}$ Lachter affynket, og fandtes derudi den 7 May (1630) et stykke Solv paa 3 Lachters Dybhed vægtig 130 Mark, men nogle Maaneder derefter i det

(*) En Tavle hængte i den forrige Kongsberg Kirke, som nu igien er ophængt i den nye Kirke hvorpaa stod følgende: Anno 1623 ist das hochlöbliche Silber Berg Werk, alhier erfunden worden. 1624. haben Ihre Königl. Majest. christmildeste Bedechtnis CHRISTIANUS Quartus zu zweien Mahlen es selbst besichtigt, und darnach angeordnet, wie das ganze Werk sollte gebauet worden, haben auch ein ansehnlich Königl. Haus, worinnen der Gottes Dienst verrichtet, hier setzen lassen. Nachdem aber solches abgebrant, ist diese Kirche No. 1631 gebauet, und nun No. 1671 durch Vorschub guter Leute repariret und gebessert so viel möglich gewesen.

Seer Gott! lass immer blühe forth
Das Bergwerk, und Dein werthes Worth.

det dybeste et endnu større Stykke, nemlig den 31 Augusti samme Aar af 409 Markers Bægt, som stod afriket i Choret i den forrige Kongsbergs Kirke (*) og blev taxeret 3272 Specie Rigsdalers Bærdie, hvoraf Kongen lod mynte 3000 Specie Rigsdaler, som han skienkede til den i dette Aar oprettede Friderichsborgs Skole.

Doct. Normand siger: at der er meget som forhindrer Bergverkernes Opkomst i dette Rige, som han ikke vil angive, uden allene at Kongen alt for sjelden besøger dette Rige, da dog ingen Konge mere flittig og saa ofte har indfundet sig her, og draget saa megen Omsorg baade for Landet og Undersaatterne, at han bliver i en ærefuld stedsvarende Erindring, som hellere tilkommer det Navn af dette Riges Skyts-Helgen, end den forrige, og som i Særdeleshed paa alle muelige Maader søgt at befordre Berg-Verkernes Opkomst.

Normand klager og at Berket ikke var forsynet med fornøden duelige Berg-Arbeydere, og tillige over visse Personers Egenmyttighed, hvorved han forstaaer nogle af Interessenterne. Manden var geraaden i Tvistighed med disse, saa der blev anordnet en Commission dem imellem, men da Commissionen tog sin Begyndelse, practicerede Normand Protocolten og Papirerne til sig, gjorde sig usynlig, saa man siden ikke veed hvor han blev af.

I hans Sted blev Johann Diegel Berghauptmand, dog ikkun en kort Tid; thi han er død enten sidst i Aaret 1632 eller først i Aaret 1633. Han nød desuden 200 rdlr. af Jern-Berks Compagniet for at gaae dem til Haande. Iu Novembr. 1632. vare en Deel af Interessenterne forsamlede med Johann Diegel paa Kongens Begne, som besluttede allene at drive 10 Gruber, siden det vilde blive nesten umuelig at holde dem alle i Gang, formedelsi det faste Berg og de smale og tynde Gange. Adskillige Betientere og Arbeydere aflagde; de øvrige maatte lade sig korte i deres Lon.

(*) Denne Afrikning findes nu i det Kongl. Amphiuus med Underskrift: *Benedictio Domini Divites facit.* No. 1630 den 31 Augusti ist allhier zu Königsberg in Segen Gottes Grube, bergleichen Stücke gediegen Silber gewonnen, so gewogen 409 Mf. und taxirt worden vor 3272 Reichthalern.

Den 29 Julii 1632. udkom Kongel. Forordning: at hvo som herefter opfinder nogen Erz-Grube, eller vil den optage og bruge (umdtagen Sandsvoer, som det sammesteds allerede privilegeret Compagnie allene vedkommer) skal det være dem frit for at være sig om Participantere, og skal nyde Privilegier og visse Nars Tiende Frihed; Herved maa erindres, at strax efter Soly-Berket var opfundet, at Kongen den 25 Octobr. 1624., forundte Johann Post Borger og Indvaanere i Kiøbenhavn, som tillige var Myntemester, og Herman Krefting med Consorter, at maatte bygge Jern-Hytter og Hamre adskillige Steder i Norge, som allerede er bekommet, eller derefter kan findes, frie for al Tynge og anden Besværing, at maa mod billig Betalning strax annamme Bærumis Jern-Berk, men strax at fortsætte det, og intet Berk længere ligge end et fierding Nars, forundes Kongens og Kronens Skove, som saa vidt muelig er, saaledes Narslig hugges, at de igien kan tilvøxe, (nemlig i visse Parter) nogle visse af Kongens Gaarder Berket tillagt, betale 24 skill. af Skpd. i Told; at dette Compagnie og ingen anden være berettiget til Jern-Berkerne, og dersom af dem selv eller deres Bud noget Berg-Berk af Soly, Jern, Raaber, Blye eller anden Erz, nogensteds i dette Rige Norge herefter kan blive funden, skal dette Compagnie være det forbeholden.

Trende Nars derefter den 17 Octobr. 1627, blev samme Compagnie forundt et mere omstændelig Privilegium, beraabende sig paa det forommeldte, nemlig: at dette Compagnie og ingen anden i Norge maa anordne Jern-Hytter, Hamre og andet mere Berg-Berk, baade Soly, Raaber, Blye og hvad Navn det have kunde, dertil skienket dem Jern-Bierge, Blande og Stromme, Jord og Grund til at bygge Berg-Berk paa, og fremdeles bevilge og tillade, at bemelte Johann Post med sine Consorter, maae frie bygge og bruge de Stæder, som til deres Foretagende kan tiene, besynderlig hvor tilforne haver været Hytter og Hamre, saa ingen Sang eller Ducern, som ere eller derefter blive bygt skal komme til nogen Hinder. Hvad opfindes skulle hannem først tilbydes. Alle de Grunde, Jorder, Blande og Stromme, Skove og Fosser, som kunde være Compagniet tielig, gives og bevilges det og deres Arvinger til evindelig Eyendom,
frie

frie og frelste, som skal besigtiges og dennem skides af visse Deputerede, at maa Pantfætte, sælge og afhænde til hvem vilde, saa længe det forbliver til dette Brug, og ingen skal bygge eller bruge nogensteds Hamre, Hytter, eller begynde noget Berg-Berk i Norge, eller derpaa forhverve noget Kongelig Brev, saa fremt det ikke af Compagniet forfømmes. Ligeledes forundes det 10 af Kronens Gaarde, næst ved Hytten beliggende, frie for Skydsfærd og Flotning, frie at indføre Proviant og anden Nødtorst til Berksfolkene, som indkøbes udi Dannemark og Norge, foruden Told eller Paalæg at give i Norge, dog dermed ingen Kjøbmandskab at drive. Ingen understaae sig at gjøre Forhindring med Sommer Flaade, at paadrives Damme, eller Dam-Stok, ey heller paa Flom eller Vand i nogen Maade. Berksfolkene at være frie for Udskrivning baade i Fred og Fjende Tid; Dog maa ingen antages i Berkets Tjeneste, som til Soes have deres Næring. Ingen understaae sig at forpagte eller forpagte lade nogle af de Skove, som ere beliggende paa 4 Mille nær Hytten og Hammeren, som allerede i Brug er, ey heller de Skove paa 4 Mille nær de Steder, som herefter til sliq Brug kan blive tjenlige. Endelig, at samme Privilegier skal blive forbedret naar derom ansøges.

Uf dette erfares, hvor meget det var den berømmelige Konge om at gjøre, at befordre Bergdriften i Norge, og at dette Compagnie var eene berettiget til alle Slags Metaller i det gandske Rige, og ingen anden. Endeligen, at dette er den første Grund til Jern-Berkerne Friheder, nemlig 4 Milles Circumference, Friegaarder, frie for Udskrivning, frie Indkøb af Proviant &c.

Da Johann Post ikke kunde bestride disse Berg-Berker, afstod han endeel deraf til Mogens Guldentierne til Gulletoft, Befalningsmand paa Warbiorg, Steen Willumsen til Lousens, Admiral paa Bræmerholm og Biskoppen Mag. Niels Simonsen Glostrup. Efter Johann Postes Afgang, maatte hans Son Henrich Post, som eyede $\frac{1}{10}$ Deel i Solv-Berket, boende i Scheen, skille sig af med endeel af Jern-Berkerne, da han og Med-Arvinger ikke formaaede eene at fortsætte dem, saa Participanterne skilte sig ad, folgelig ey heller i Stand til at benytte sig af det givne Privilegium i Henseende til andre Me-

taller, hvilket synes at være Anledning til forommelte Forordning af 29 Julii 1632. (*)

Det heder vel efter den skrevne Optegnning over Solv-Verkets Ober- og Berghauptmænd, at Daniel Barth, som Oberbergmester førte Directionen fra 1633 til 1642, men det kan ikke være; thi han var allene Hytte-Skriver i den Tid, og Jacob Wöllner, som Berg-Geschwornen for ham. Men da Barth var visselig en brav og Berg-kyndig Mand, og vel anskrevet hos Interessenterne, i Særdeleshed hos Ove Gedde, som troelig, fornemmelig synede Verket og boede der ved, saa har Barth uueligens haft meest at sige.

1635. var Kongen atter her i Landet, kom til Flekkerøe Havn den 30 May, siden til Kobbervigen, derfra til Bragnæs, siden til Scheen, og kom den 13 Junii til Kongsberg, hvor han i tre Dage opholdt sig, besaae Gruberne, Solvsmeltningen, Afdrivning og Bran-

(*) Ved Foreningen i Opsloe den 5 April 1631, behøftt Henrich Post og Med-Consorter Fossum og Barboe Jern-Verker, de øvrige Bærum og Eidsvold Jern-Verker forberemte Mogens Gyldenstjerne $\frac{1}{8}$ Part. 2) Steen Willumsen nu Befalingsmand over Reins Kloster $\frac{1}{8}$ Part. 3) Henrich Rantzou $\frac{1}{16}$ Part. 4) Iver Wind $\frac{1}{16}$ Part. 5) Henrich Walkendorf $\frac{1}{32}$ Part. 6) Biskop Mag. Niels Simonson Glostrup $\frac{1}{32}$ Part. 7) Borgmester Anders Pederfen $\frac{1}{4}$ Part. 8) Lauritz Ruus $\frac{1}{16}$ Part. 9) Henrich Fyrren i Kjøbenhavn $\frac{1}{6}$ Part. 10) Johan von Deelder Raadmand sammesteds $\frac{1}{32}$ Part. 11) Poul Trane $\frac{1}{32}$ Part. 12) Niels Tolder $\frac{1}{32}$ Part. 13) Ancher Schröder $\frac{1}{32}$ Part. 14) Frantz Peekel $\frac{1}{32}$ Part. 15) Christen Bang $\frac{1}{32}$ Part. Fossum, eller som det tilforn kaldtes Hytte-Verket, bliver nok ellers det ældste Jern-Verk her i Riget, saa vidt man kan finde. Der findes endnu Kuberne efter smaae Smelt-Øvne i Udmarkerne nær ved Hiemme-Gruberne, og bliver nok det Jern-Verk Agricola taler om ved Scheen eller Schide at have ligget. 1602 den 24 August blev det forundt Jörgen Brokkenhuus Kongel. Secretaire imod 20 gamle Dalere af Hytten, hver 10de Skpd. støbte Jern. Den 8 Junii 1611, blev Verket besigtiget, og befandtes ganske forsalben. 1625 2 Octobr. gik Ordre til Eyler Urne, Befalingsmand over Bradsberg, at overlevere det til Johann Post og Herman Kresting. Den 5 Julii 1635 Ordre til Eyler Urne at tiltale Henrich Post, fordi Verket ikke blev fortsat. Det kom omfider i Preben von Ahns Eye; I hans Tid, eller maaskee før, blev der indrettet Canon Stoberie, som længe gik meget vel, Francke Folk blev indforskrevne, som gjorde Indretning dertil. De beste Malme til saadant Brug findes og ved dette Verk, som giver et overmaade fast og stærk Rue-Jern, der lader sig Hamre og drive. Og endnu i de senere Tider ere disse Malme, som de beste og beqvemeste førte derfra til samme Brug til et andet Verk.

Brænding, lod uddelse Penge blant Berggesellerne, som spillede paa deres viis en Comoedie for Kongen. Derefter reyste til Ebristiantia for at see hvor vidt var bleven bygget paa Slottet og Fæstningen, samt og paa Kirken; Siden gjorde han en Tour til øvre Romerige, Østerdahlen og Hedemarken for at tage Berg-Berkerne i Øyeshyn, som enten længe havde været i Drift eller for nyelig optagne.

Paa den Tiid skal der have været en 300 Bergarbejdere, deels Tydske deels Norske ved Berket, foruden de Unge i Pukværkerne og anden Steds, og Betientere, og ved denne Kongens Nærvarrelse gjort nærmere Anstalt til Guds-Tjenesten, nemlig: at Høymesse skulde holdes Tydsk og Aftensang Dansk Prædiken, Loverdag være hvile Dag for Arbejderne, da der og skulde holdes Tydsk Prædiken, og hver Dag Bon i Kirken. Den Tydske Præst var allene Sogne-Præst og havde en Norsk Capellan.

Anno 1653, døde den første Tydske Sogne-Præst, da Niels Jörgensen, blev kaldet til Norsk Præst, som oppebar alle Præstelige Accidentier, og altsaa ene Sogne-Præst, derimod var Egidius Höyer beskikket, som Tydsk Prædikant og tillige Skoleholder, som dog 1655 blev tillige virkelig Sogne-Præst. Hvor varsom man paa de Tider vare over Skovene, maa dette anføres: at der blev forbuden intet Sommer til Kirken maatte hugges nærmere Kongsberg, end halvdanden Mill, og de nærmeste Bønder paalagt at anskaffe en Sommer-Stok til Kirken, som vare paabuden da Kirken blev bygt Anno 1631.

Og da Kongen seeneft var her i Landet, havde han formunnet at Almenen ikke var vel til Freds med Berg-Berkers Anlæg, saa at de i Laug og Samqvem truede dem, som ville opdage saadanne Erk-Bierge, formedelft befrygtelig paakommende Tynge og Besværing. Hvorfore blev befalet: at hvo som lader sig forlyde enten lønlig eller aabenbare at true eller afkynde nogen fra at aabenbare slikt, skal nedstikkes paa et Mars Tiid, ligesom Forfeelsen er, udi Jern paa Bræmerholm. Finderen af Smeltværdig Erk, hvor tillige Forhaabning er, haver 10 rdlr., og siden naar Berket kommer i Stand, et eller to hundrede Rigsdaler, og frie for Arbejde til Slotte og Gaarde. 24 Febr. 1636. Da der endnu ingen Berg-Medicus var ved Sølv-Ber-

Berket, blev Apothequeren i Christiania tillagt aarlig Løn, for at betiene Bergfolkene med Tilsyn og Medicamenter, og et Kongelig Monicum til Stadtholderen Christopher Urne af 1639. 21 Decembr., det han skulde tilholde de residerende Canicher, saa vel som Participanterne i Solv-Bierget, at de ikke forholder Apothequeren sin Løn.

Iste Qvartal af 1636 fradraget alle Omkostninger, var Over-
skud 8000 specie Rigsdaler, som Proportionaliter til de 10 Participantere bleve uddeelte (*).

1642 blev Hannibal Schested Stadtholder udi Norge, og i samme Aar blev den Grube fundet, som er opkaldet efter ham nemlig Hannibals Grube, ligesom een senere efter hans Frue, nemlig Fräulein Christiania. Og maa det vel være denne Hannibals Grube, hvortil, som Slange beretter, at der blev forskrevet et Antal Bergfolk, henved 200 fra Tydskland, og opskicket til Kongsberg, mueligens at den efter Ordre udstødde Beretning om Solv Berket af 15 August dette Aar fra Jacob Wöllner Berggeschwornen, Daniel Barth Hytte-Skriver, David Lippert Einfahrer og Truels Olsen, har dertil givet Anledning, hvorudi de forklarer Berkets Drift, og at det skeer paa sparsommeligste Maade, og at Smeltningen saaledes da indrettes, at man sparede 40 Skpd. Blye aarlig. At Gruberne bleve dybere, Fordringen tyngere, mere Vanddrægtige, Stenen fast, at Gangerne falder af og til, snart mægtige, snart smale, snart cødel, snart uædel, og bliver nu allene bygget paa de fornemste Gruber, skulle man nu legge flere Folk af, vilde man ikke længe have Berg-Berk; thi

(*) Den 2den Martii 1636 fik Oluf Parsberg Befalningsmand i Trundhjem, med Caspar Christophersen, Otte Jacobsen Lork, Jens Friis og Morten Larsen Borger og Indvaaner i Trundhjem Friheder paa et Naaber-Berk paa Ytterøen i Indeherrens Proovstie i Trundhjem's Stift, længe siden øde.

Anno 1638 den 9 September, gif Kongelig Ordre til Eyler Urne og Ove Gedde over Tøneberg Lehn, Niels Hinzen Laugmand, Niels Tolder Borgemester, at domme mellem Jern-Berks Participanterne om nogles Skuld og Indskud; Nemlig Lars Ruus, Christen Bang, Anders Pederfen Montmester, som sidde skyldige. En saadan Ordre ligesaa af 10 September 1638 nogle Jringer mellem Jern-Berks Compagniet. No. 1641 den 8 Julii Kongelig Ordre til Stadtholder Christopher Urne, at igien ligge under Lehnet de Gaarde, som vare Jern Berks Participanter forundte, medens Berkerne vare i deres Esse, ligesaa er nogle af Christiania Laugstoel, der under vare, da at komme tilbage igien.

Kurfse efter Metaller, Maln og Mineralier, og udi første Tagermaal at fæste, dog at de saadant efter forduin vores Ubesader Hr. Christiani 3ⁱⁱ høyslovlige Ihukommelse, udaf Chursyrstendom Sachsen reciperede Bergforordning anstiller ic. Rescriptet til Stadtholderen er paa Tydsk. Og da bemelte Christiani 3ⁱⁱ Bergordning tilforn ikke havde været i Brug eller i denne Konges Tid paaberaabt, ja neppe var at finde, er det snart troelig, at denne Oberberghauptmand har bragt den i Erindring. Ved denne Anstalt er det man først finder, at Bergsagerne skulle afhandles ved en separat Bergret, hvortil man ikke tilforn finder noget Spor.

Ved en Kongel. Missive til Stadtholderen af 24 Martii dette Aar (1644) bliver befaleet, paa det Skovene til Solv-Verket kan blive sparet og befriet, at der skal havees slittig Indseende, at der ikke udføres eller selges saa meget Sang-Tommer af Numedahl, og at de alvortlig straffes, som understaae sig saadant at giøre.

Efter Doct. Ole Worms Beretning var det denne Oberberghauptmand, som ved Arendal, i Medenæs-Lehn, ved Gaarden Barboe (ikke Barløe) opfandt en Guld-Mine, sortagtig, bemenget med Ratte-Solv og Glimmer, som holt ved Proven pr. Centner 146 Mark Solv og derudi 38 Marker Guld, hvor af Worm havde Prove i sit Museo. Deraf skal være slaget de hele og halve Oncater, som forvares paa det Kongel. Kunsikammer, med den Inscription: Justus Jehova Judex. Men denne brave Mand døde kort Tid derefter, blev syg paa Bragenæs, og døde da han kom til Eger Præstegaard, og blev begravet i Bragnæs Kirke. Efter en Opregnelse paa de Kongsbergiske Berghauptmænd, skulle han være død 1645, som ikke stemmer med Slanges Beretning, som siger: at hans Eftermands Instrux er dateret 7 Junii 1645. Udi Stadtholder Hann. Scheffteds Protocol findes et Brev fra (*) ham til Eftermanden Oberberghauptmand Lopin, hvorudi efter Kongel. Befalning recommanderes Broderen Henrich Frid. von Lürtichow at vilde gaae hant til Haande udi.

(*) I denne Scheffteds Protocol nevnes og skrives denne Mand's Navn L'Espine pag. 285. og Oberbergh. Gedde udi sine Breve kalder ham Lepin.

udi den afdøde Broders Efterladenskab, dat. 18 Julii 1645, og et andet af 22 Julii til Cancellern, Generalkrigscommissairen og Laugmanden, at være bemielte Hen. Frid. von Lüttichow assistentlig udi alt det, som kan geraade den Afdøde til Være, i Særdeleshed at overlade ham, hvad Sted i Kirken han forlanger til Begravelse, formedelst Mandens Byrd og store Fortienester. Han har og haft Part udi Eidsvolds Jern-Berget; og i Anledning deraf, Ordre fra Stadtholderen til Mag. Kield Stub med andre, samt til Christ. von Lüttichow at indfinde sig, for at giennemgaae Eidsvolds Jern-Bergets Regenskaber. Om denne seener Lüttichow har været en Broder til den Afdøde, eller hvor nær ham beslægtet, vides ikke.

I Lüttichows Sted blev atter en fremmed Mand beskikket, nemlig ovenneldte Johan Christian Lopin, hvis Instruction er dateret 7 Januarii 1645, og derved givet ham Commando over alle Berg-Amter og Underofficerer, som paa Kongens og Med-Interessenteres Begne skulde ham af Stadtholderen anvises, aflegge Eeden efter Christiani 3tii Bergordning; Samme Bergordning at efterleves, og hvis noget desuden skulde falde tvivlagtigt, som Participanterne ikke kunde foreenes om, skulde Stadtholderen fornemme enhvers Mening, og efter de fleste Stemmer det billigste og nyttigste derudi forordne. Forbemeldte Christiani 3tii Bergordning blev og 1647 paa ny og noget tydeligere givet og oplagt, som siges paa Titulbladet, men om der er nogen væsentlig Forskiel mellem denne og første Edition kan ikke siges, siden den første ikke haves til Eftersyn.

Han skal selv Næret derefter have resigneret sin Charge, gaaet til Grundhiem, og der bleven den første Berghauptmand, men om det allene var ved et af Raaber-Berkerne eller over alle, kan ikke for vist siges. Imidlertid da Oberberghauptmand Brostrup Gedde gjorde adskillige Foranstaltninger ved de Nordenfjeldske Berker, saa maa hans Myndighed ikke have strakt sig vidt. I et af Geddes Breve, som synes at være skrevet 1655 til Krag til Erichsholm, staaer disse Ord: Gud forlade Loppin, som er den eneste Aarsage til al den U-orden ved de Nordenfjeldske Berker, som jeg haaber inden Næret kommer igien skal være aldeles affkediget.

Loppin blev og citeret for Oberbergampts-Retten paa Kongsberg formedelst hans egenmyttige Forhold, men findes ikke, om nogen Dom ham overgik, eller hvor han siden blev af. Den 19 Junii 1645 fik denne Mand Ordre fra Stadtholderen at forsøge sig til de andre Berker, fornemmelig til at eftersee Guld-Minerne i Nedens Lehn ved Merdøe eller Barboe, da Navnet er ulæselig, som og et andet Sted $1\frac{1}{2}$ Meil fra Kragerøe, og at nedsende til Kiøbenhavn nogle Prover deraf.

I et seener Brev af 14 Decembr. 1645 til Kongen: hvorledes det er beskaffen med Christoph. Göes Guld-Erz (*) det haver jeg endnu hverken af Oberberghauptmanden, eller andre kundet fornemme, at noget vist skulde være Eders Kongel. Majest. at fortroste, med mindre Oberberghauptmanden, som jeg dog ikke vil formode, en forstaaer Haandverket i at probere ret, eller at det fordølges, og at Loppin skal være betænkst paa at følge Stadtholderen til Kiøbenhavn. Af alle Umstændigheder synes, at der ikke har været meget ved disse Guld-Erzger, maaskee allene et Spor af Guld. I samme Relation anpriser Stadtholderen Marsfilierne, som stode i Forskud i den Tiid over 200,000 Rdlr., hvorledes de med saa megen Bekostning havde bygget og fortsadt adskillige Berg-Berker her i Riget, som Kongen ved sin Nærværelse skal befalde, og nu for nyelig optaget et Kaaber-Berk i Tellemarken, som formodes at blive det rigeste i Norge, (**) og giver Kongen et stort Haab om alle andre Berg-Berker, hvorledes de daglig forbedrede sig. Vist er det, at disse Marsfilier kom Berkerne meget til Hielp. De havde Part, foruden bencevnte Kaaber-Berk, i

Lefens

(*) I den Afhandling om de Norske Guld-Miner er der givet mere fuldstændig Efterretning om denne Guld-Erz, og at Christopher Göe maatte afstaae til Kongen Barboe Jern-Berk. Hvertil maa legges, at Chr. Göe dersøe fik Søbygaard, en Herregaard i Dannemark, vid. Wielands Lærde Tidender.

(**) Paa dette Kaaber-Berk nedstødte Kongen, selv nærværende i Ahrendal, den 27 Julii 1746. til Gabriel og Selio Marselius, Peter Grüner Myntemester, og Joh. Gaarmand. Kaaber-Erzen fandtes paa Skibdal, Glettenberg, Enerbrud og Breche i Gransherret, og paa Hogenbøgt i Hiterdal i Tellemarken, visselig nogle af disse meget rige Erzger af Lazur, Kaaber, Glas og Fahl-Kaaber Erz, men i en haard Quarz og smale Ganger, saa dette Berk efter saa Nær blev igjen nedlagt.

Løkens Raaber-Berk Nordenfields, i Bærum (*) Edsvolds og i Morlands Jern-Berker, det sidste ved Kragerøe, som for længe siden er nedlagt, eyede desuden et temmelig Jorde-Gods her i Riget.

I et seener Brev af 31 Decembr. 1645 igientager Stadtholderen Berg-Berkerens lykkelige Fremgang, og synes ligesom han vilde opmuntre Kongen selv nærværende at tage dem i Dvæsyn.

Uf en Beretning fra Daniel Barth til Rigs-Admiralen Ove Gedde af 11 Febr. 1646., fornemmes, at der da blev bygget 20 Gruber, nemlig 7 paa Ober-Berget og 13 paa Under-Berget. At Erker i nye Braunschweig Grube beviste sig Gyldigt. Ligesaa nye Juuls Grubes Erker. Raader, at man ikke mere maa brænde Kull ved og om Gruberne, for at spare paa Skoven i Nærheden.

Bb 3

At

(*) De havde faaet Privilegier paa Bærum Berk i Christiani 4ti Tid den 2den Junii 1641., hvorudi den ene af Broderne kaldes den yngre Gabriel Marselius, som blev confirmeret paa Aggershuus den 30 August 1648 af Kong Friderich den 3die, og derudi tillige tilladt Selio Marselius, paa egen og Broders Gabriel Marselius Kongelig Factor i Amsterdam hans Vegne, at optage baade gamle og nye Jern-Berker, Sønden og Nordenfields.

Merkelig at nesten paa samme Tid, som disse Marselier befordrede saa meget Berg-Berkerens Drift her i Landet, at en anden Marselius, en Dansk Mand, om en Broder eller nær beslægtet, vides ikke, var den forste, som med en Hollænder Akema, opbragte Jern-Berkeres Drift i Rusland 90 Werster fra Moskou, som endnu skal være i fuldkommen Stand. Da denne Marselius døde, kom hans Son fra Dannemark at arve, men strax døde, vid. v. Havens forbedrede Efterretning om Rusland. Man skalde nesten troe, at dette haver været Peter Marsilius Kong Christian 4de Factor i Rusland, som havde saa stor Deel i den Handel med Grev Waldemars Forhavende Egteskab med en Russisk Princesse, og som stod saa vel anstreden hos den da værende Czar, og af Kong Christian 4de blev noblitteret. Forbemelte Gabriel Marselius var nogle Gange her i Landet, men boede i Amsterdam; om det var ham eller Faderen, som var indvillet i den Affaire, hvorm Grevens af Estrade melder i sit Brev af 29 April 1638., vides ikke. Samme var allerede Kongelig Factor 1641. Derimod har Selio Marselius, Broderen med Familie, længe boet i Christiania, havde Titul af Berg-Berkerens President, undertiden Bergamts-Raad, og tilsidt tillige Directeur over Post-Væsenet, formodentlig død i Christiania, han skal og have haft en Son, som hedde Gabriel Marselius vid. de Eronhiemste Handlinger om Løkens Raaber Berk. En Johannes Marselius blev Anno 1689 eller 1690 Bergraad i det Nordenfieldske Bergamt; om en Son eller hvor nær beslægtet til Selio Marselius, er uvis om. Han med Statholder Gabel og Rentemester Müller eyede Løkens Raaber-Berk Anno 1672., maa altsaa have været en Son af Selio Marselio.

At Smeltningen er meget forandret, de smaa Stich-Dvne gandske affkaffet, og derimod foretaget den Joachimske Maade (über das Hölzlein) at smelte, hvorved spares meget Blye (vid. supra) og Kull, da man tilforn maatte have 2200 Læster Kull, kan man nu komme ud med 1500, ikke at tale om andre Fordele, i Særdeleshed, at man nu kan smelte om Vinteren med Vand, som ikke blev holdt mueligt, men nu har continueret 2de Vintere. For.aaener, at Elvedriften med Kulle-Beed fra Nummedal maa paadrives, ligesaa at Riesen af den nye Kaaber-Grube i Sandsvær, som nu bruges til Rohe Smeltningen, giver saa megen Kaaber af sig, at den stopper Omkostningerne, og tillige giver Overskud. Over Hovedet vare Gruberne i god Stand, omendstiont de bleve dybere og vidtloftigere, haaber man, naar man har redelige Folk, som gjør hvad dem tilkommer, og tillige at det løsagtige Levnet kan hemmes, som tager saa megen Overhaand, at Gud ikke vil lade sin Belsignelse blive borte.

Uf en Tabel, vises de da i Drift værende Gruber, deres Dybhed og Belæg, som her ikke anføres, siden man maa fremsætte en seener af 1648.

Endelig (1646) indsendt sig den gamle ærværdige Konge for den sidste Gang her i Landet, efter saa megen udstaaet Møye og Besværligheder, han havde i sin gandske Regierings Tid, men fornemmelig i den sidste uformodentlige uhykkelig Svenske Fjerde. Han længtes selv efter at forsøre dette Riges Tilstand, og blev ikke med mindre sine Undersaatterses Forlængsel og Glæde modtaget, som end mere blev forsøgt, da de hørde Ham offentlig at takke dem, og berømme deres Troeskab og Dyd, og deres Tapperhed mod Fienden. Reysen begyndte den 30 Junii, og havde i sit Følge Rigsadmiralen Ove Gedde og den forrige Stadtholder nu Canceler Christoph. Urne, hvilken Reysse varede 7 Uger. I sær bleve Bergverkerne tagne i Ovesyn, baade Sølvs-Berket og Jern-Berkerne, som paa den Tid et og anden Steds vare anlagte. Det behøves ikkun kortelig at anføre, siden det andre Stæder mere omstændelig er beskrevet, at, førend hans Reysse, var der indberettet, at et Slags Guld-Erz var bleven opdaget; Kongen reyste selv derhen nu at besee Steden, og forde deraf en Deel
Erz

Erk med sig til Aggershuus. Og endskjønt, en allene Mynte-Mesteren Friderich Grüner og Guardeiner Christopher Friderich Herman, men endog andre Bergkyndige, som havde tient ved Guld-Verkerne i Ungern, nægtede aldeles, at Erken var Guldhaltig, gav Kongen sig dog Selv den Møye at prøve den, og lod bygge en Døn, og fik Guld deraf, og er denne Erk som det Guld siden blev udbragt, som de saa kaldede Brille-Ducater med de Ord: Vide mira Domi, ere slagte.

Hvad videre om denne og flere andre Guld-Miner paa den Tid her i Riget bleve opdagede, er mere udførlig i det Stykke om de Norske Guld-Miner.

Man maa forundre sig over de store Fatiguer, og den Møye denne gamle Herre i sit 70 Aar gav sig, at reyse fra Sted til anden, for selv at tage alle Ting i Omsyn; Men det bliver og Spørgsmaal, om Bedkommende ikke for meget bemøyedde Herren i sin store Alder, da man og finder, Hans Kræfter fra den Tid af meget svekkedes, og han kort derefter endte sit Liv.

I Lopins Sted, blev Christopher von Hünicken, ved Kongens Nærværelse her i Landet, in Julio 1646 indfadt som Oberberghauptmand. Han skal fornedelst en overmaade Fedme en have været i Stand til at befare nogen Grube. I den skrevne Optegnelse paa de Kongsbergiske Oberberghauptmænd, skulde han være død samme Aar 1646, og begravet i Opsloe Dom-Kirke, som er urigtig, da han har underskrevet Regningerne for Aaret 1650 som boesadt paa Kongsberg.

Om den bekiendte Mag. Kield Stub. Provst og Præst til Ulsensager, som i den nyelig værende Svendske Zeide gjorde saa god Tjeneste, som Sehested meget betiente sig af, og til hvem findes adskillige Ordres udi bemelte Stadtholders Brev-Bog, ved de Tider bleve de Embeder betroede, som Provsten Cold tillegger ham i Consilium & Iudicium Episcopi licitum, vides ikke, deriblant Directeur over de Dplandske Berg-Verker. (*)

Her

(*) Den 19 October 1646 fik Joachim Jrgens, Kongelig Kammerfører, med Interessenters Privilegium paa Koraas Kaaber-Verk udi Holtaalens Prestegjeld, med 4 Miles Circumferens rundt

Her vil man anføre en Optegning paa de i Drift vorende Gruber i Julii Maaned 1648, med deres Dybhed og Belæg.

	høh- tet.	Færd- Deel.	Fin- gere.	Stue- ve.	Stue- te.	Junge- te.	Ombe- te.	Stigere- te.	
Kongens Grube affynket =	15	3 $\frac{1}{2}$		18					Ober-Berget. Jacob Buchbach Schicht-Mester.
Hilf Gott zu Erh = = =	5			6					
Alter Schurf Junge Sophia	2	$\frac{1}{2}$		2					
Armen Grube = = =	13			4	2	3	4	2	
Neben trum = = = =	7	2 $\frac{1}{2}$		4					
Des Hr. Jungen Prinsens Gr.	24	$\frac{1}{2}$		19					
Herkog Friderichs Grube	23	2 $\frac{1}{2}$		9					
Drey Brøder Grube = =	23	1 $\frac{1}{2}$		19		8	4	5	
Keller Grube = = = =	13	2		8					
St. Samuels Grube = =	19	1 $\frac{1}{2}$		4			1	1	
Neben trum = = = =	19	3 $\frac{1}{2}$		8		4	1	1	
Herkog Ulrichs Gr. = =	22			44					
Commissariens Gr. = =	7	3		2		4	5	5	
Englische Grus = = =	2	3 $\frac{1}{2}$	6	3					
Salomons Gr. = = =		3		2	1			1	
Fräulein Christiana Gr. =									Under-Berget. Andreas Madtzen Schicht-Mester.
Licht-Loch = = = =	4	1 $\frac{1}{2}$		4					
Hannibals Gr. = = =	10			13					
Neue Braunschweig Gr. =	11	$\frac{1}{2}$	6	8					
Alte Juuls Gr. = = =	4	1		2	7	4	3	3	
Neue Juuls Gr. = = =	9	2		10					
Neben trum = = = =	3	1		2					
Segen Gottes Gr. = =	21	2		8		2	1	2	
St. Christopher der kleine =		3		4					
Kupferberg verms Wa =	6			1	2	1		1	
Sum, 23 Selv og 1 Kaab. Gr.				204	30	19	21	18	292 Personer.

Tvende

rundt omkring samme Berg Verk, og ingen anden tilladt nogen Erz eller Fundt-Grube, udaf hvad Metal og Mineralier det og være kan, gamle eller nye Gange. At betale Løsd, som af det Guldbrandtske Kaaber-Verk. Overladt alle Skove, Kronens, Geistlighedens eller andre Under.

Mandtallet 292 Person.

Tvende Pockverker. Et med 9, det andet med 6 Stempser.			
Derudi, 3 Stigere, 3 Schlemmere, 3 Bunttrekkere, 4 Puffere, 13 Baskere, 16 Optrekkere, 1 Udlober		43 Person.	43
I Hytten, 3 Krum-Dvne, 1 Stich-Dvn, 2 Drib-Dvne, 1 Seiger-Dvn, 1 Kost-Dvn, 3 Kost-Senge, 1 Pock-Verk med 6 Stempser.			
Derudi, 1 Ufdriver, 7 Smelttere, 7 Knegte, 3 Kullbrændere, 12 Kull-Knegte foruden Beedhugger, 1 Sommermand	31		31
Paa Berg-Staden, 2 Smede og 4 Smede-Dreng	6		6
Paa Berget, 1 Kullbrænder med 2 Dreng	3		3
Uligts-Foged med 2de Bøgttere	3		3
En Barberer med 1 Dreng	2		2
I Præst og 1 Skoelimester	2		2
I Bergmester, 1 Bergskrivere, 1 Berggeschworne, 3 Infarer, 2 Schichtmestere, 1 Proberere, 1 Hyttenskriver	8		8

Summa 390 Person.

Der-

Undersaattere tilhørende, samt Elve, Kopper, Vandfald og Strømme inden Circumsferenzen, dog til ingen præjudice. Tilladt uden Circumsferenke paa andre Steder at optage Bergverker ic. Dette Kaaber-Verk skal først være optaget af Anders Olsen Provost over Dalens, og af hans Sviger-Søn Lorentz Lollius Schicht-Mester ved Dvifne 1644. bebygget. Provosten med Sviger-Sonnen afftod til forbernelde Joachim Irgens de to tredie Parter; men disse Kaaber Gruber vare længst tilforne opdagede, nemlig 1620 af en Bonde Hans Aalen, som døde 1683, 116 Aar gammel; thi da Gruberne laae i et øde Fjeld affides langt fra Bøygderne, og besværlige Veye, har det givet Betænkning at giøre det første Anlæg.

Den 30 Januarii 1647. blev givet Henrich Tott Befalningsmand paa Bergens Slot, Friheder paa et Kaaber-Verk ved Lille-dal i Sundhørd's Lehn. Havde tilforne faaet Privilegium paa et Jern-Verk sammesteds, men da Jern-Malm forandrede sig til Kaaber, stede denne Forandring.

Deriblant	•	•	240	Norske
	og	•	150	Tydske
			Summa 390.	

Endskjønt man i trykte Skrifter ikke finder at Kong Friderich den 3die ved sin Hyliding 1648, har været ved Sølvs-Berket, saa sluttet det dog af adskillige Omstændigheder, baade at han var en saa stor Elskere af Ehymien, som af det hans Chifre med de andre Kongers staaer udbugget ved Skiægge-Trængslet. Man finder dog ingen Anstalt fra ham, uden allene at Almuen udi Sandsvær ved Glesberg bleve befriede fra halv Skat lige med deres Naboer udi Røllong Probstegield. (*)

1651 maatte Stadtholder Hannibal Sehested quitere sin Stadtholder Charge i Norge, og overgive til Cronen alt sit faste Gods og Eyendomme i Norge, deriblant $\frac{5}{32}$ Deele han havde tilvendt sig i Sølvs-Berket, det gandske Guldbrandsdalske Raaber-Berk, som og Eidsvolds og Juels Rud Jern-Berker.

Af en Kongel. Ordre af 11 August 1651 til Borgemeester Daniel Barth, og Forvalter Bastian Spann over bemelte Guldbrandsdahls Raaber-Berk, skulde Sehesteds Berg-Berker taxeres, derved blev Kongen Eyer med hans tilforne tilhorte af $\frac{9}{32}$ Deel i Sølvs-Berket. Foruden hvad Sehested var forlehnat med af Kronens Gods, skal hans eget Jorde-Gods beløbet sig reduceret til Hart-Korn efter Tarten 4849 Tønder Hart-Korn, beløbende sig til Et Tusinde og nogle Hundrede heele Bøndergaarder, foruden Saugbrug, Skibe, ic.

Dette

(*) Den 5 May 1650 fik Laugmanden i Wiigen Hans Frantzen og Anders Svendsen i Christianshavn, Privilegier for Jern-Berket ved Åhrendal, som Kong Christian den 4de tilhandlede sig af Christopher Giöe, med 4re Aars Tiende Frihed, siden Berket skulde transporteres andensteds hen. Kongen lovede ey mere at overlade Jern-Malm fra dette Berk, som tilfor var skeet. Mas Ønnen blev forslat til Baaseland, et par Miile Øster for Åhrendal, almindelig kaldet Dårboe Jern-Berk, er nu for en 30 Aar siden slottet noget længere Østen, og heber nu Røss Jern Berk.

Dette Aar 1651 vare Participanter i Solv-Berket:

Kongen	"	"	"	"	$\frac{9}{32}$	=	9
Ove Gedde	"	"	"	"	$\frac{8}{32}$	=	8
Jörgen Rosenkrantz	"	"	"	"	$\frac{4}{32}$	=	4
De Sparriske Arvinger	"	"	"	"	$\frac{2}{32}$	=	2
Canceler Bielke	"	"	"	"	$\frac{3}{32}$	=	3
Niels Hansens Arvinger	"	"	"	"	$\frac{2}{32}$	=	2
Niels Tolder	"	"	"	"	$\frac{2}{32}$	=	2
Abigael, Otte Knudfens	"	"	"	"	$\frac{1}{32}$	=	1
Giertrud, Christen Bangs	"	"	"	"	$\frac{1}{32}$	=	1

32

Dg skal have gjort i Udbytte 375 rdlr. pr. Lod, tilsammen 12000 rdlr.

Men om dette var for et Aar eller Aarlig, veed man ikke.

Det er tilforne sagt, at Rigens Admiral den berømmelige Ove Gedde, var baade den ene af de største Interessentere udi Solv-Berket, og boede paa Lissegaard ved Berg-Staden, og tillige havde den meeste Indseende med Berket, som først var forlehnet med Brunlaug og Nummedal, siden med Tonsberg, tilsidst med Bradsberg. Denne Mand ansaae Solv-Berket for een saa vigtig Sag, saa vel for det almindelige, som for sig selv, og tillige de idelige Forandringer ved Directionen, at den ene Fremmede efter anden indkom, uden nogen synderlig Fordeel for Berket, vel vidende, at man behøvede at lære Videnskaben af andre i sær af de Tydske, som fornemmelig dyrkede denne Sag, og frem for andre Nationer havde derudi den største Erfarenhed, men tillige at Berg-Berkerne vare best tiemt med at styres ved en Indfød, cæteris paribus, end at staae under een Fremmedes Direction. Besluttede derfor at anvende een af sine Sønner til denne vigtige Sag, nemlig Brostrup Gedde, som troelig havde tilbragt sig nogen Kyndighed om Berg-Sager, da han i Ungdommen blev optrukket ved Solv-Berket, og lod ham til den Ende udreise, for at besee andre Berg-Berker, og at forskaffe sig de dertil behøvende Videnskaber og Erfaringer. Biskop Er. M. Grave blev anmodet, saa

vel af Admiralen, som og af Lehnsherrn i Christiania Hendrich Lindenav, at anføre deres Børn paa deres udenlandske Rejse, som undskyldte sig. Af nogle faae Blade, som synes at have været denne Brostrup Geddes Rejse-Journal, erfarer man at han med Distinction har over alt opført sig, og været baade ved det Keiserlige og andre Hoffer, men fornemmelig beseet de Sachsiske, Ungeriske og Bøhmiske Berg-Verker. Til den Lutherske Kirke i Gomorra skienkede han 200 Gl., og havde i Følge med sig Joh. Barth, een Søn af Borgemeester Daniel Barth, som Berg Secretaire og Daniel Hellenbach; havde med sig en heel Deel Kongsbergiske Erhver, deels til at skienke bort, deels til at prøve. I Sachsen tilhandlede han sig 4 Rurer i Marienberg. Rejseren er foregaaet i Aarene 1651, 52 og maaskee længere, bragte med sig hiem Hofraad Hassii Søn, som siden blev den første Bergmester Nordensfelds, samt en Tax, som blev ham recommenderet af Chur-Prinzen i Sachsen, som og blev Schichtmester Nordensfelds, som sees af et Brev han har skrevet til een af sine Venner i Sachsen, som han kalder sin vertraute vortige Schlaf- und Schlegel-Gesell af 18 Julii 1655, efter han var kommet hiem igjen 1653, saa han ikke allene besaae Bergverkerne, men end og lagde selv Haand paa Arbeidet. Udi samme Brev beretter han at være nedkaldet af Kongen, at han og Fruen (*) begge meget Naadig modtaget af Kongen og Dronningen; at 8te Dage forend han kom til Selv-Verket, var den Grube Gottes Hülff in der Noth (1654) for mylig opfundet, som baade har hiulpet Verket af sin Nød og Giæld (18000 rdlr.) og forskaffet Gevertskabet et Udbytte af 11000 rdlr. (troelig samme Aar 1654), men klager, at Verkets Gænger ere smale og allene at ansee for smaae Drummer (Trümmerlein) ikke vil sætte i Dybet eller adel i deres fulde Strog fra Stoff til Stoff. At alt hvad vundes er næsten Gediegen, gandske hvit i den faste Steen. At i Landet ere skionne Naaber Verker, som dog behøve 24 à 36000 rdlr. Indskud, men betaler sig rigelig. At man har Fattelse paa dygtige Bergarbeidere. Endeligen, at imedens han var i Dammemark (een 6 Ugers Tiid) blev han udnævnt til Rigens Ober-

(*) Hans Fru var Anna Sabina, en Datter af Rentemeester Müller, som døde 1683.

Oberberghauptmand (*) med 3000 rdlr. aarlig Gage, at høves af den Kongel. Tiende, og at Kongen paa hans Forestillelse oprettet et Oberbergampt, besadt med dygtige Mænd, som holdte deres første Session paa Kongsberg afvigte Dvartal Reminiscere.

Den Kongl. Ordre desangaaende, siden den ikke tilforne er bekiendt, ansees værd her at anføre:

FRIDERICUS 3tius. Giere alle vitterligt: At Vi for nødvendigt og godt haver anseet et Bergampt i vort Rige Norge at lade anrette, saasom Vi og det hermed forordner og indretter, hvor efter Bergordningen skal procederes, dommes og udføres alle de Berg-Berks Sager, som for samme Ampt indstevnet bliver, og skal derfra ey andensteds hen, end for Os og Vores Elskelige Dannemarks Riges Raad appelleres. Bemelte Bergampt skal have fuldkommen Inspection Disposition over alle Skovenes Hugst, Strømme og Almindinge ved Berg-Berket nær liggende, saa viit Norges Lov tilstæder, og andre dertil berettiget uden Skade. I ligemaade ogsaa over allehaande Metalliske Sten og Mineraliske Gruber, Hytter, Hammere, Smede-Berk og allehaande Facturer af Metaller, hvad Navn de og have kand, som nu udi Brug ere, eller herefter opkomme kunde, saa at alting med beste Maneer og Ordning derpaa drevet og forrettet vorder, og hvad Privilegier, som efter Omstændighedernes Bestaaffenhed kan eragtes Participanterne at forunde, derom kan Os af bemelte Bergampt underdanigst Forslag gives. Fra bemelte Bergampt skal aarligen underdanigst Beretning i Vores Cancellie indskickes om alle Berg-Berkerne Bestaaffenhed, saa og Forslag hvorledes de udi bedre Stand kan bringes, havendes tilbørlig Indseende at Vores og Kronens Interesse ingenlunde forsamnes eller misbruges, mens tilbørlig observeres og enhvers Ret iagttages; til hvilken Ende udi Amptet ogsaa skal holdes og forfærdiges adskillige Berg-Bøger, hvorudi

E c 3

alle

(*) Han kalder sig Rigens Oberberghauptmand, som alle de store Embeds-Mænd paa den Tiid kaldte sig sørend Souverainiteten.

alle brugende Gruber og beleilige Strømme, hvad heller de ere bygde eller ubygde, med det Guds, Skovers og Leylighed, som dennem vedkommer, og enten allerede ere under publicke eller privat Brug bebrevede, eller til nye Brug oprettet, og hvis ellers udi Aupttet passerer og besluttet vorder, skal af Bergamptsfriveren indføres, protocolleres, og til Bores Rigens Tieneste forvares. Dersom nye Berg-Verker optages, hos Oberbergmesteren muthes, og af hannem forlehnes, det skal af Oberberghauptmanden og Bergamptet confirmeres, samme Muth-Seddeler skal iligemaade i Bergamptsbogen indføres, og Participanterne dertil angives, som Bergordningen videre formelder. Naar og Aupart til andre forhandles, skal det i bemelte Oberbergampt tilkiendegives, saa at de som selge kan affkrives, og de som det kiope igien i Bergbogen antegnes, med mindre samme Handel skal være Kraftesløs. Dersom og saadan Irring og Twist udi nogen Berg-Verks Sager kunde foresalde, hvorom intet udi Bergordningen meldes, eller og Oberberghauptmanden med Participanterne ikke kunde foreenes, det skal for Bores Stadtholder udi bemelte Norge pro Tempore indkomme, som de nærværende eller deres Deputerede, Vota, Rationes og Meening haver at fornemme, og det som per Majora best og beqvemmeligst til Berg-Verkernes Fremgang kan eragtes at forordne, eller og Sagen til Os at henvise.

Forbemelte Bergampt eller Collegium, skal have sin Tilsammenkomst, hvert Aar eengang eller to efter Fornodenhed, fornemmeligst naar der er Markt i Bor Riobsted Christiania, og paa samme Sted forrette, hvad dennem efter Bergordningen og deres Instruction vedkommer, og skal samme Oberbergampt udi efterfølgende Personer bestaae, nemlig: een Bores Oberberghauptmand, een Assessor, een Oberbergmester, een Bergamptsforvalter, een Tien-deskrivere, een Hytteforvalter, een Bergmester fra Solv-Berget, een Bergamptsfriver, tvende Geschworner, een Nordenfields derudi beregnet.

Dog ville Vi Os have forbeholden, udi denne Bergampts Anrettelse, efter Tiid og Leylighed at forandre, tilføette og fratage, efter som Vi naadigst kan eragte til Bores og Kronens Gavn og Bæste at kan geraade. Thi byde Vi og befale alle og enhver, som herudinden benevnet er eller Vedkommer, sig herefter, som foreskrevet staaer, med og udi bemeldte Bergampt at rette og forholde under Vor Hyldest og Naade; Ladendes det ingenlunde. Givet paa Vort Slot Glensborg, den 16 Augustii Anno 1654.

Under Vort Signet
FRIDERICH.
L. S.

Læst og forkyndet for samtlige Bergampter, og tilstædeværende Ober- og Understiger paa Amptstuen den 16 Septembr. No. 1654.
Ved J. Boskman.

Dette Oberbergampt holdt sin første Session den 10 Martii 1655, hvortil man indkaldede alle Participantere eller deres Fuldmægtige, af alle Berg-Berkerne i Riget. I Ketten sadde Oberberg-hauptmanden Brostrup Gedde, Assessor og Oberste Hans Jacob Schort, Oberbergmester Daniel Barth, Oberbergamptsforvalter Sebastian Span, (*) Tiendeskriver Peter Jesen, Hytteforvalter Nordenfields Henrich Sigismund Hafius, Underbergmester ved Sølv-Berket David Lippert, begge Geschwornerne Adam Meisner og Jacob Buchbach.

Ligeledes mødte Henrich Geisler Gegenschreiber paa Sølv-Berket, som paa Participanternes Begne indleverede et Skriftelig Indlæg; fra Koraas mødte Doctor Johan Irgens; Paa Lephines Begne, hans Tiener Hans Nielsen (skal nok være forrige Oberberg-hauptmand Lopin). Fra det Barboiske Jern-Berk Hans Nielsen
Ehur-

(*) Endskiont denne Mand staaer her som Jurist i Berg-Sager og er af samme Navn, som Autor til Speculum Juris Metallici, bliver det formodentlig nok tvende differente Personer.

Churlandsk Guldmægtig (*) med endeel andre, endeel udeblev gandske; Og blev den Gang intet foretaget uden den Kongelige Instruction oplæst, og modtaget Guldmagterne og deres Indlæg, Protocollationen skeede i det Tydske Sprog.

Udi forbemelte Instruction, kaldes dette nye oprettede Collegium, snart Berg- snart Oberberg-ampt; hvilket skal holdes een eller tvende Gange i Christiania paa beleylig Tiid, skal besættes baade med Sonden- som Nordenfieliske Bergbeampter, og endelig finder man, at det havde ikke med andet at bestille end virkelige Bergsager, derimod andre Civile og Criminelle Sager afviieste til den civile Jurisdiction, allene at Forhør bleve holdte ved Berg-Verkerne i paakommende Tilfælde.

Alle Arbeydere og Betientere ved alle Verker bleve tagne i Eeds Pligt til Kongen, og Oberberghauptmanden udstædte Bestallinger under sin egen Haand; Saaledes gav han forbemeldte (**) Henrich Sigismund Hasnius Bestalling, som Bergmester og Hytteforvalter

(*) Ved hvilken Leylighed Hertugen Jacob af Curland søgte at blive Eyere af Norske Berg-Verker, fandt ikke vides, veed ey heller om det kom til Enden med denne Handel om det Barboiske Verk, men han blev siden Eyere af Eidsvolvs Jern Verk, bestaaende af 3de Mas-Dvner, 1 ved Eidsvold, 1 ved Juelsrød, 1 ved Btiig. Denne Hertug er ellers bekendt af hans Lyft til Negotie, Manufacturer, samlede store Midler, og indlød sig i vidt udsænde Foretagender, tilhandlede sig Den Tabago, drev stor Handel med Trælasi og Jern Canoner; destinerede een af sine Sønner til at lære den Hollandske Negotie. Denne af en anden Tænkemaade end Faderen, fandt derudi ingen Smag. Den 4 Julii 1664 blev forbemeldte Jern-Verk ham overleveret, og den 6 May 1669 udstæd Privilegier. Bestod da af 2de gamle Hamre og 4 gamle Mas-Dvner, Skulle give een Orts Daler af hvert Skpd. stobt eller smidt Jern i Tiende. Hertugens Forvalter var Volkerlam, af beromt Curlandsk Adel, som siden blev Generalmajor, og er formedelst hans store Bravoure og kielke Oysforsef saa vel bekendt. Adskillige andre Curlændere bleve og brugte ved dette Verk; efter dem kaldes et Stæd endnu ved Eidsvolvs Kirke, Curlændernes Kirkegaard; men 1673 befandtes Verket i en meget slet Tilstand, formedelst Mangel paa Indskud efter Amtmand Christian Geddes Relation. Da det blev forladt, begyndte Berghauptmand Schlanbusch 1688 at optage det igien, som efter Beretning blev ham af Kongen stinlet.

(**) Hans Søn Johann Sigismund Hasnius til Swanøe gif til Ostindien, gistebe der N. Biörns Enke, fik store Midler med hende, blev Overhoved og Commentant paa Fæstningen Tranquebar, gif tilbage 1716. Han blev efter sin Tilbagekomst Robiliteret under det Ravn Lillionpalm, blev 1718 Stiftamtmand over Christiansands Stift; døde 1728.

Nordenfieldds med 500 rdlr. aarlig Løn af den Kongl. Tiende, af 16 Julii 1655, men forblev der ikke længere end et Aar. Blev siden Oberbergamptsforvalter, og havde Inspection med den Kongl. Myndt i Christiania. Johannes Barth blev Oberbergampts skriver og Guardein. Hans Fader Oberbergmester Daniel Barth døde Aaret derefter 1656, da Sønnen kom i hans Sted; Men da fornemmelig Participanterne i Solv-Berket, som i andre Berker, deres Myndighed ved disse Anstalter meget bleve indskrænkede, sadte de sig derimod saa meget muelig var, og udi et af Brostrup Geddes Breve til Joh. Barth et par Aar derefter, melder han: at han frygter at Oberbergamptet vil gaae over styr, men forsikrer derhos, han vil segte for dets Conservation. Men man finder dog at Sager af Vigtighed, betreffende Solv-Berket, ligesuldt bleve afhandlede i Christiania siden den Tiid. De forrige Berghauptmænd boede og i Christiania, men Brostrup Gedde boede ligesom hans Fader paa Tisle Gaard ved Bergstaden. Efter Justitsraad Schlegels sigende, skal han tillige have været forlehnet eller rettere Amtmand over Nummedal. Og kan man overalt fornemme, at det har været ham angelegen, at indføre god Skik og Orden ved Bergverkerens Drift, og været en flittig og brav Mand i sit Embede, uegenmyttig, undslog sig fra at blive interesseret i et fordeelagtig Kaaer-Berk, paa Grund, at det ikke kunde anstaae een Kigens Oberberghauptmand. Han forsynede Solv-Berket med dygtige Bectientere, som Oberbergamptet kaldede og af Kongen confirmerede.

Joh. Barth succederede sin Fader, som meldt, som Oberbergmester; begge brave Mænd; Den sidste ligesom Faderen forbedrede meget i Solv-Berkets Drift; Han casserede den gamle brystfældige Hytte, og opførte 1658 een Grundmuuret i Steden, med 2de Smelt-Dvner, een Driv- og een Seiger-Dvn, og een Vahr-Hard, forbedrede ligeledes meget sineste Proceduren, indførte ogsaa i Begyndelsen Dvif Arbejdet. Men da han befandt at Dvif-Solv et ingen Virkning havde, uden paa det reene Bediegene Solv, og intet formaade paa Glas-Ørger, Kieiser, Glangør og Blander, som ikke uden ved Smeltning kunde tilgodegiøres, frafaldt han omsider bemelte Dvif-

Arbeyde. Ligesaa blev giort Prover med Boerer og Minering, men vilde ikke lykkes, nemlig efter gamle Maade med Træ-Plelle. Foruden kunde denne Invention ikke have den Fordeel her som anden Steds, deels formedelst Steenens Fastighed, men i sær den ringe vidde Gruberne havde paa saa smale Gange, troer en heller at Minering er kommen i Brug uden mange Aar efter den Tid, og synes først No. 1683 at være kommen i Skik.

Saa vidt man kan erfare, gav Sølv-Berket Udbytte i denne Tid til No. 1661, da Kongen udløsende Participanterne.

Efter al Formodning har det nok været Brostrup Gedde, som har giort Forslaget, at Kongen skulde tilkøbe sig Berket, da Participanterne har været egenraadige, og ikke har villet følge nogen Bergmandsk Anlæg, men blot allene seet paa det nærværende, og lidet bekymret sig om det tilkommende; fra hvem Forslaget er kommet, saa maa det anses som en god Gierning og kunde nu allerbest skee, siden Kongen var bleven ene mægtig. Forslaget fandt og Behør hos Kongen, og gik altsaa Ordre den 30 Martii 1661 til Hans Jacob Schort, Oberste og Commendant paa Aggershuus og Oberberg-amptsraad, Johannes Barth Oberbergmester og Directeur over Sølv-Berket, Hendrich Sigismund Haslius Oberbergamptsforvalter i Norge; at eftersom Sølv-Berket adskillige Gange havde stille staaet, og var kommet til agters, Forhaabnings-Arbejderne været forsømte, og allene bygget paa Rov, tilmed ved de gamle Participanteres Afgang deres Arvinger Aar fra Aar saaledes tiltager, at formedelst deres Mangfoldighed og Fraværelse megen Vidtløftighed foraarsages, derfor committerede strax samme Forhandling at foretage, nemlig at udløse Participanterne, og fornemme hvorledes de vil afstaae deres Parter paa billigste og beste Maade, enten for nøyagtig Bederlag udi Gods eller rigtig Betalning udi Tider og Terminer. Interessenterne vare følgende paa den Tid:

Kongen	9	
* Ove Gedde	8	
Jens Juuls Arvinger	4	
Jens Bielke	2	
Christian Sparre	2	32 Deele.
Niels Hansens Arvinger	3	
Niels Tolder	2	
Otte Knudsens Arvinger	1	
Christian Bangs Arvinger	1	

Riøbet blev saaledes sluttet, at Kongen modtog Sølv-Berket fra 1661 Nars Begyndelse. Efter Holbergs Beretning, blev en fjerde Part ansat for 6000 rdlr. in specie, og faldt saaledes ud, at Kongen endog dette samme Aar havde i Udbytte 15285 rdlr. foruden Tiende og Mynte profit, det sidste bestod, at Kongen betalede Interessenterne $7\frac{1}{2}$ rdlr. for hver Mark fint Sølv; Men Forskiellen var, at Kongen tilforne havde Indtægt af Interessentskabet, og nu kunde siges: at han vandt fra sig selv, i sær Tienden. Af en Beregning forfattet af Bergamptskriver Joh. Brochman for dette Aar 1661, stemmer ovennævnte temmelig overeens. Og blev samme Aar af Sølv Berket indbetalt til Interessenterne 13051 rdlr. Kongen og Kron-Prinsen modtog allene dette Aar i Haand-Steene for 2234 rdlr. 2 mk. 12 skil. 8 rdlr. p. Mark.

Den 24 August 1661 blev Peter Bulke, den Tiid Cammer-raad og Livmedicus, siden President i Kiøbenhavn og Assessor i Høyesteret, som Kongen havde megen Fortroelighed til, med Brostrup Gedde, Johannes Barth og Sigismund Hassius beordrede at modtage Berket, og give deres Betænkning derover, som den 7 Septembr.

Dd 2

1661

* Den 8 August 1657 fik Ove Gedde til Lomerup, Ridder, Admiral, Befalningsmand paa Helsingborg og Preben von Ahnen til Fosnæs (i Lonsberg Lehn) Befalningsmand over Nordlandene, Privilegier paa Ullesfos eller Holden Jern-Berk, med Concence af Preben von Ahnen, som Egere af Fossum Jern-Berk, siden det blev anlagt ifkun 2 Meile fra Fossum eller Hytte Berket, og altsaa inden dette Jern-Berkes cirkumsferenke der havde 4 Meiles District.

1661 nedsendte deres Relation med Bilager. Derudi gives megen god Forhaabning om Solv-Berket, og endnu troer, at Qvis-Arbejdet vil have sin Nytte og med Fordeel kan bruges, naar Talg (In-slet) og andre Midler bliver brugt, for at undgaae den store Afgang paa Qvis-solvet. Bergmedicus Johan Orse, (*) som tilforne boede i Scheen, havde 400 rdlr. i Løn, som blev ham betalt af Kongens Mynt, foruden 100 rdlr. af Participanterne, med mere andet Berkets Deconomie betræffende. Merkelig at Bulke skriver sit Navn forend Oberberghauptmand Gedde. Men da baade Brostrup Gedde og Joh. Barth formærkede, at Qvis-Arbejdet var mere til Skade end Nytte, aflod de efter nogen Tiid dermed. Imidlertid magte Peter Bulke det saaledes, at hans Søn Ditlev Bulke blev indsat i Directionen ved Solv-Berket, og 1665 tog sin Boelig paa Kongsberg.

Faderen, som en listig Mand, instruerede Sønnen, hvorledes han skulde opføre sig i Henseende til Brostrup Gedde, og troelig begge tilføiede Manden Fortredeligheder, og forestillede Solv-Berkets Riob, som u-fordeelagtig for Kongen. Vist nok at Kongen tabte i Henseende til Tienden han høvede i Participanternes Tiid, og den facile Priis paa Solvet; men det havde vel aldrig gaaet vel, om Berket fremdeles havde forblevet under et Participantskab, som de følgende Tiider har lært, i sær da Gruberne naaede en vis Dybhed, følgende større Bekostninger, da Geværkerne havde unddraget sig at følge dem. Imidlertid gav dog Berket god Udbytte.

Brostrup Gedde blev misfornøjet over man havde sadt ham en Controllleur ved Siden, der hverken havde nogen Indsigt eller Bergkyndighed, og tilligemed allene chicanerede ham, reyste derpaa til Sachsen, og som han selv melder udi et Brev, at være der bleven enga-

(*) Den 9 Januarii 1662 fik Georg Orse Privilegium paa et Staal-Berk paa Brunlaug Næst ved Hollesø, blev overladt den Kongel. Sang og Dam; Jern dertil skal Fremmede frie at indføre, og ingen flere Staal-Berker tillades, saa længe det er i Stand, med 4 Mars Frihed. Siden det var vanskelig, at faa godt Jern til Staal fik han den 30 Decembr. 1664 Privilegium at bygge Jern-Berk ved bemelte Hollesø. Laugmand Claus Andersen tilstaaer ham Grunde paa Helgeraaen og Egaeland, naar ham intet afgif i sine Indkomster, at betale 24 Skil. i Tiende og Told pr. Skpd., og 64 Skil. af 1 Skpd. Staal. Samme Georg Orse var da ellers siden Sorensskriver i Brunlaug-Løben.

engageret som Oberberghauptmand; Men da han skulde tilbage for at bringe sine Sager i Orden, blev han i Hamborg liggende over et Aar for Mangel af Penge; kom endelig omfjerd her til Landet, men endelig døde i Christiania 1668.

Man maae lade denne Mand den Berømmelse, det han, endskjont af en stor Familie, udsaae sig ikke, ved grundig at legge sig efter Berg-Videnskaber, selv besaae og beforsøgte adskillige Berg-Verker baade inden og uden Riget, u-egenlyst, opofrede sin ganske Tid dertil, søgte paa alle Maader at indbringe Orden og god Skik, ikke allene ved Solv-Verket, men end og ved alle de andre Verker, var den første som lagde Haand paa en fuldstændig Berg-Ordonance, endskjont den ikke blev udfærdiget.

Beflageligt naar een saadan Mands Conduite skal bedømmes af ukyndige. Det kunde da vel ikke andet være end han maatte inderlig røres over, at en saadan Mand som Bulke, blev sadt ham ved Siden, til hvis Rapportier man havde største Fortroelighed.

Detlev Bulke med Faderen opnaaede altsaa hvad de sigtede til, saa at Sonnen blev Oberberghauptmand (1665) det lod sig dog strax tilhyne hvorvidt han var den Station voksen. Han optog strax den allerede cassetede Methode med Qvick-Silver, og desformedelst gjorde og Forandring i Smeltningen, men forraade sig strax derved, da det faldt alle Kyndige i Øynene, hvorledes dermed tilgik, og endskjont han blev advaret, vedblev han ligesuldt, fuldt ud med Betienterne, i sær med Oberbergmester Joh Barth, som var en gandske anden Mand, og den som først havde indbragt denne Methode, men ligesaa hastig blev overbevist om dens lidende Nytte og store Skade. Bulke brugte sin Myndighed saa flet, det han cassetede dygtige Betientere og toge fletter i Steden, formeente Barth den Direction ham tilkom som Oberbergmester, lod gjøre andre Nøgler til Solv-Risten, saa Barth derfra blev excluderet. Klagemaal kom for Statholder Guldenslöve, som befalede enhver i Stilhed skulde forrette sin Bestilling, Kongen maatte og 1667 fornye Barth sin Bestilling.

Ueenigheder tiltog saaledes, at den 2 Januarii 1669 skeede et Oplob af Almuen formeddelt deres indestaaende Len, som Bulke beskylgte Oberbergmester Joh. Barth, Bergskriveren Brochman og Daniel Hellenbach at have foraarfaget dette. Han gjorde da en Rejse til Kiøbenhavn den 6 Januarii 1669. Han begierede forommeldte Arresterede og et Forhør at blive anstillet, som efter Kongel. Ordre af 26 Julii 1669 blev anbefalet, nemlig Oberste Hans Jacob Schort og Wilhelm Mechelborg. Endelig blev der gjort mere end en Angivelse over Bulkes flette Forhold. Bulke, Joh. Barth, Bergamptskriver Joh. Brochman og flere Bergbetientere bleve nedkaldte til Kiøbenhavn 1669, at forhøre begge Parter. Nu bleve holdne adskillige Sessjoner i Skatkammeret, og endelig Bulke overbevist, foruden anden vorden, at han allene ved Dvick-*Arbeydet* og sin Smeltemaade havde fra 1665 til 1668, forqvaklet over 3400 Markker fint Solv. Da han formærkede den riige Gehalt af den tilbage blevende Schlich, som havde været anqvikket, smeltede han samme med Kies, den deraff fallende og forud røstede Steen blev tvende Gange igien uden Blye sat igiennem Dvnen. Måttet han var bleven fuldkommen overbevist om den høystskadelige Procedur, lod han det dog komme til denne Examination i Skatkammeret. Endeligen blev Sagen paa nye foretaget udi en Commission, bestaaende af Stadtholder Gabel, Rigs-Marschall Korbitz og den bekiente Italiener Burries, som i Relationen bliver kaldet Excellence, hvilken Examination varede nesten i halvandet Aar; hvorefter hannem overgik en haard Dom, efter hans Forbrudelse, som formodentlig er gaaet paa hans Embede, findes og at der er gjort Indførsel i hans Boehave og andet Tilhørende. Hvor han blev af siden, er ikke bekiendt. Af Skatkammerets Examination, kan ikke rettere sees, end Kongen fra 1661 til 1665, da han var bleven ene Eyere, har haft i Udbytte i disse 4 Aar under et 69425½ rdlr.

Oberbergmester Joh. Barth fik altsaa den fulde Direction over Solv-Berket No. 1670 midt i Aaret; til 1671 gik det endnu godt med Berket, men da Forraaden i Bulkes Tid alt for meget var medtaget, Forhaabnings *Arbeyderne* forsømte, er Berket kommet til agters fra d. 28 Julii 1670 til Slutningen af 7 Maaned. 1673 da Rentemester Müller

Müller antog Berket, er bleven udbragt i alt 17759 Mk. 12 Lod fin Sølv, og 15715 Mk. 13 Lod Gahr-Raaber med 150486 rdlr. 2 Mk. 18 fl. Omkostninger. (*)

Ved Slutningen af 1672 befandtes ved Sølv-Berket

Officerer	=	=	=	13	Tjenere	=	=	=	47
Præste	=	=	=	2	Heiere	=	=	=	164
Skolemestere	=	=	=	3	Knechte	=	=	=	91
Organist	=	=	=	1	Smede	=	=	=	17
Medicus, Chirurgus	=	=	=	2	Pufarbejdere	=	=	=	73
Holzfoged	=	=	=	1	I Hytten	=	=	=	11
Bagtmester og Bægtere	=	=	=	3	Sommermænd	=	=	=	2
Uvringer	=	=	=	1	Kullbrændere	=	=	=	9
Oberstfigere	=	=	=	12	Beskadigede	=	=	=	9
Understfigere	=	=	=	9	Enker som nyder Pension	=	=	=	15
				47					
					i alt	=			438 P.

Joh. Barth Oberbergmester, Joh. Brochman Bergamptskriver, David Lippert Underbergmester, Doctor Derschouw Medicus, Hr. Ægidius Hejer Tydsk og Hr. Roal Nielsen Dansk Præst; Præstie Enker, Tydsk Anne Sal. Hr. Peter Müllers, Dansk Sophia Sal. Hr. Niels Jörgensens.

Da nu Sølv-Berket var i sit Afstagende, begierte Oberbergmester Joh. Barth den 15 Martii 1673 de andres Betænkning, som gik derud paa: at om man allene skal arbejnde hvor der endnu er nogen Ubruch, er det snart ude med Berket, at flere kan ikke aflegges, og Lønnen saa ringe at intet kan affortes, at Berket bliver immer besværligere, fordrer flere Omkostninger, med Kunst og Dämme, sluttelig at Kongen maa komme Berket til Hielp.

Ved

(*) Den 24 August 1666, fandt man i Græben Neue Hofnung et stort Klump gediegen Sølv, 5 à 6 Fod lang og 4 Fod bred, vegt. 560 Mark, taxeret til 5000 rdlr. in specie. Autor til Museum Regium skriver 560 pd., men det Gediegene angives altid ved Mk. og ikke ved pd. I Middellalderen betyder ofte Libra det samme som Selibra eller Marke, men tvivler at det tilstaaes den Bemærkelse i disse Læder. Pontoppidan regner og nogle saadanne stykker efter Pund, da det dog skal betyde Mark.

Med disse Lider (1672) har Aupptmanden paa Bornholm Christian Gedde, Broderen til Brostrup Gedde, efter Kongel. Befalning befaret Solv-Berket, som og baade Kaaber- og Jern-Berkerne i Norge, og givet deres Tilstand beskrevet, troelig der til brugt, som en Mand der har haft nogen Indsigt i Berg-Sagerne. Relationen synes at være skrevet 1673.

Saa vidt Solv-Berket betrefser, bestod det af 80 Gruber, deraf 20 ubebygte, og slet Forhaabning om dem, andre 23 som hvilede, kunde efterhaanden optages, de 37 vare belagte.

Solv-Berket var i Giæld da Oberbergmester Barth antog det, 33197½ rdlr., derpaa betalt til 12te Maanedes Udgang 1672. 17507 rdlr. 14 skl.; Resten 15690 rdlr. 34 skl. Fra 5te Maaned 1670 til 12te Maaned 1672 beløb sig Indtægten til 126530 rdlr. 67 skl., som er medgaaet til Berkets Drift.

Gedde gjorde et Forslag, hvorledes Maanedlig kunde spares 961 rdlr., Aarlig 12373 rdlr. At Kongen har haft af Solv-Berket udi 14 Aar med Tiende og Mynte-Profit 232502 rdlr., som gjør Aarlig 16607 rdlr., og udi 1671 naar Oberbergamtets og Mynte Officerenes Gage affortes, har Kongen haft 17564 rdlr. 20 skl. At samme Aar fandtes i Behold af Granalie Kaaber 2666 Mk. 6 Lod 2 qt. 2¼ p., derudi fiint Solv 169 Mk. 10 Lod 2 p., og 1672 til 9de Octobr. 6096 Mk. Kaaber, derudi fiint Solv 292 Mk. 3 Lod 1 qt. ¼ p., tilsammen Kaaber 8762 Mk. 2 Lod 2 qt. 2¼ p., og Solv 461 Mk. 13 Lod 1 qt. 2¼ p.

Kaaberet à 45 rdlr. pr. Skpd.	623 rdlr. 3 mk.
og Solvet à Mk. 7½ rdlr.	3326 " 3 " 3

3950 rdlr. 2 mk. 3 skl.

Dette

Den 14 Octobr. 1670 fik Ridder og Baron William Davidson Engelsk Resident i Holland, Privilegier paa Ulrichsdahls Kaaber-Berk 1 og en halv Mil Sønden for Trunhien, og paa Mostamarks Jern-Berk 2 Mile Østen for Trunhien. Denne Mand blev tillige med General-Admiral Adeler og Jonas Trællund Assessor udi Admiralitets Collegio og General-Directeur over det No. 1665 16 August, oprettede Salt Compagnie, som fik en hastig Ende. William Davidson opholdt sig en Tid lang i Trunhien, men 1675 gif han til Holland, maatte indpiske.

Dette Granalie Kaaber blev tilforn forbrugt til ringhaltig smaa Mynt, men efter Commerce-Collegii Anordning, skal der nu myntes en fjerde Part i Rdlr. og $\frac{3}{4}$ Parten i Eldr. Kongen til Tiende og Mynteprofit af hver 100 Mk. fint Sølv 240 rdlr. er pr. Mark $2\frac{7}{8}$ rdlr.

Dette er en blot Illusion, saa længe Kongen er eene Ene, troelig for at tilfredsstille Skatkammeret eller Kongen, for at forøge Sølv-Berkets Udbytte. Men af alt dette erfarer man, at her stændig er bleven spurgt om Udbytte, og saa snart det ikke er paafulgt, har man krympet sig, saa Directionen ved Berket har haft megen Vanskelighed at bestride. Man kan en hellere see, at Berket paa denne Tiid har været saa farlig deran, at Regjeringen havde just Marsag at frygte, eller foranlediges til at afstaae det, da man havde saa mange Mars Erfaringer for sig, at dette Berkets Unbrucher tage af og til, og naar de vilde aabne sig, kunde altid betale sin Gield. Men man gjorde sig ikke det Begreb paa de Tider. Og endelig troer man, at Riget endnu ikke havde bestridet sin Gield fra forrige Tider af; Kongen var betænkt paa alle Maader at forøge sine Tropper, indskrænkede alle unødige Omkostninger, og i en saadan Forsatning faldt det tungt at gjøre nye Forskudder, vel muelig man var kommet under Bær med, at Kongen var bedre tient med at hæve sin Tiende og Mynteprofit af et Geværkskab, og saaledes være vis paa sit, end for egen Regning at drive et saa ubeständig Sølv-Berk. Og dette maa vel have været Anledningen til, at Berket blev afstaaet til Etahraad og Rentemester Müller, der forud var interesseret i andre Norske Berg-Berker, om han paa den Tiid stod i nogen Forskud til Regjeringen, kan ikke for vist siges. Oberbergmester Joh. Barth synes ved disse
Tider

indstille begge Berkerne, og derimod i de 4 Miles Circumference benytte sig af Skovene til Træ-Last; Endelig kom Berket i Gang igien 1687. 1694 blev dette Moskamariske Jern-Berk med det Nordenfielske Bergampts Consence gandske indstillet. Merkelig: at ved dette Privilegium skulde alt Saugbrug og Liarebrænderie affaffes, og om Berket en med Fordeel kan drives, da at nyde Saugbrug og Træhugst i tvende Mile. Den 29 Octobr. 1670 blev William Davidson confirmeret Frid. 3ii den 2 August 1665 givne Privilegier.

Tider ved Døden at være afgaaet, og staaet i temmelig Giæld til Sølv-Berket; thi efter en Beregning ansættes forbemeldte Bulkes og Joh. Barthes Giæld til Sølv-Berket, ved dets Afstaaelse til Müller, til en Summa af 49871 rdlr. 18 skl., men hvor meget deraf tilkom den sidste, siges ikke. Sølv-Berket blev altsaa Eyendommelig afstaaet til Rentemester Henrich Müller og Arvinger.

Holberg siger: for 80,000 Rdlr., men efter hans eget sigende endi et Forslag at ville dele Berket til Participantere af 31 Juli 1680, at Bygninger og Materialier blev ham taxeret for 40550 rdlr., og Circumferencen, Privilegier og andet 78586, tilsammen for 119136 rdlr., rigtig som af Brochmans Regning erfares, blev hele Sølv-Berkets Inventarium taxeret for 40527 rdlr. 1 mk 15 skl., saa seer man og, at Lehnets Indkomster har han beregnet sig til Indtægt p. p. aarlig for de 3de Aar 1673, 74 og 75, med 4485 rdlr. 22½ skl. og antog det ved 8de Maanedes Begyndelse 1673 i en maadelig Tilstand, og beskikkede Bergampts-Skriver Joh. Brochman som sin Forvalter, og Hellenbach en Svoger til Joh. Barth, til Inspecteur over Grube-Driften og Smelte-Hytten. Müllers Sviger Søn Joh. Finke modtog Berket af 4re Committerede. (*)

De skriftlige Efterretninger kan ikke bestemme, hvad Tab eller Gevinst Müller havde ved Berket. Al muelig Sparsommelighed blev brugt, og et profitabelt Geding indrettet. Han forsynede Berket med fornødne Victualia og Kranvahre, hvorpaa blev anseelig vundet, og allene de Gruber drevne, hvor der kunde være noget at hente.

1676

(*) No. 1673 d. 14 May til Stadholder Ulr. Friis Gyldenlöve Privilegier paa Frixoe Jern Verk i Laurvigs Grevskab, som en Tiid havde lagt øde, med 4 Milers Circumference, fra det Stæd, hvor Massoynen da stod, eller hvor den siden maatte bygges, med al den Ertz, som i Circumferencen kunde findes; ligesaa Jern Gruben paa Brostfad ved Ahrendal, frie for Tiende i 4 Aar, siden 24 skl. af Skyd. Jern. Al Sangbrug, og Sommerbrugst forbydes i Circumferencen. Tilladt at indløse det solte Kongel. Gods. Jern-Berket med underliggende Gods, anseet ligesom det øvrige Lehn Gods. Dog skulle Griffenfelts Gaards Bønder og Gods, og hvad derefter tillagt vorder, i sær det, som inden forommelte Circumference kan findes, være afdeles frie, fra hvad andre er bleven paalagt ved dette Privilegium. Dette er all. ne det første Privilegium, siden den Tiid er meget mere andet bevilget og forandret, som her er for vidløftig at anføre. Paa de Tider tilhørte Grey Friis, Preben von Ahnen og flere, Brunlaugs Jern-Verk med Staal-Verk; dette Brunlaugs Jern-Verk ligger fra Laurvigen ifkun 1 en fjerdedeel Mil i Laurvigs Grevskab, og nu sorterer under Frixoe Jern-Verk.

1676 inviterede han Participantere til et nyt Sølv-Verk i Numme Dahl 1 à 2 Mill R. R. D. fra det gamle Sølv-Verk, hvoraf dog ikke blev noget. Men 1678 in Decembr., aabnede sig de herligste Anbrucher i Segen Gottes Grube, og derefter ligesaa i Gott mit König Friderich, som i en 12 Aars Tid havde været drevet i Forhaabning. Efter Berghauptmand Schlanbusches Beretning skal være udbragt i 4 Aar fra ult. 1678 til 1682 Aars Udgang, 31336 Mk. fin Sølv, en Skatt paa 300,000 rdlr., som fornemmelig blev hentet af Segen Gottes Grube. Imidlertid quitterede han baade Hellenbach og Brochman, mueligens fordi han ey vilde følge deres Vejledning, hvilke troelig maa have gjort Erindringer om, at Sølv-Verket ikke Bergmandsk blev bygget, og Verket blev overleveret til Bergskriveren Jörgen Dessau paa Müllers Begne, ellers førte Vice-Laugmand David Gorresen næste Directionen, eller havde den fornemmeste Ofsigt med Verket. De fleste Gruber indstilledes, og uagtet Verket gav megen Besignelse af sig, indløbe adskillige Klager, baade over ingen Forraad af Materialier eller Proviant, og at Lønningerne indestod for den gemene Mand med mere andet, da hvad som blev vundet og i Christiania formyntet, blev brugt til at betale Müllers anden Gield, og saaledes baade Lønninger og Indskudder forsømte. Derpaa blev Generalmajor Brostrup Schort bestilt som Oberbergauptmand 1680, en Commission blev sadt, til at undersøge Tingene, Dispositionen, som Müller selv klager over udi en Erkløring til Kongen af 26 Junii 1683, blev ham betaget, satte ham andre Betientere ved Verket, troelig at Hellenbach og Brochman da paa nye bleve indsatte, flere Gruber optagne og belagde, i Folge deraf flere Stigere og Arbejdere. Iblant klages over ham visse Sprengere bleve paanødte, imod stor Løn, som dog veed intet mere end en gemeen Bohrer, hvilket man altid tilforne paa Verket vidst haver, og gjør Skade, da der gaaer lige meget Sætte-Beed til. Ligesaa over Justitiens Administration, at af Oberbergauptets Midler betiener Underretten ic. Begierede til Slutning, at han maatte beskiermes ved de Kongel. Skioder og Privilegier, samt forundes ham 20 Aars Tiende Frihed, tilbyder at vilse tage Participantere med sig, som han allerede Hafnia 8 Septembr. 1676, og af et senere Forslag dateret Kiøbenhavn 31 Julii 1680,

havde proponeret. Den Forandring blev og gjort, at i Steden for 9 rdlr., blev ham allene tilstaaet $7\frac{1}{2}$ rdlr. pr. Mark for det fine Sølv.

Allerede havde Oberberghauptmand Brost. Gedde ladet forfatte en Bergordning for gandske Riget, som han og nedsendte, men kom hverken til Revision mindre trykt. I Anledning af nu værende Trænger med Müller, er det troeligt, at Bergordinancen for Norge af 23 Junii 1683 er kommen for Lyset, og da Joh. Brochman, som Oberbergamptskriver, havde den beste Kundskab om hvad tilforne derom var forfattet og proponeret, har han og formodentlig haft den fornemmeste Haand i denne Bergordning, da man og finder, at han des Aarsage maatte gjøre en Rejse til Kiøbenhavn, og nød 400 rdlr. for denne Rejse, og for hans Umage med at forfatte og reenskrive bemelte Forordning. Fortalen til denne Bergordinance synes og fornemmelig at sigte til Müllers Huusholdning ved Sølv-Berket.

Kongen maatte altsaa modtage Sølv-Berket igien fra Müller. Efter Kongel. Ordre af 6 og 12 Octobr. 1683 til Vice Stadtholder Hög, og fra ham til Lauritz Lauritzsen, Johan von Cappellen, Georg Tax og Christ. Vyschen Ordre af 30 Octobr. strax at tage Berket i Possession, forfatte Inventarium, som begyndte den 30 ejusdem. Erich Walleur, som Müllers Suldmægtig, overleverede alt;

Man finder ikke hvorledes der er handlet med Müller i denne Sag, og om han har nydet nogen Betalning for Berket; Hans Sag maa ikke have staaet paa gode Fødder, siden alting skede i saadan Hast, og man har Aarsag at troe, at han blev skildt ved Berket uden nogen Restitution; thi i den Invitation fra Kongen af 26 April 1684, til et nyt Participantskab, heder det: Det Os frie hiemsaldne Berk ic. Skulde saa være, maatte andre afskrekkes paa den Maade oftere at entrere i et saadant Rieb; thi Manden havde dog ikke gandske forladt Berket; Men Sagen bestod nok egentlig derudi, det han allene byggede paa Kov; det er at sige: det han allene byggede og drev de Gruber, hvor noget var at hente, og indstillede alle de andre; og de afskredede Betientere har nok gjort Regningen saaledes, at Müller havde ikke
allene

allene vundet, hvad han gav for Berket, men endog meget mere. Og neppe skulde man forvente andet enten af en Ehere, eller af Interessesentfkab i et Berk af den Bestaaffenhed som det Kongsbergiske, som vel ikke muelig kan forstettes som det bor, uden paa Kongens eller den almindelige Befostning, med mindre man maatte frygte det seent eller tilig snart vilde gaae under. Dette synes at stride mod de almindelige Principia, men det var let at afgjore, om her var det rette Sted.

I de sidste 7 Maaneder af 1673, da Müller antog Berket, blev udvirket Brandt-Solv.

	7 Maaned	101 Mark	9 Lod	—	3 Penge.
	8	= 203	= —	3 Dvint.	$\frac{1}{2}$ =
	9	= 201	= 12	= —	$3\frac{1}{2}$ =
	10	= 188	= —	= —	— =
	11	= 259	= 7	= 1	$1\frac{1}{2}$ =
	12	= 122	= 4	= 3	$3\frac{3}{4}$ =
	13	= 487	= 4	= 2	— =
Granalie Raaber		5	= 11	= 3	$3\frac{3}{4}$ =
<hr/>					
		1596	= 3	= 3	= 2 =
1674 Mar		4198	= 5	= 3	$3\frac{1}{2}$ =
75	=	3864	= 14	= 2	= 2 =
76	=	3387	= 4	= 3	$3\frac{1}{4}$ =
77	=	2636	= —	= 3	$2\frac{3}{4}$ =
78	=	5299	= 4	= 3	= 3 =
79	=	7145	= 4	= 1	= 3 =
80	=	7420	= 6	= —	= 1 =
81	=	6094	= 10	= 2	= — =
82	=	5223	= 11	= —	$3\frac{1}{4}$ =
83	=	3525	= 7	= 1	$1\frac{1}{2}$ =
<hr/>					
		50391	= 10	= 3	= 4 =

Hvorledes dette er udmyntet, henvises til den Artikel om den Kongsbergiske Mynt. Af Regningerne sees, at Müller nød 9 rdlr.

pr. Rtl. de første 8 Aar, men i de trede sidste Aar allene $7\frac{1}{2}$ rdlr. som i de forrige Participanteres Tid, som udgjør een 426800 rdlr. udi da værende Mynt. Brochman siger: at, efter hans Formodning, de Aarlige Befosninger ikke har overstegtet 30 à 34000 rdlr. Han holdt saa Betientere, og alting blev meget nøye beregnet, vandt meget paa Victualia og Kramvæbner, og efter Brochmans Formening maa have vundet noget anseelig i sin Eyendoms Tid.

Da Rentemeester Müller var i Sinde at tage Med-Interessentere i Sølv-Berket, baade No. 1676 og 1680, blev en Specification forfattet om alle Sølv-Berkets bygde og ubygde Gruber, og hvor dybe de vare ved 10de Maanedes Slutning 1676, hvilken blev trykt, og fulgte med den Kongel. Invitation til et Participantskab af 26 April 1684, som beraaber sig derpaa, og er som følger. (*)

Ober-Berg.		Unter-Berg.	
No.	Tieffe.	No.	Tieffe.
1) Erh Gott beschers, ruhet.		1) Beständige Diebe —	$4\frac{1}{2}$ Racht.
2) Güte Gottes — —	$9\frac{1}{2}$ Racht.	2) St. Jörgen, ruhet.	
3) Allmagt Gottes, ruhet.		3) Emanuel, ruhet.	
4) Gabe Gottes — —	$16\frac{1}{2}$ —	1) St. Samuel	
Schurff darben — —	$2\frac{1}{2}$ —	Schurff darben — —	4 —
1) Ibro K. Maj. Grube)		2) Silber Spuhr — —	$7\frac{1}{2}$ —
2) Junge Sophia)		Schurff darben — —	$1\frac{1}{2}$ —
3) Hoffnung)		3) Dreifaltigkeit — —	8 —
4) Charitas)		1) Commissarien Grube — —	$5\frac{1}{4}$ —
5) Gott mit König. Friderich -	$18\frac{1}{4}$ —	2) St. Johannes — —	$17\frac{1}{4}$ —
6) Hilf Gott zu Erh)		1) Nebenthram — —	$4\frac{1}{2}$ —
7) Tandem)		2) Nebenthram — —	$19\frac{1}{2}$ —
8) Armen Gruben)		3) Herzog Ulrichs — —	16 —
9) Justitia — — —	$6\frac{1}{4}$ —	4) Fortitudo — —	$9\frac{1}{2}$ —
Schurff darben — —	$5\frac{1}{4}$ —	5) Rom Glück ertrenne Hof-	
1) Barmherzigk. Gottes, ruhet.		nung, ruhet.	
2) Rosen Gang — —	$18\frac{1}{2}$ —	1) Englische Grus, ruhet.	
3) Gnade Gottes, ruhet.		2) Gott allein die Ehre — —	$5\frac{1}{4}$ —
4) Mildigkeit Gottes — —	$9\frac{1}{4}$ —	3) Salomonis, ruhet.	
		5) Willen	

(*) Den er og trykt, som et Anhang til Normands Beschreibung der Silber und andern Bergwerche in Norwegen. No. 1685.

Ober-Berg.		Unter-Berg.	
No.	Tieffe.	No.	Tieffe.
5) Willen Gottes, ruhet.		4) Kong David — —	11 —
6) Gott bescheret Erh —	8 —	5) Alte Fräulein Christiana -	15 —
7) Libertas, ruhet.		6) Neue ditto, ruhet.	
8) St. Daniel, ruhet.		7) Bielken Glück, ruhet.	
Schurff darben — —	2½ —	8) Concordia — —	7½ —
9) Gottes Hülff in der Noth —	34¾ —	Schurff darben — —	4 —
Licht:Loch — —	15½ —	1) Blengang — —	9½ —
10) Hertzog Friderich, ruhet.		2) Hannibal — —	28 —
11) Jungen Pringen —	14 —	3) Braunschweig — —	24 —
12) Drey Brüder neben thrus		Schurff darben — —	6 —
men, ruhet.		4) Alte Julius, ruhet.	
Licht:Loch darhinter —	10 —	5) Neue Julius — —	8 —
13) Keller Nebenthrum, ruhet.		Licht:Loch.	
14) Alte Hofnung — —	3 —	1) Segen Gottes — —	57 —
15) Neue Hofnung — —	7¼ —	Schurff darben — —	3½ —
Licht:Loch.		2) Dergleichen)	
16) Patientia, ruhet.		3) grosse Christopher)	
17) Fortuna, ruhet.		4) Liebe Gottes) ruhen.	
18) Morgen: Stern —	4¼ —	5) Christianus Vtus)	
19) Sachsen)		Die Jonthalen.	
20) Erh: Engel Michael)		I. Unverhast geschicket oft.	
21) Elisabeth) ruhen.		In Limbo.	
22) Barmhertzigkeit)		Unterschiedliche smale Silbers	
23) Guldnlöw)		haltige Drummen.	
24) St. Jacob — —	7½ —		

Summa gebauete und un-gebauete Gruben ohne Schurffe 67. davon ruhen 39, und werden gebauet 28.

Kupper-Gruben.

- 1) Genant, Gott vermags,
- 2) Verlohrne Sohn = = = 16 Lachter tieff.) ruhen.
- 3) Wird gesucht = = = 8 Lachter tieff.)
- 4) Riisgang = = = 7½ Lachter, wird gebauet.

" Aus dieser Tabell, siehet man die Zahl der itz bekanten gebaueten und ungebaueten Silber-Kupfer- und Riis-Gruben, und in was " Tieffe

" Tieffe sie gekommen; Der jenige aber, wobey kaum Tieffe gesetzet,
 " sind doch alle durch den Segen herliche Erze und gediegen Silber fun-
 " dig gemacht, und theils durch absterben der Bedienten, Misverständ-
 " nis der Gewerken und Beampten, für viele Jahren eingestelt, und so
 " also ungebauet beliegen bleiben. Andern theils ist nicht zu zweiffeln,
 " wan die da ruhen ein Mahl wieder geweltiges, und das Gestein mit
 " Fleis und treuer Anordnung befahren und behauen, sie den vormahls
 " verspürten Segen wohl wieder geben und der Werke zu Hülfe kom-
 " men würden. Zu geschweigen der vielfältigen Schurffen, die unzähl-
 " bar hin und her in den Gebürgen sich finden nach zu forschen in
 " stecken gerathen und doch zum Versuch wohl würdig wiederum her-
 " für zu suchen wären. //

Men det gik ikke efter Ønske, da Kongen paa nye havde taget
 Berket til sig; thi Gruberne gave lidet, og Kongen maatte komme
 Berket til Hielp med 2000 rdlr. Maanedlig; blev altsaa besluttet at
 tilbyde Berket paa nye til et Participantskab ved en Kongelig Invita-
 tion af 26 April 1684. Der berettes, at Schort ubetænsom havde
 promitteret en 3000 rdlr. Udbytte Maanedlig, men det blev alt slette-
 re og slettere. Den 10 Maanedes Solv-Post 1684, kom ikke høyere
 end 98 Mk., den 11 Maaned til 77 Mk. og den 13 allene til 58 Mk.
 Directionen fortæses da af Oberberghauptmand Brostrup v. Schort,
 Ridder, Generallieutenant af Infanteriet, den Tiid Gouverneur
 over Fæstningerne i Laaland og Fyen, og som opholdt sig i Kiøben-
 havn, Oberbergamptsforvalter Hassius, der forestod Mynten i Chri-
 stiania, og der boede; saa allene Hellenbach og Oberbergamptsfrie-
 ver Joh. Brochman opholdt sig ved Solv-Berket. Wenighed reyste sig
 mellem disse, som og mellem de andre Betientere, dertil kom, at
 Lønninger og Forskudder blev ude, saa der blev en almindelig Klage.

Kongen maatte da resolvere paa nye at anbefale en Commis-
 sion, til at examinere Berkets Tilstand og Betienternes Forhold,
 samt de indkomne Klager; dertil blev udnævnt Jens Juel Friherre af
 Juling, Ridder, Geheimeraad, Præsident i Commerce Collegio,
 Just Höeg, Geheimeraad og Vice-Stadtholder i Norge og forbemelte
 Brostrop Schort; denne blev holdet paa Bragerne 1684 eller 1685, og
 derfor

derfore kaldes den Bragnæssiske Commission; da man ikke har seet denne Commissions Forretning, ved man ikke hvorudi den har bestaaet. Den er dog ikke falden ud til nogen Fordeel for Oberberghauptmand Schort, da man havde meget at sige paa hans Anstalter, og veed ey heller at een saadan Mand fraværende, som havde andre Ting at tage vare, allerhelst paa den Tid da han boede i Kiøbenhavn, kunde paa tage sig en saadan Direction. Da ham blev overbevist om sine Fejltagelser, forekastede han sine Med-Committerede, at det var Ting de ikke kunde domme om, og at der maatte andre Bergkyndige til at judicere derom, men som det synes til Slutning maatte han eftergive.

Commissionen havde ikke allene med Sølv-Berket men endog med de andre Berg-Berker at bestille, og adskilligt at regulere, som erfares af de af Kongen confirmerede Anstalter, som samme Commission havde gjort i Henseende til det Nøraassiske Kaaber-Berk af 26 Septembr. 1685.

Hvad Sølv-Berket betreffer, saa maa derudi vel være gjort een og anden Anstalt, siden udi de Gravamina med den efterfølgende Berghauptmand var og denne: hvorfors han i adskilligt ikke har fulgt den Bragnæssiske Commission, saa har man nok indseet, at Directionen ikke paa den Maade kunde føres, og været betænkt paa at indkalde en Fremmed Bergkyndig, som dertil kunde befindes duelig, og i den Henseende ladet adskilligt beroe, indtil samme havde befaret Berket. Forbemelte Generallieutenant og Oberberghauptmand v. Schiortes Søn Capitaine Schiort, (*) blev strax affærdiget til Hark at anskaffe een Deel dygtige Bergfolk, som i Foraaret 1685 ankom til Sølv-Berket, og den Danske Envoye Haxthausen ved det Hanoverske Hof fik Ordre at formaae een erfaren Bergkyndig til at eftersee og befare Sølv-Berket

(*) Han avancerede i den Militaire Etat omfider til Oberstlieutenant, og da han havde lagt sig efter Berg-Videnskabet, blev han omfider Inspectionen betroet ved det Arendalske Kaaber Berk, hvor han døde 1720 eller 1721.

Berket. Hvorpaa Henrich Schlanbusch, (*) som den Tiid skal have været Zehndner ved Claußthall, indkom med sit Herskabs Tilladelse. Han kom in Febr. 1685 til Kiøbenhavn, og efter han havde været forestillet Kongen og faaet sin Instrux, kom han in Martio til Solv-Berket: Ved sin Ankomst, som han selv beretter, foresandt han de fleste Gruber indstillede, og de faae i Drift værende allene her og der belagde. Segen Gottes Grube da en 70 Lachter dyb, stod man i Begreb ligeledes at indstille, paa Grund at Erzjerne her i Norden ikke vil fortsætte sig i Dybet.

Første Maanedes Solv-Post 1685, var ikke mere end 86 Mark, 2 Maaned 91 Mark, og ved hans Ankomst hvad kunde samles indbragte ikkun 100 Mark, de Maanedlige 2000 rdlr. Forskud continuerede endnu.

Kongen med sit høye Følge begav sig den 19 May paa Reysen til Norge, ankom til Solv-Berket den 10 Junii, samme Dag reyste paa Berget, besaae Gruberne, foer selv ned i Julius Gruben 40 Favner dyb (Schlanbusch siger ikkun 2 Lachter) og med egen Haand udslog et stykke Solv, som forvares paa Kunstskammeret; Dagen efter retournerede til Bragunes.

Schlanbusch forestillede Kongen de Mangler og Fejl ved Solv-Berket, foreviste de urene Slagger, at riige Schlicher vare styrtede i Elven, besøe Segen Gottes Grube, og af Besenket udtog gediegen Solv, hvorpaa blev resolveret at forfølge denne og de andre Gruber i Dybet. Ligesaa at andre Machiner maatte indrettes, at fremskaffe behøvende Dag-Band, at man i Tiide maatte være betænkt paa Stollarbejde. Ved hans gode Anstalter, siger han, viisede sig og een mærkelig Forskiel; thi efter hans Afrense, blev 8de Maanedes Solv-Post 390 Mark, 9de Maaned 514 Mk. 10de Maaned 405 Mk. 11 Maaned 402 Mk. 12 Maaned 363. og 13 Maaned 480 Mk.
 saa

(*) Formodentlig den samme som 1670 var Hüiten-Neüter paa St. Andreasberg. Vid. Calvör von Maschinenwesen auf den Oberharze pars 2da pag. 164. hvor hans Navn skrives Schlanbusch, hvilket Navn ham og gives andensteds, maa altsaa have forandret sit Navn.

saa at de 2000 rdlr. Maanedlige Forskuder cesserede ved 8de Maanedes Udgang.

Manden var vittig, talede og skrev meget vel for sig, vel forfaren i Berg-Sager, besad dertil Midler; Han gjorde sin Sag saa god, at Kongen skænkede ham 2000 rdlr. for denne sin Befaring, frie Rejse og Fortæring, og samme Tid blev gjort Accordt med ham, at komme tilbage som Berghauptmand med Rang som Generalmajor, 3000 rdlr. aarlig Gage, frie Flytning for ham og Familie, og Lofte paa 3000 rdlr. Maanedlig Indskud, indtil Berket kunde blive sadt i Stand. Schlanbusch var nu ikke for kommen tilbage til sin Station paa Clausthal, forend Haxthausen fik Ordre at anholde ved det Hannoverste Hof om hans Tilladelse at begive sig i Dansk Tjeneste, da samme Tid den 5 August. 1685 ham den Kongel. Capitulation tilsendtes med Lofte om mere Kongl. Naade; ham blev tilstaaet desuden frie Huus-Bæreller, frie Jdebrand, frie Postpenge, frie Rejsfortæring, fem Bøndergaarder frie for al Afgift af Landskyld, Skatter og andre Contributioner, forskaanet for Accise og Consumption og al anden Paalæg; og dertil med en fast uindskrænket Myndighed, som ikke altid søder godt af sig, som han selv siden maatte paakiende. Da han nu selv tillige besad Midler, førte han sig prægtig op; Hans Bestalling var af 11 Augusti 1685 og af samme dato som Bergraad Fleischers, der blev tilstaaet 1000 rdlr. aarlig Lon; ved hvad Lejlighed denne Mand kom i denne Station kan ikke vides. Over Sølv-Berket blev af Landcommissaire Merker Oberbergamptsforvalter og Guardein ved Christianice Meynt, sampt Oberbergamptskriver Hassius, forfattet et Inventarium taxeret for 33546 rdlr. Iu Majo 1686 kom Schlanbusch til Berket, gjorde strax Anstalter til nye Machiner og Vandkunstter, Damme og Vandledninger; Han affedigede af egen Myndighed forbeholdte Hassius og Brochman, uden at give dem Sag, indsadte Geschworne, Hytteskrivere, Schichtmester, Proberer og Stigere, men da nogle frygtede for samme, tilvendte de sig Kongel. Bestalninger, som dog siden blev dem betaget. Til al Lykke vare endeel Gruuber i onskelig Anbrucher, i Særdeleshed Gottes Hülf in der Noth, og de der omliggende Skurfer, som ved Hellenbachs Flid vare op-

fundne; Saa at Sølv-Berket begik sig vel i de 2de første Aar indtil 1688, men ved det sidste Aars Slutning var der bygget Gield 14279 rdlr. og alt blev saa slet, at man i 2 Maaneder 1689 ingen Sølv-Post kunde gjøre. Lønningerne stode inde for Betientere, Arbejdere og Kiorseler, ved 3die Maanedes Udgang var Berket i 27000 rdlr. Gield. Klager og Angivelser komme da i Hobetal frem. Alle Anmodninger om Assistance saaes frugtesløse. (*)

Fra Oberrentemesteren kom Ordre, at Oberbergamptet skulde opgive Berkets Beskaffenhed, og Aarsagen til dens beklagelige Tilstand, som den 17 May (1689) blev foretaget. Schlanbusch og Fleischer, som allerede vare forfaldne med hinanden, skylte da Skylden den eene paa den anden, den sidste i sær gjorde da mange høyst nærgaaende Angivelser og Beskyldninger mod Berghauptmanden, som han ved sin Nærværelse i Kiøbenhavn end mere søgte at bevise. Derpaa blev en Commission anordnet, bestaaende af Vice-Stadtholder Hög, Etatsraad Lund, Landcommissarius Justitz og Bergraad Rosencreütz, Amptmand Matthias Tönsberg. Werner Nielsen. (**) Oberbergamptsforvalter Hassius og Laugmand David Gorrison, som har Navn af den store Commission. Ordre hertil er af Stadtholder Gyldenlöve paa Kongens Begne udstød fra Friderichshald den 3 Julii 1689. Commissionen tog strax sin Begyndelse, og fuldendte den 24 August. Man kan ikke negte at derudi fremkom meget, som høylig graverede Berghauptmanden, og hvor ilde, det han strax i Begyndelsen affadte de gamle Betientere, faldt fra mange velbetænkte tilforn gjorde Anstalter, og foretog sig en almindelig Reformation, lod strax nedrive de gamle Machiner, oprette nye og overmaade kostbare; belagde de fleste Gruber, gjorde nye Damme og Vandledninger, tog fat paa den gamle Blye-Grube, lod opføre Smeltovn ved Kaaber-Elven, belagde nye Kaaber-Gruber, som bragte intet af sig, sadte nye Betientere, meget mindre duelige end de forrige, førte Mynten fra Christiania til Rongs-

(*) Anno 1687 gjorde Schlanbusch en Rejse til alle Kaaber og Jern-Berker, og i Følge deraf formodentlig gjort Forslag til Privilegierne for dem, som vilde optage Jern og Kaaber-Berker, af 25 August 1687.

(**) Stamfader til Warnskiølder.

Kongsberg, sadte en nye Myntemester nemlig H. C. Meyer, som myntede fast et Mar forend han fik Kongel. Bestalning, uden nogen vis given Afgang, og hvad Mynt han fast vilde, endog selv af andet Solv, og fremmede Penge, imod han, af hver Mark sin Solv, betalede til Kongen 24 skil. beraabende sig paa, at saaledes var tilforn skeed ved Christiania Mynt, og for det øvrige vedste fast ikke at gjøre reede for hvad han havde myntet. At de i behold værende Skove, som man saa forsigtig tilforn havde søgt at conservere paa Erh-Bierget nær og om Gruberne, vare blevne ruinerede til de mange kostbare Bygninger; At Vice Sorensskriver Niels Jensen var af Schlanbusch givet Bestalling som Bergunderrets Dommere med 100 rdlr. og til Skifteforvalter uden aflagt Eed. At Bergamptet havde foretaget sig at domme i Livs og Dødes Sager uden Speciel Kongel. Ordre, med megen anden Uorden og Forvirrelse i Regnskaber og andre Anstalter, og fast regieret dispotisk. Et synderlig Exempel med et Qvindemenniske besøvet i Berghauptmandens Huus, som een af hans Tienere ey vilde ægte, der bliver sadt i Bolt og Jern; han lader den Tydske Præst Johan Hoffman komme paa Ampthuuset for at vie dem tilsammen, da Tieneren paa Spørmaalene svarer Nej og holder sin Haand i Lommen, saa at Baagmesteren med Naag maatte tage hans Haand og levere den i Qvindfolket's Haand, og der paa fuldføres Vielsen. Dette kunde ikke nægtes af Schlanbusch, sigende til sit Forsvar: at saadant tilforn skal være skeed paa Kongsberg. Præsten indslog sig vel i Begyndelsen fra denne Forretning, men fik mundtlig Ordre af Berghauptmanden med disse Ord: Ich bin Souverain, Ihr must thun was ich euch befehle; som Præsten for Commissionen med Eed bekræftede, og siden Skriftelig beedigede. Det Ord Souverain benægtede Schlanbusch, men man fandt i Fleischers Protocoll anført disse Ord at Jurisdictio Episcopalis ikke angik Berket, men Arbitrium Magistratus. For det øvrige erkiendte han ingen Superieur, uden allene Kongen. Meget ilde var det for ham, at de gamle Bettentere sadte sig imod de gamle Wandkunsters og Bygningers Nedrivelse, og i sær Bergmester Hellenbach, som tilraadde at man allene skulde flikke og sive paa de gamle, men blev ikke hørt. Schlanbusch paaastod, at man skulde give ham Tiid til at fuldføre det begyndte, saa skulde

Udfaldet vise de nye Machiners Nytte; hvorover Commissionen gjør denne Anmærkning, at det vel vilde gaae dermed, som med den der vilde lære Elephanten at tale, udbad sig nogle Nar, og haabede at enten han eller Dyret skulde døe forinden. Derfor efterat nogle af disse Machiner vare bragte i Stand, lod Schlanbusch derover forfærdige Ritser, og derpaa lod aftegne en Elephant og et Barn, som foreholdte ham en Bog.

Man har ikke kundet undlade af Commissions Acten at anføre ovenmeldte, som dog indbefatter meget mere til denne Mand's Last og Gravamen.

Bergraad Fleischer, som i Begyndelsen var af Partie med ham, blev omfider hans haardeste Fiende og Efterstræbere, een underlig Mand, som man vel under Commissionen frikiendte fra Egennytighed, men for det øvrige under en stor og stræng Gudsfrygt, som fastede tvende Gange om Ugen, af et saa uregierlig et Sind, at han faldt fra een Extremitet til en anden; indbildt af sin egen sufficence, tracterede han alle andre paa det skændigste, satte Folk strax i Bolt og Jern, var hverken Mester af sig selv eller sin Pen, og derfor paa det groveste og haardeste havde angrebet Berghauptmanden, endog for Commissionen, hvor de begge angrebe hinanden paa Ære og Belferd med de Ærerøriske Ord, som de lod Protocollen tilføre.

Schlanbusch havde forend denne Commission begyndte, begieret at maatte befries fra denne Mand, der havde belagt ham med de groveste Calunnier, og ham umuelig at komme til rette med.

Udi en skreven Apologie, som Berghauptmanden indgav No. 1702 i Kiøbenhavn, betegner han Vice-Stadtholder Hög, som een af sine største Fiender og Efterstræbere, og i samme fralegger sig mange af de mod ham giorte Beskyldninger.

Man kan ikke negte, at det synes Commissionen ikke har været ham eller hans Sag gunstig, de gamle aslagde Betientere, har vel ey heller skaaget ham.

Under Commissionen blev Manden nedkaldet til Kiøbenhavn, forestillede Sagen gandske anderledes, troelig man havde gaaet noget for streng til Berks med ham, saa han for sin Person ikke lidde noget formedelst denne Commission; men et nyt Reglement udkom samme Aar 1689 den 21 Decembr., hvorved i sær et ordentlig Bergampt blev indrettet, som endnu staaer ved Magt; nemlig:

Skal de holde et ordentlig Underbergampt hver Løverdag efter Prediken, som skal begynde saa tilig, at al Tienesten kan være ude om Sommeren Kl. 8. og Vinteren Kl. 10 om Formiddagen, bestaaende af Oberbergamptsforvalteren (Hassius blev da indfadt paa nye) 2de Geschwornor, een Ober- og Understiger fra den Grube hvor om der skal handles, Hyttenreuterer, Einfahreren, Probeermesteren, Puffstigeren, tvende Smelttere, for der at deliberere om Berkets Drift, og om de ikke kan komme overeens, skal enhver fra den nederste af indføre sin Mening i Protocollen.

Hvorledes det har forholdt sig med Oberbergamptet udi Møllers og Oberbergauptmand Schiortes Tid, veed man ikke, ey heller i de første Aaringer i Schlanbusches Direction. Man finder ikke i Interims Privilegierne af 1687, engang et Oberbergampt nævnt, men allene Bergampt, endog i Tilfælde hvor Oberbergamptet nævnes i Berg-Ordonancen af 1683.

Man slutter at alt det, som concernerede enten Selv-Berket selv eller de andre Berker, har været forhandlet i Bergamptet, hvor endog Bergauptmanden præsiderede og secundum Majora gjorde Udslag efter de tilstædeverendes Betænkninger. Derimod Oberbergamptet for det meste allene havde med Processer eller Doms Sager at bestille, hvorudi allene sadde Bergauptmanden, Bergraad Fleischer og Oberbergamptsfriveren, og siden i Fleischers Sted Anno 1701 Vice Bergauptmanden, een Søn af Bergauptmand Schlanbusch og Bergmesteren under Titul af Assessor, og vare uviste hvorvidt de vare berettigede til at domme in Criminalibus. Denne Tvivl blev dog hævet, da Oberbergamptet 1703 havde dømt saa vel in puncto Homicidii, som in puncto falsi, og som af Kongen blev confirmeret.

Siden ingen fuldkommen Bergordonance endnu var forfattet eller udgivet, erfarer man at Berg-Jurisdiction ikke har været paa nogen fastsadt Fod, eller hvor vidt den strækkede sig, ja endog i meget seener Tidder, hvor ofte indtraf conflictus Jurisdictionum.

Schlanbusch kom igien til Berket in Decembr. samme Aar, og i Steden for at blive assisteret med Forskudder, blev en tredie Deel af hans og de øvriges Gage reduceret. Berket arbejdede sig alt mere og mere i Siæld. Og da Klager ikke kunde hielppe, udbrod det den 25 Febr. 1690 til Oprør og Revolter, saaledes, at Berghauptmanden maatte retirere sig; Den oprørte Almue søgte efter Bergamptskriver Brygman, der havde Cassen under Hænder, hvis Huus blev bestormet af nogle 1000de Mennesker, saavel af Bergfolk som Bønder; han retirerede fra et Huus til et andet, faldt dem omsider i Hænderne, og havde sadt Livet til, hvis ikke Præsterne havde reddet ham, at han endelig blev bragt i sit Huus igien, med Løfte at fornøye dem, som var ham dog ikke muelig, maatte altsaa giennem Skorstenen søge sin Frelse, og siden i et Bagertroug med et hviidt Klæde over blev baaret ud af Byen.

Stadtholder Höeg kom til Kongsberg, holdt en skarp Tale og Examen; truede de skyldige paa Livet, men blev overtalt paa vemodige Bønner, at forestille Sagen til det bedre og udvirkede Benaadning. Brygman blev siden Generalfiscal, og en Renteskriver ved Navn Paul Jæger, kom igien i hans Sted.

Man inquirerede da efter Hovedmændene for dette Oprør, hvilke bleve indsadte paa Aggershuus. I Anledning deraf udkom Forordningen af 31 May 1690.

Kon-

Paa den Tiid (1689) vare Betienterne og deres Løn:

Berghauptmand Schlanbusch	—	—	—	3000 Rdlr.
Bergraad Fleischer	—	—	—	1000 —
				4000 Rdlr.

Berg.

Kongen lod for det første assistere Berket med 500 Rdr. Rung af Christiania Magazin, og Bøndernes tilgodehavende liquidere i Skatterne, saa vidt tilstrække kunde. Dertil kom siden Jern-Bærker-nes Tiende, den Tiid 2500 rdlr. 60 skl. og endeel Raaber-Accise i tre Aar, aarlig 782 rdlr. 60 skl. desuden Indskud af 6616 rdlr. 91 skil. Mynteprofiten og Tienden bleve beregnede derefter Berket selv til Indtægt. Berkets flette Tilstand continuerede til Slutningen af 1693, da man igien fandt den Anbruch, som 1688 havde ladet sig tilshyne i Segen Gottes Grube, men var ligesom forsbunden (efter Schlanbuchsches sigende) og ydede denne Grube saa megen Belsignelse, at den ved 1694 Aars Slutning havde betalt al Berkets Giæld, og hvad som var anvendt paa Bygninger, Machiner og Bandleedninger. Det

over.

	Transp. 4000 Rdlr.				
Bergraad Dreyer	—	—	—	—	200 —
Bergraad Mechelborg	—	—	—	—	200 —
Bergraad Marfelius	—	—	—	—	200 —
Bergmester Irgens over Nordlandene	—	—	—	—	400 —
Bergmester Weichhart Nordenfelds	—	—	—	—	500 —
Bergmedicus Doctor Bonfach	—	—	—	—	300 —
Lydsk Præst Hr. Hoffmann	—	—	—	—	225 —
Dansk Præst Hr. Jørgen	—	—	—	—	225 —
Bergampteskriver Brygman	—	—	—	—	300 —
Myntemester Meyer	—	—	—	—	300 —
Vice Bergmester	—	—	—	—	330 —
Hyttenrenter Kopp	—	—	—	—	260 —
Geschworner Zeigler	—	—	—	—	334 —
Geschworner	—	—	—	—	334 —
Geschworner Schwab	—	—	—	—	334 —
Geschworner Scheideman	—	—	—	—	195 —
Andre Betientere	—	—	—	—	1753 —

10390 Rdlr.

foruden en 50 Under- og Oberstigere, à 7, 8, 9, 10 til 12 rdlr. Maanedlig, som vare store Udgifter, som alt blev hævet af Solv-Berkets Cassa.

overskydende 5416 rdlr., som burde bleven som Forskud, assignerede Cammeret strax paa. De følgende 3 Aar bleve og lykkelige;

Overskud 1695	=	14023 rdlr.	86 skl.
1696	=	14879	= 71 skl.
1697	=	16800	=

1694 blev funden i Segen Gottes Grube et stykke Sølv, som temmelig nær forestillede Christiani Vti Chifre, og 1695 i Juels Grube et stykke drusig Sølv vægtig 236 Mk. 9 Lod Sølv, af nogle taxeret for 1596 rdlr. 36 skl., af andre for 2000 rdlr., den første Lart er nok den, som det blev anført ndi Regningerne, begge Stykker paa det Kongel. Kunsikammer. (*)

1697 fandt man i Gruben Beständige Liebe gyldigt Sølv, hvoraf nogle Ducater ere, efter Schlanbusches Foranstaltning, blevne slagte paa Kongsberg. Hvorom kan eftersees Afhandlingen om de Norske Guld-Miner:

Men denne gyldiske Erz forvoldte at man forfulgte med for megen Bekostning denne Grubes Drift, som ikke fortiente det, foruden

(*) Det staaer aftegnet paa en Table i Oberbergamptstaen, oven over: *Augeat alma Trias sic porro nostra Metalla.* Nedan under: Den 6 December 1695 hat man in neuen Juls Grube zum Kongsberg in Norwegen, bey weitem abfinden auf die Sohle obestehende Handstein gewonnen, welche 236 Mk. 9 Loth rein Silber gewogen, und ist solches den Allergn. Großen König Christiano Quinto Erb-König der Reichs Dänmark und Norweg. ic. durch Dero allerunterch. Diener und Berghauptmann der Nordischen Bergwerck H. Schlanbusch allerunterth. zu Kopenhagen überreicht worden.

**

**

**

Obl. 1697 og 98 bleve Eidsfoss og Bolvigs Jern-Verker oprettede. Det første i Grevskabet Jarlsberg af da værende Brigadier Hausman, siden Geheimeraad og Generallieutenant, imod aarlig Tiende til Greverne. Det Bolvigiske eller Bolvs Jern Verk een Miil fra Scheen, af Halvor Sörensen Borse. Dickemarl paa Affer-Stouen af Generalauditeur Schade. Saavit om de optagne Bergverker i dette Seculo, hvad de øvrige angaaer, som siden ere optagne og endel andre, som maaste ere forbigaaende, saacr at beroe, indtil nogen anden paatager sig at beskrive alle de Norske Bergverker.

den andre kostbare Anstalter, der fortærede hvad Berket ellers behøvede. Dette uagtet, stod Berghauptmanden i saadan Credit, at hans ældste Søn Johan Ludvig Schlanbusch, der havde gjort en Rejse til de Tydske Berg-Berker, blev Vice-Berghauptmand, og i den Qualitet indsad i Oberbergauptet, som ved disse Tider bestod allene af forbemeldte Fader og Søn, og Assessor og Bergmester Michael Weichhart, der 1690 blev forflot fra de Nordenfeldske Berg-Berker til Solv-Berket; ved et Rescript af 14 April 1699 bekom han igjen de 1000 rdlr., som ved Reglementet af 21 Decembr. 1689 var ham betaget, og blev eftergivet 1862 rdlr. Mangelsposter.

Ved Kong Friderich 4de Antrædelse til Regjeringen skeede adskillige Forandringer. Geheimeraad Pless afgik som Oberrentemester, der dog var den Mand der havde sadt de Kongel. Financer i sin rette Skik og Orden, og i hans Sted 3de Deputerede, Geheimeraad Knud Tott, Geheimeraad von Breitenau og Stagraad Rosencreutz, der en Tid havde været sadt tilside, og en lang Tid havde været i Norge i mange Forretninger, som og ved Berg-Berkerne. Berghauptmanden savnede herved sin forrige Protection, og maatte fornemme, det han ikke ha vel var anskreven i denne Konges Tid, som tilforne.

1702 gjorde han en Rejse til Kiøbenhavn, og der gjorde adskillige Forlag til Berg Berkerens, i sær Solv-Berkets Fremtarv, og tillige et Forsvars Skrift for sig selv. Paa een saadan Tid fremkom adskillig Angivelser, og derudi ikke efterladt hvad som var anvendt paa Guld-Erzen. En Commission blev anstillet, som ikke heller faldt ud til hans Fordeel. Han var altsaa ikke paa fordeeltigt anseet og næsten ligesom sat til Side, troer dog ikke aldeles forafstediget; thi man finder at den ham tillagde Gage er beregnet lige til hans Dødsdag, som indtraf den 16 Januarii 1705, i hans Alders 65 Aar paa Eidsolds Jern-Berk, som han var Ehere af, og hvorhen han nogen Tid tilforne havde begivet sig. Hans Frue døde samme Dag. Tvivles om an var nærværende 1704 da Kong Friderich var ved Solv-Berket. Hans Søn blev ikke confirmeret i sin Charge førend mange Aar drestet. Han døde i meget maadelige Omstændigheder,

endskönt han indkom med temmelige Midler, og modtog en fløkkelig Gage med mange andre Douceurer, efterladende sig adskillige Børn foruden den ovennævnte, de fleste af dem avancerede i den Militaire Etat. Manden førte sig prægtig op, der siges han lod sig opvarte af Geschwornere, lod sig blæse til Taffels, og des formedelst blev anseet for høymodig og stolt. Iblant alle de andre Fortredeligheder mødte ham og dette, at han formedelst een egen Omstændighed ved Magazin Kornet, dog ham uafvidende, maatte paa egen Bekostning opføre det Grundmurede Taarn ved Kirken. Man maa altsaa tilstaae at der mødte ham megen Modgang i denne hans Betienings Tiid.

Berghauptmand Schlanbusch maa vel ikke negtes at have været en Bergkyndig Mand, og meent Kongen og Berg-Berkeene vel, men er vel gaaet ham som de fleste Fremmede, som altid er for meget præoccuperede og for nye iudseer Mangler og Fejl, allerhøjest i Berg-Sager, som ere saa mange adskillige Meeninger undergivne, og vil rette alt, endog efter Fremmede Berg Berkers Indretning, som dog ikke lader sig giøre; foretog sig en almindelig Reformation, fristet og anlediget af denne ham vindskrænkede givne Myndighed, og des formedelst maaskee ikke heller havde den tilbørlige Agt for de stor Embedsmænd, dertilmed ikke kiendte de publique Foranstaltninger, Love og Kongel. Forordninger, og derfor ikke var i Stand at inbringe den rette Orden, var en hellere, hverken Huusholdere, for sig, selv eller Berket, som saa høylig udfordredes ved dette Solv-Brk. I hans Tiid skede mange betydelige Forandringer ved Berket; Mynten blev forsløt til Christiania ligesom og Oberbergamptet. Lod opføre mange Dammer og nye Vandledninger, forsyne Gruberne med forbedrede Machiner og Vandkunster til at facilitere Fordringen og Vandet af Gruberne, uden hvilket Grube-Driften i hans Tiid ikke havde gaaet saa hurtig for sig, eller naaet den Dybhed. Giorde og Anlæg til nye Stoller ved endeel af Gruberne, havde og i Sinde at vilde inlagt een Hovedstoll, dog ikke paa det Sted hvor den siden er anlagt, sølgelig en heller havde indbragt saa stor Dybhed i Gruberne. Hvo vidt Gruberne i hans Tiid bleve affynkede, sees af efterfølgende af hm selv forfærdigede Tabel;

See.

	Grubernes Dnh hed, da han kom til Berket.	I hans Tiid affnykt.	Dens da væren- de Dnhhed (1701.)
Seegen Gottes	70 Lacht.	54 Lacht.	124 Lacht.
Juels Grube	21	29	50
Hannibals Grube	28	28	56
Blyegangen	11	15	26
Hertzog Ulrichs Grube	25	5	30
Samuels Grube	25 $\frac{1}{2}$	16	41
Prinzesse Sophia Hedevig	6	20	26
Beständige Liebe	1	35	36
Gabe Gottes	15	25	40
Armen Grube	14	20	34
Gott mit König Friderich	21	22	45
Christani 4ti Grube	13	15	28
Gottes Hulf in der Noth.	22	18	40
Sachsen Grube	3	21	24
Dessen neben Trum	2	10	12

Summa | 278 $\frac{1}{2}$ Lacht. | 333 Lacht. | 611 Lacht.

Nye Gruber optaget i hans Tiid:

Königin Lovise	7 Lachter.
Else Grube	26
Vater Adam	8 $\frac{1}{2}$
Christianus Qvintus	11 $\frac{1}{2}$
Charlotta Amalia	10

I hans Tiid blev den Nordenfeldske og Sondenfeldske Jurisdiction skildt fra hinanden, og det i Anledning af Schlanbusches Anstalter ved det Keraassiske Raaber-Berk 1686 fornemmelig i Henseende til Smelte Methoden.

Han tilkjøbte sig samme Gang $\frac{20}{180}$ Deelen i Berket, som han strax betalte med 10000 rdlr., men da han vilde revidere de forrige Naringers Regnskaber, blev Betienterne og Interessenterne opbragte mod ham, saaledes da de fornemmelig at den forbermedte Kongsbergiske

Commissiön Anno 1689 var foranstaltet, blev ligeledes en Commissiön anbefalet mod ham paa Koraas, som inquirerede over hans Berg-hauptmands Condirite, og over hans gjorde Anstalter. De af ham indsatte Fremmede Tydske Bergfolk fik deres Afseend, og et eget Berg-ampt indrettet for de Nordenfieldske Berg-Verker, hvorudi blev ind-sadt Cancellieraad Laugmand Dreyer som Bergraad, Johannes Mar-telius ligeledes som Bergraad, Bergttiendskriver Jens Hansen som Assessor, hvorudi Schlanbusch intet havde at sige, uden han var nær-værende, og ellers som den ældste af Bergraaderne præsiderede. Parti-cipanterne blev tilladt selv at slutte og revidere deres Regninger. Saa-vidt af Schlanbusches egen Relation. (*)

Anno 1687 & 88 lod han ved Sølv-Verket opføre een Masovn og 1689 gjorde en Prøve Smeltning, men blev standsset, da han ge-raadede i forbemelte Fortrædeligheder. Aaret efter tilbød sig en Riob-mand paa Kongsberg Jens Olsen at antage samme Masovn, og at indrette de fornødne Bygninger, Machiner og Stangjernshammer, uden

(*) Af samme Relation fortæner dette at anføres, nemlig at Koraas gav rigelig Udbytte indtil 1667 eller 1668, men da forbemeldte Joachim Irgens ved Døden afsik, indkom hans Broder-Søn Henning Irgens en Licentiatas Juris fra Kiel, som Directeur ved Verket, tillige med Kongel. Bestalling som Bergmester, da Lønningerne komme i Confusion tillige med Regnskaberne. Derefter indfaldt Krigen, da de Svenske Anno 1678 afbrændte Bergsladen med Smelte-Hytten, som Kongen bonificerede Participanterne med 24000 rdlr., der af blev allene een Smelte-Hytte opført, og intet til de Skadelidende blev uddeelt. Henning Irgens foregav, at alle Verkets Hovedbøger og Regnskaber vare tillige afbrændt. Creditorer anmeldte sig at have tilgode 16000 rdlr. for Sedler, som Irgens havde udstædt paa Credit. Verkets Kaaber blev altsaa 1680 81 og 82 borttaget til Sielbs Betalning; Arbejdere og Bønder fik lidet af Løn eller Betalning. En Commissiön blev altsaa foranstaltet 1683. Irgens blev 1684 sus-penderet, Andreas Lossius i hans Sted. Da denne var reyst til Tronhiem, opbrækker Ir-gens Kaaber Boden, Udtag en 208 Skpd. Kaaber, soer til Tronhiem, deelte det ud til sine Slegtinger, under Navn af Sielbs Betalning. H. Irgens blev da fort til Munkholmen og vedkommende belagt med Militaire Execution. Uter een Inquisitionis Commissiön anordnet, som skulde indsende deres Relation til den Braagnæske Commissiön; her kaldt det saaledes ud, at Irgens blev frikendt fra sin Arrest og fra videre Forsølgning, siden Regnskaberne vare paa den Maade forkomne, uden allene 14251 rdlr. imod ham blev anstift paa Verkets tilbagestaaen-de Fordring. Derefter blev udersøgt det Koraaske Verkets nædske Sielb. Ved 1683 Stars Udgang blev alle Fordringer aflaget til det halve, formædelt den Profit de havde haft af de udstødde Credit-Sedler. Til at afbetale Resten blev Joachim Irgens $\frac{4}{5}$ Deele i Koraas Kaaber-Verk, enhver til $\frac{1}{5}$ Deel, som den Tid giældte 2000 rdlr., deelte i trende Parter, og deraf enhver Part ansat for 1000 rdlr. og paa den Maade Verket inddeelt udi 180 Ruper eller Parter efter det Kongel. Reglement af 5 Septembr. 1685.

uden Afgift, og efter 7 Aars Forsløb at levere det alt tilbage. Det skal have gaaet lykkelig for ham, endog med at støbe Canoner, som holdt Prove, continuerede endnu andre 3 Aar, og maatte betale 400 rdlr. i aarlig Afgift.

Bergordinancen af 1683, taler om en mere fuldkommen som skulle forfærdiges. I mange Aar skal derpaa været Arbejdet, af hvem vides ikke, troer dog at Statsraad Rosencreutz med nogle andre har haft den under Arbejde, og bragt den saa vidt, at den Anno 1698 blev revideret efter Kongel. Ordre af Stadtholder Gyldenløve, Geheimeraad Moth, Berghauptmand Schlanbusch og Justizråd Aagaard, og derefter indleveret til Kongel. Approbation.

1704 den 12 Junii ankom Kong Friderich med sin høje Suite til Sølv-Berket, og den 13 besaae Berket, han steg et Stykke ned i Christiani Vti Grube, men betænkte sig og gik tilbage; Men General-admiral Gyldenløve, Geheimeraad Wibe, Commandeur Sehested og Kammerjunker v. Osten før ned.

Da Berghauptmand Schlanbusch døde, bleve Bergmester Mich. Weichhart, Bergamptskriver Walleur, som var først Rentemester Müllers Fuldmægtig ved Sølv-Berket, Hytte-skriver og Foged Joh. Barth, og Hytte-Inspecteur Schwabe, een Syster-Søn af Berghauptmand Schlanbusch, committerede til Berkets Direction.

Segen Gottes Grube continuerede endnu fra 1693 at yde herlige Erger i Mængde, og vedblev saaledes indtil 1708, da den atter tog sin Hvile. I Decembr. dette Aar (1705) blev derfra udbragt et stykke Sølv vægtig 196 Mk., og endnu et andet paa 114 Mk., med dette iberegnet blev af samme Grube denne Maaned (Decembr.) leveret til Hytten Gediegen Sølv 856 Mark.

1705 og 1706, blev Overskud ved Berket 39337 rdlr. og altsaa 10185 rdlr. meere i disse tvende Aar end i de 20 Aar tilforne, som beløb sig ey mere end til 29151 rdlr., uberegnet Jern Berkets Tienden i 15 Aar 30000 rdlr., Aarlig 2000 rdlr.; Dette er annoteret af een Betient, som havde Part i Directionen, men det ene kan ikke bevise,

om det kom af en bedre Deconomie, eller af de riige Anbrucher. Allerede 1707, begyndte Misforstaaelse og Ueenighed iblant de Commiterede; og samme Aar blev Byefogden i Stavanger Nic. Bernhard Kopp Berg-Inspecteur ved Sølv-Berket, for at observere den Kongel. Interesse.

1709 døde Bergmester Weichhart, i hvis Sted kom Justice-raad Frid. Wilh. Gabel som Assessor og Formand, men Ueenigheder vedblev, og mange Klager og Angivelser indløb. Imidlertid ankom Baron Löwendahl som Chef for den Militaire og Civile Etat, med en stor Myndighed Anno 1710 her til Landet, tillige Oberdirectionen over Berg-Berkerne med Slots-Lovens Deputerede, og medbragte nogle Bergkyndige, i sær Christopher Diderich Vitzthum von Eikstedt af en berømt Sachsiske Adel, som kom til Berket in Septembr. 1710, tilligemed Paul Christ. Zeitler og Gottfried Klem, (*) for at gaae tilhaande i at examinere Sølv-Berkets Tilstand. Den sidste, som var vel kyndig baade i Hytte-Væsenet og Markscheider Kunsten, forblev tilbage, blev siden Markscheider og til sidst Bergmester og Assessor i Oberbergamptet. Der blev da inquireret om Directionens Forhold, men da man ingen Bey kunde komme, bleve Waleur og Barch arresterede og ført til Aggershuus Fæstning, og imidlertid førte Vitzthum saa got som allene Directionen.

Anno 1711, 8 Junii, udkom et interimis Reglement, hvorved blev foranstaltet et General Oberbergampt, bestaaende af følgende:

- 1) Oberbergraad von Vitzthum.
- 2) Justiceraad Gabel.
- 3) Oberbergamptsforvalter Dreyer.
- 4) Een Berg Secretaire.

Derforuden et Bergampt, af Bergmester, Obercasserer, Hyttenrenter, Bergampts skriver, Oberinsarar, 2de Geschwornere, Markscheider.

(*) Den ulykkelige Amtmand Juel beretter selv, at Kongen in Junio 1711 tiltænkte ham Oberbergamptsforvalter Lienesen Søndensfelds, og af den Marsage et gandske Aar rejsede giennem Tydskland, Böhmen og Ungern for at besee Berg-Berkerne samme Steder, men i det Sted blev siden Amtmand over Lister Amt.

scheider. Og ellers en Underret holtes af Bergmesterne, Obercasserer, Hyttenreuter og Bergamtskriveren.

Vitzthum, som nok ikke tænkte at hvile sine Been her i Landet, forsømte ikke at bringe udaf Berket, hvad han formaagede, saa der blev bragt til Beye 1711, fiint Sølv 15303 Mark, i Penge 173210 rdlr., deraf til Berkets Drift 92370 rdlr., altsaa Overskud 80840 rdlr. Anno 1712, fiint Sølv 15490 Mark., i Penge 174157 rdlr.; Een skreven Apologie for Lövendahl, siger: at Vitzthum bragte Kongen et Overskud disse tvende Aar 175000 rdlr., som kom saa vel tilpas i Krigens Tid. Men da Baron Lövendahl saa usformodentlig kvitterede No. 1712., blev Vitzthum en hellere længe efter, men tog sin Afsked 1713; de tilbage værende klagede, han havde forbrugt de gamle Beholdninger, i sær de riige Schluger, som vare gienste i paa-kommende Tilfælde, og, at han tillige forsømte Forhaabnings Arbejderne, og, naar de gjorde Erindringer derom, hvad der vilde afblive længere hen i Tiden, var hans Mundheld: Es wird alles schon gut werden (nemlig naar han var borte kunde det blive deres Sag.)

Derefter blev Oberbergamtet besadt af Justiceraad Gabel, og den tilforne værende Joh. Ludv. Schlanbusch som Bergraad, begge som Directeurer; som Assessores Oberbergamtskriver Kop, Bergsecretaire Edinger, Casserer Weichhart og Oberindfarer Adam Ziener. Paa samme Tid udkom atter et Reglement af 27 Martii 1714.

Den Arresterede Walleur og Barth, som fra deres Embeder vare removerede, bleve den 3 August 1716 af høyeste Ret kiendt uskyl-dige, og deres Arrest entledigede.

Imidlertid var det slet bestilt med Berket, som saa meget be-klageligere, da ingen Hielp var at vente i den da besværilige Krig; men midt i Nøden aabnede sig saa riig-en Anbruch 1716 i Gabe Gottes Grube, som tilforne ikke havde været, at Berket ikke allene kom af sin Giæld, men gav endog et temmelig Overskud ved Aarets Slutning. Disse Tidender gjorde og, at Fienden havde et Dye paa Sølv-Berket; Thi et Corps under Baron Löwens Commando, sneeg sig igiennem Hackedalen til Ringerige, og derfra vilde taget Beyen til Kongsbjerg;

men den 16 Martii (1716) om Østene, blev dette Corps angrebet af de Norske, og næsten ødelagt. Nordberg siger: at Solv-Berket paa den Tid gav Maanedlig 80000 rdlr.; Dette er vel rundelig, om han end meente Svenske Penge.

Samme Grube continuerede i 4 à 5 Aar at yde en saa stor Betsignelse af sig, at Aaret efter blev Doverskud 138000 rdlr.; 1718, 90000 rdlr.; 1719, 80000 rdlr.; og 1720 endnu et temmelig Doverskud.

Allene 1717 blev bragt fra denne Grube, som følger;

		Gediegen Solv.	Mittel-Erz.	Scheid-Erz.
1	Maaned	28 Mk. 4 Lod.	70 $\frac{1}{2}$ Pd.	61 Lond.
2	"	138 " 8 "	857 "	71 "
3	"	224 " 13 "	1144 $\frac{1}{2}$ "	74 "
4	"	227 " 5 "	1326 "	84 "
5	"	39 " 12 "	503 "	82 "
6	"	151 " 15 "	647 $\frac{1}{2}$ "	82 "
7	"	268 " 10 "	660 $\frac{1}{2}$ "	82 "
8	"	229 " " "	611 "	81 "
9	"	278 " 7 "	1146 "	82 "
10	"	268 " 5 "	1084 "	81 "
11	"	387 " 8 "	1086 $\frac{1}{2}$ "	80 "
12	"	288 " 6 "	1160 "	83 "
13	"	480 " " "	2054 "	87 "
Summa		3004 Mk. 13 Lod.	12350 $\frac{1}{2}$ Pd.	1029 Lond.

Det er ellers merkvaerdig, at denne Gabe Gottes Grube er gandfke forskiellig fra alle de øvrige Kongsberg Gruber; Gruben ligger med de Sydligste af de Kongsbergfke Gruber, og i steden for de øvrige Grubers Arbejde er anlagt paa de fra Østen til Vesten strygende Ganger, er denne anlagt paa selve Fallstene og et Riesbaand, som stryger med Stenen udi Sønder og Nord, med et Dohulag til Øster af $\frac{1}{4}$ Lachters Mægtighed, hvorved de oversættende deels finale, deels 2 til 4 Fingre mægtige, Drummer og Gænger ere overfarne, og derpaa udkenket mod Østen og Vesten, end og imod $\frac{1}{2}$ Lachter udi det

det liggende af Riesbaandet mod Vesten, og besynderlig at disse Drummer og Bænger aldrig har vildet gjort noget godt udi det hængende til Øster. Gruben er opfundet 1661, en 40 Lachter fra Dagen, da man med en Feltort til Vester overfoer nogle fra Nord indkomne Drummer; antraff 1710 og følgende Aaringer de riige og mægtige Anbrucher som ovenmeldt, som fandtes 6 à 8 Lachter i det liggende af Riesbaandet til Vester, hvorved Gruben fik een saadan Bidde, at man for befrygtende Indfald, efter at disse Geschiche paa en 14 à 15 Lachter afskilede sig, maatte indknibe Stofferne, og siden gaae under med Feltorter og Dværslag.

Forundringsværdig var det, at disse usædvanlige Anbrucher just aabnede sig paa en Tiid, da Regteringen havde saa mange andre Ting at bestride, og unnelig kunde kommet Berket til Hielp, i Fald det havde behovet Indskud, men i den Sted ikke allene forsynede sig selv, men endog paa en saa trængende Tiid gav et saa considerable Udbytte af p. p. en 400,000 rdlr.

Troelig at det var Aarsagen, at Kongen med Cronprinsken, som i et gandske andet Dessen var kommen 1719 her til Landet, og havde saa mange andre vigtige Ting at tage vare, dog opofrede nogen Tiid, at gjøre en Tour til Sølv-Berket. (*)

Bed hvilken Leylighed en Latinsk Skole blev oprettet, med Rector, Conrector og 2de Hørere, til at undervise i Regning og Skrivning og i Christendommen, og de af Ungdommen, som havde Lyst dertil, i det Latinske Sprog, til hvilket Brug alle Betientere maatte give 1 p. Cento af deres Gage, de øvrige 4 Skilling Maanedlig af deres Løn. Ligesaa bleve alle Straf-Boder, som tilforne gik i den Kongel. Cassa, lagt til Kirken. 1719 samme Aar blev funden i St. Andreæ Grube et stykke Sølv af 279 Mark.

(*) I Andning af Berg-Termini, fortalte Kongen selv over Tasselet om en Anotation, som Revisor ved Rentecammeret havde gjort, hvortil man brugde de mange Raadstuber paa Kongsbjerg, da Riisenhavn havde nok i et Raadhuus, og derved rebede sin Ukyndighed i at gjøre Forskiel paa Raad og Rath.

Nummedal med Sandsvær var fra lang Tid af underlagt Berket til dets Circumference; men ligesom Berket tiltog, saa blev da paafordret flere Kull, Setteveed og Kiorseler, da kom der Klage fra Almuen i de øverste Almerer i Nummedal, at de umueligen kunde forrette Kiorselen til Berket, formedelst Beyenes Længde og Besværighed, altsaa Kongel. Ordre til at extendere Circumferencen paa andre Stæder, saa andre Sogner bleve underlagde til at giøre Kiorseler.

Denne Forretning begyndte Anno 1720, paa den Tid Kongen og tilkiøbte sig meget skionne Skove til Berkets Tieneste, nemlig Trosserud, Krugland og Løver Skove, i forrige Seculo var tilkiøbt Landverk, Jondal, Lindbo og Kiørbo, samt Barmen og Effet Skove. Ved Kongens Nærvarrelse paa Sølv-Berket, blev efter Forestillingelse besluttet, det som saa længe havde været paatænkt, nemlig en Hovedstoll til Underbergets, og en anden til Oberbergets Gruber, som havde været at ønske længe siden forhen havde været sadt i Berk, da de fleste Underbergets Gruber paa den Tid havde naaet et anseelig Dyb, og maatte vare mange Aar, førend Stollen kunde gøres durchslåig; Nogen Tid hengik, førend den blev anlagt, med mere end et Oberslag, saa den ikke kom under Arbejde førend 1721, og kom ikke igiennem dermed førend 1756, da den undertiden maatte hvile formedelst Berkets slette Tilstand. Den indbringer en 75 Lachters Dybhed i de fleste Underbergets Gruber; dens Længde fra Mundlochet til den første Grubes Bljegange er $679\frac{3}{4}$ Lachter. Dens gandske Længde giennem alle Underbergets Gruber bliver $2280\frac{1}{2}$ Lachter foruden trende Licht-Locher, den 1ste 53 Lachter, 2den 51 Lachter, den 3die Licht-Loch 60 Lachter dybe.

Oberbergsstollen blev anlagt noget senere, og blev strax indstillet, formedelst Berket ikke kunde besstride den, men hvetken er den saa lang, eller indbringer saa megen Dybhed, som den første.

1721 skede den Forandring, at Etahraad Gabel blev bestillet til Oberberghauptmand, dog blev ikke bestemt for ham nogen vis Rang, og Bergraad Schlanbusch endelig efter en 20 Mars Forløb indsat igien

igien som Vice-Berghauptmand, Schichtmester Poppe som Oberberg-ampts skriver i Assessor Köppes Stæd, som blev Cancellieraad og Oberbergamptsforvalter ved de Nordenfieliske Berker.

Adskilligt blev ved Kongel. Resolution reguleret paa Gabels vidtloftige Forestillelse den 10 Martii 1721, som i Begyndelsen antog sig allene Directionen; alle Expeditioner og Foranstaltninger, underskrev han allene, men betænkte sig, og siden skede alt Collegialiter. Efter samme Forestillelse, som blev accorderet; skal stedse være 2de Lærninger udi Smelte-Hytten, under Hytteskriverens Tilsyn, som i 3 Aar skal blive underviiste i Probeer-Kunsten og i Smelte-Væsenet, med hvad dertil hører, og nyde 4 Rdlr. Maanedlig, som saaledes continuerer, at tvende altid afløser hinanden efter de 3 Aar; og faae samme Bartpenge 2 Rdlr. Maanedlig, indtil de kan blive emploierede.

Samme Aar (1721) fik Sølv-Berket en nye Silvert, i det man fandt paa den Nire Side af Lauen for den første Gang, en Fierding Mill fra Bergstaden, nye Sølv Anviisninger, Gruben blev kaldet Fridericus 4tus, og Aaret efter paa samme Side, en Mill eller noget længere Nord efter, andre Gruber, Anna Sophia, som 1725 gav af sig Sølv for 30000 rdlr., Neues Glück, 1½ Mill Nord-Ost fra Kongsberg, som gave rigelig i Begyndelsen.

1722 blev Geheimeraad i Conseilet og Obersecretaire Wibe virkelig Stadtholder i Norge, Slotsloven ophævet, og tillige Ober-Direction over Sølv-Berket. Ved denne Forandring indkomme adskillige Angivelser; Stadtholderen som gierne vilde rette hvad muelig var, saae sig dog ikke i Stand af Ukyndighed, at kunde udrette noget, ey heller kunde betroe sig til Betienterne, og da Biskop Deichman paa den Tiid havde adskillige Forretninger under Hænder, konsulerede han ham, formaaede ham og at giøre en Tour med sig til Sølv-Berket, hvortil han udvirkede for ham en Kongel. Befalning, men da de begge ey besadde den fornødne Indsigt, undslog sig den sidste strax der fra, som ellers var behæftet med andre vidtloftige Affairer. Dog skede i deres Nærværelse en Provesmeltning, med de ved Smeltning foresaldne Eisen-Sauer, som indeholdt p. Centner fra 8 Lod til 2 à 3

Mark Solv, og som vare henlagde uden at tilgodegiøres, som nu bleve Tiid efter anden forsmæltede, og blev eftersøgt en anden Kies-Grube, som ikke var saa meget Jernhaltig. Ligesaa Anstalt til en nye Smelteovns Opbyggelse, og Elvedriften bedre befordret ic.

Næret efter, 1723, som var 100 Aar efter Verkets Opdagelse, blev anordnet en Jubelfest, som blev holden den 16 Julii, paa hvilken Dag den første Solv-Erz blev funden, hvor nu Christiani 4ti Grube er beliggende; Den blev høytidelig holdt i trende Dage, i Stadtholder Wibes og andre Standspersoners Nærværelse; Baade Stadtholderen og Oberberghauptmanden tracterede. Alle Bergfolkene i deres Berghabit trak op igiennem Gaderne; Et Fyrværk blev opført paa den Østre Side af Lauen, ligesaa en Ere-Port oprettet, hvori di hængde en Tavle.

Derpaa stod følgende Vers:

(C₄tus)
1623)

(F₄tus
(1723

Et Tusinde Sex Hundrede Tyve og Tre
 Lod Solvet i Sandsværd sig allerførst tee;
 Et Tusinde Syv Hundrede Tyve og Tre
 Har Erz i Nummedahl ladet sig see.
 Kong Christian den 4de gav Friheder stor
 Kong Friderich den 4de satte Verket i Flor.
 Kong Friderich den 3die Privilegier gav
 Kong Christian den 5te handhævet dem brav.
 Kong Friderich den 4de har samlet i eet
 Hvad Kongerne trende Høylovlig har seet.
 Nu Stoller, samt Dammer og Kunstner ved Magt
 Og Kongsberg sig fryder i Bergmandske Dragt.
 Du Sandsvæer ældgamle hundred Aaringers Mand
 Har avlet et Foster af Nummedals Stand,
 Med Erz og Metaller sadt Landet i Flor,
 Hoffanna! hver Bergmand saa svinger i Noor.

1623.)
Hedenstad Ammer)

(1723.
(Svenne Ammer)

For Fierde Christian man Sandsværs Solvet fandt,
Den endnu holder ved paa Kongsbjergs vestre Kandt;
For Fierde Friderich da Et Hundrede Aar udbrandt
Man der i Nummedal nye riige Solv-Erk vandt.

Det var og mærkelig, at 100 Aar efter den første Opfindelse
paa den Vestre Side af Lauen, man for den første Gang fandt Solv-
Erken paa den Østre Side.

Første Jubel-Dag blev Prædiken forrettet.

Texten af Psalmen 68. v. 16. 17. Efter Lutheri Version:
Guds Bierg er et frugtsommelig Bierg, et stort og frugtsommelig
Bierg, hvi springer I store Bierge? Gud haver Lyst til at boe paa
dette Bierg, og Herren bliver altid der.

Til Aftensang. Jobs 22 Cap. v. 23. 25.

Vender Du dig om til den Almægtigste, da bliver du opbygget, og
lader Uret være langt fra din Bolig, saa skal du legge Guld paa Jor-
den og paa Bækkens Klipper, Dphir Guld, og den Almægtigste
skal være det Guld, og du skal faae store Hobe Solv.

En Medallie slagen af 2de Lods Vegt:
Forestillende Frider. 4ti Bryst-Billede; der under:
Norske Solv-Berks første Jubel-Aar.

Paa Reversen:

Solv-Berket med sine Gruber og Bygninger, med Omkrift:
Nyt Seculum (1700) Guds Drds Lys (1717) og Norges Solv-Berk
(1723) voldt, at Fierde Friderich 3 Jubel-Fæster holdt.

Af 6 Decembr. samme Aar er Forordningen om Geeders Af-
skaffelse i Solv-Berkets Circumference, siden de beskadigede de unge
i Bert staaende Træer, men dette er bleven lidet eller intet efterfulgt,
til deels har man maattet seet giennem Fingere med den fattige Mand,
helst i de dyre Tider, men nyelig er samme Forordning ved Placat
fra

fra Oberbergamptet bleven erindret til Efterretning for Bedkommende.

1724 udkom fra Rentekammeret den 22 Februarii, en Instruction for Ober-Schacht- og Understigere ved Solv-Berket, hvorudi iblant andet bliver determineret adskillige Bergmaal, som tilforne saavidt vitterlig er, ikke har været publiceret, og endskjønt dette er allene for Solv-Berket, saa bliver dog samme fulgt ved de andre Berker.

Det er tilforne anført, at 1721 og 22 blev fundne nye Solv-Gruber i et gandske nyt Felt, paa den østre Side af Lauen, næsten samme Tid som Geheimeraad Wibe blev Stadtholder her i Landet. Paa de Tider var Assessor Ziener Bergmester, og for det meste styrede Grube Driften; denne havde tient sig op fra ordinair Urbønder, og var en temmelig erfaren Bergmand. Stadtholderen fandt meere end eengang Fornøielse i at besee de nye opfundne Gruber, som paa den Tid gav skønne Erter af sig; Denne Bergmester magede det altid saaledes, naar Stadtholderen var i vente, at lade de riige Anbrucher blive staaende, og i hans Nærberøelse lod Erzen udbrønde, med Udlaadelse, ikke allene at disse Gruber vare fundne ved hans Tilkomst til Landet, men endog ligesom forædledede sig i hans Nærberøelse.

Stadtholderen gjorde ham uskyldig den Compliment, det han troede Ziener kunde skabe Erz naar han vilde. Manden blev nok indtaget af denne Herres Gunst, og mueligens lovede mere end han kunde præstere, i det mindste var han Aarsag til disse Grubers Ansøelse, hvoraf den ene var opkaldet efter Dronningen, da Stadtholderen foreslog, om ikke et Udbytte kunde gives under Navn af disse nye opfundne Gruber. Oberbergamptet vilde ugierne dertil, eller blotte Berket for meget, da de øvrige Gruber ikke vare gavmilde. Men Bergmesteren forsikrede, det ingen Fare skulde have, hvorpaa blev resolveret at en 30000 rdlr. i Croner skulde myntes, og som et Udbytte offereres Kongen, som blev heel naadig optaget. Disse 30000 rdlr. Croner gjorde Kongen en Present af til Dronningen, som udbragt af den efterhørende opkaldte Grube. Det er disse Croner, hvor Kongen i Romersk Dragt

Dragt sidder til Hest med Sporer paa, som enten ikke blev observeret af dem, som havde dermed at bestille, eller af Ukyndighed ikke vidste bedre. Men dette Udbytte havde beklagelige Følger efter sig; Thi da Berket ikke formaaede mere end at hjælpe sig selv paa den Tid, og strax derefter det gandske Berkets Anbrucher astogte, geraadede denne Bergmester i gandske forlegne Omstændigheder, han maatte søge at vedligeholde sin Credit, og det maatte ikke hede, at Erkerne udebleve; paa den anden Side var han overmaade vel anskrevet hos Almuen, og stod i Slegtsskab eller Svogerskab med mange; Belegget, som var vel stærkt, vedblev, og han blev beskylt for, at meget blev anlagt, allene for at hjælpe den gemene til Arbejde. Paa den Tid var og de smaa Borer kommen i Brug, som han paastod gjorde megen større Nytte end de gamle, hvorfors de uden Forskiel bleve anbragte over alt. Sandt, Arbejdet gik fortere, men Virkningen var ikke den samme.

Endeligen greb han til dette Middel, for at skule Mangelen, at Scheide-Erzen blev gjort til Mittel-Erz, og Mittel-Erz til riig Erz, og det gediegene næsten som riig Erz; Malmene til Pukverkerne bleve og derefter indeholdt med mere. Da nu Sølvposterne ikke kunde bestrife Berkets Drift, blev Skylden lagt paa Hyttebetienterne, i det der kom næsten ligesaa megen Erz af alle Sorter fra Gruberne, som forhen. Manden stod saa vel anskreven hos Stadtholderen, og havde et saa mægtigt Tilhæng, at ingen torde bryde ret løs med ham. Hyttebetienterne smakkede vel meget derom, men kom ikke videre, og altsaa maatte de med flere andre bære Skylden, den store Hob, ukyndig, hvori Feilen bestod, talte om intet andet end strafværdig Underløb ved Sølv-Berket. Klager indkom underhaanden, Kongen blev ilde tilfreds med Berkets slette Tilstand, i sær da han maatte komme Berket til Hielp med nye Indskudder; Endeligen nedreyste Cancellieraad Kopp fra Tronhiem til Kiøbenhavn, som saa var tilforne maatte mod sin Villie qvittere Berket, og give Plads for en anden, han fandt da god Leylighed at sværte Sølv-Berkets Bestyrelse.

Kongen havde allerede tilforne indhentet Biskop Deichmans, som paa de Tider vare mange andre Kongelige Commissioner overdragne, hans Betænkning, og om han ikke kunde paatage sig Sølv-

Bergets Administrations Undersøgelse, den Kongel. Tilstid gjorde, at han svarede: at om det var Kongens Villie, vilde han gjerne forsøge, saa vidt ham muelig var, hvad der ved var at udrette. Et Commissorium blev altsaa den 22 Martii 1728 udstæd til Deichman og Kopp, grundet paa Koppes Angivende; men da denne Mand ingen Indsigt havde enten i selve Bergdriften, Smelteværket med videre, og betraf intet uden nogle Skakterier og Egennyttigheder af Underbetientere, Stigere og saadanne, saa afgik de første Sessioner med at examinere en 2 à 300 Mennisker, hvoraf intet udkom.

Deichman fortrod sivar det han for hastig havde paataget sig denne Affaire, og allermeest han havde truffet paa en Mand, der intet end mindre var i Stand til at indsee Hoved-Manglerne og det vigtigste. Han gjorde sig da Umage at opdage saadanne Subjecta, der havde bedre Indsigt, og tillige informerede sig hos dem og flere, som kunde give nogen retskaffen Oplysning, men det varede noget, førend disse torde udlade sig. Endelig, da han havde faaet et gandske andet Begreb om Tingene, blev gjort Forslag til et mere ample Commissorium. Derefter blev Grube Belegget undersøgt, og for at gaae grundig til Berks, blev tvende Gruber belagt, den eene efter Bergmesterens, den anden efter forrige Maade, da Forskiellen sivar visede sig. De mindre Borejern bleve affskaffede uden paa visse Steder, mange Arbejdere affskaffede og adskillige Steder indstillede; i sær befantes, hvor høyst skadelig om ikke underfundig Erzens Scheiding havde været, som alt blev forandret.

Men alt dette skede ikke uden mange Contradictioner og Modstand; Manden havde et stort Anhang af den gemene Mand, og da mange af dem bleve aflagde, var det ikke raadelig, at han blev i sin Tjeneste, han fik derpaa sin Dimission. Men da han Underhaanden opirrede Bergfolkene og endeel af Betienterne, blev han forbuden at komme Solv-Berget nærmere end paa en vis Distance. Gik derpaa til Kiøbenhavn, og gjorde mange Bevægelser, og ved Forandring i Regieringen et par Aar derefter, kom i sin forrige Station igien. De 30000 rdlr. Udbytte var gandske vist Aarsagen til alle disse Ulygheder

ligheder; thi derved maatte Berket savne et par Maaneders Lønning, og siden blive indestaaende mere og mere.

En anden Sag af næsten samme Betydendhed, men til et beklageligere Udfald for den paagældende, var angaaende Mynten, som dog ikke var paatænkt i det første Commissorio; og da der over denne Sag ere faldne saa mange diverses Meninger og Domme, deels for at frikende den skyldige, deels tvivlende at den gandske Sag blev drevet af lutter Had og Efterstræbelse, faaer man give nogen Dplysning derom.

Myntemester Henrich Christopher Meyer succederede sin Fader, som aafstod Tjenesten til Sønnen 1719 eller 20, imod han besad Lønnen de 300 rdlr. saa længe han levede, havde og som Myntemester tillagt sig temmelige Midler; Men Sønnen var allerede i nogen Sield, førend han antog Tjenesten, dette uagtet, begyndte han strax en kostbar Huusholdning, holdt saa godt som et aaben Taffel for Fremmede og andre, opførte kostbare Bygninger, Hauger og andet mere, og var i sin gandske Dpførsel prægtig, og mere end en Myntemester med 300 kunde tilkomme. Enhver som har nogen Indsigt, vidste vel, hvad en Myntemester kunde giøre sig for Fordele, uden just for meget at overskride de ham foresadte Grændser.

Men dette gif noget vidt, og gav strax temmelig Mistænke, det verste for Manden var, at ligesom han tillagde sig mange Tilhængere og Benner, saa syntes han paa den anden Side at blive stolt, seende de andre over Skuldrene, baade sin Lige og Overmænd. Men han stod i den Forsatning, at ingen torde bevæge sig, tilmed var han vel liid af Stadtholderen, som han undertiden beværtede, og vidste at giøre sig hans Domestiquer til Benner.

Denne generøse og retskafne Herre, gjorde sig formodentlig ingen Betænkning om Mandens Udfærd. Ofte sad han meget længe inde med Sølvposterne, hvorved Lønningerne bleve opholdte, og skede adskillige Gange, at i Steden at indlevere den af ham selv myntede Sort, leverede han i Cassen anden gammel Mynt, da det skede noget ofte, udlod sig een af de Cassé committerede, at det var betænkkelig for dem at modtage saadan Mynt.

Saa snart dette kom ham for Ørne, maatte det hevnes, og for at sætte Skræk i andre, overfaldt samme offentlig i et Bershuus. Med alt dette, og endskjønt hans Udfærd var aabenbar for alle, som havde nogen Indsigt, var han selv den, som blot allene paadrog sig den paafølgende Ulykke, og allene maa tilskrive sig selv Skylden; Thi de fleste troede dog, at hans Tilstand var saaledes, det han altid kunde svare for sig, i Henseende til hvad han var skyldig, derfor og Oberbergamptet ikke regnede det saa noye i Sinkelsen i Formyntningen, endskjønt Cassé Reglementet tilholder, at Pengene Ugentlig fra Mynten skal indleveres i Cassen.

1727, skulde formyntes en nye Sort 8te Skillingstykker, hvorved han paaakod en større Ufgang end som syntes billig, og da han ikke vilde give efter, blev Oberbergamptet tvungen til at lade denne Ufgang undersøge af andre Mynt-Committerede, hvorved han gjorde saa mange Disputer og Indsigelser, at Undersøgningen varede længere end vedburde, derover geraadede han i Pengemangel, da Kilden var stoppet, hvoraf han osede. De begyndte Bygninger maatte forsettes, og Udgifterne maatte ikke standse.

Just i samme Tiid fremkommer een Hamborger Berel ham til Last, allene paa 400 rdlr., hvilken han undslog sig for at betale, endskjønt Berelen havde hans eget Beviis i Folge med sig; Berelen bliver protesteret. Og da dette maatte skee for Mangel af Penge, bliver Oberbergamptet heel opmerksom. Han havde til den Tiid en endnu gjort nogen fuldkommen Rigtighed for de 9 første Maaneders (1727) Solvposter. Oberbergamptet maa da paadrive forbemeldte Rigtighed, hvor efter han indkommer med sin Regning, og derudi, foruden hvad han ellers blev skyldig, meget uforsigtig, snarere dumdriftig siger, at være i Behold i det paa Mynten værende Hyttekaaber 438 Mark 7 Lod $2\frac{7}{2}$ Gran fint Solv; Enhver saae Urimeligheden af denne Angivelse, nemlig at der skulde være en saadan Qvantitet Solv i den ringe Beholdning af Hyttekaaberet, som blev ham overtydet, han bliver altsaa efter Cammerets Ordre af 20 Octobr. 1727 arresteret paa sin Person.

Her var endnu ingen Tvæstion om nogen Defraudation ved Myntningen, allene om hans Giæld til Cassen og for Sølvposterne. Der bleve altsaa andre committerede at forestaae Udmyntningen og modtage Beholdningerne. I steden da at forefinde det angivne Hyttekaaber, fandtes Defect derpaa 6610 Mark, og af det fine Sølv den Defect som han havde angivet 438 Mark 7 Lod $2\frac{7}{2}$ Gran. Man saae da kiendelig, hvorledes var tilgaaet, og hvor Hyttekaaberet var afbleven, som baade formedelst det Gehalt og anden Beskaffenhed, vel ikke kunde bruges uden til Beskikninger. Alt dette var passeret en 5 à 6 Maaneder, førend den forommeldte Commission blev anbefalet, og hvorudi Meyers Sag ikke var bencævnt, hvilket burde være nok for at befrie Commissarierne, at have haft mindste Deel i Mandens Ulykke; Hyttekaaberets Defect, og den ringe Proportion af Defecten af det fine Sølv med Kaaberet, forraadde strax Sagens Sammenhæng, og mere end tilfulde bestyrkede den rimelige Formodning om Udmyntningen, som upaatvilelig dog havde været examineret af visse Personer, hvilke vovede ikke at røre noget derved.

Da dette ikke kunde forties, som Rygtet alt længe tilforn havde udbredt, og paa sine Steder maaskee angivet, saa var det Naturlig, at denne Sag blev opdraget Commissionen, siden Oberbergamptet havde viist en Efterladenhed, saa vel i det ene som det andet, betreffende Mynten, og dette er den sande Anledning til Extensions Befalningen til at undersøge Myntemesterens Forhold, saa vel betreffende hans Defect, Giæld til Cassen, som hans Forhold med den Kongelige Mynt.

Siden denne Sag er den eeneste i sit Slags, som i umindelig og maaskee ey nogen Tid er forefalden i disse Riger, og har været undergivet mange Slags Betænkninger, troer man, at det kunde have sin Nytte at anføre, hvorledes den er bleven udført.

Myntemester Meyer havde ikke haft med Mynten at bestille siden Octobr. 1727, og hvad i hans Tid saavel dette som forrige Aaringer var myntet, var allerede roulserende og intet deraf i Sølv-Bergets Cassa. Der blev altsaa tvende Myntekyndige sendt til Christiania,

der i Dørværelse af Stedets Guardein og en anden Borgermand udtog af den Kongel. Cassa hos Casserer Kølle saa mange Croner, som der udi fandtes af 1725 og 1726 Gepræg, som bleve udstyrkede paa et Bord, og i flæng tagne her og der, da nogle og da nogle, og hver Gang melerede, at det ikke skulde siges, at der allene blev søgt efter visse Sorter, som dog ingen kunde kiende fra andre, og saaledes udtagen af disse Croner 100 rdlr. I disse 2de Plar var myntet 241585 rdlr. i Croner. Paa samme Maade blev tagen 100 rdlr. af 10 sk. styk. 100 rdlr. af 8 sk. styk. og 50 rdlr. i 2 sk. stykker, alle myntede fra 1723 til 1727 inclusive. Een større Summa blev tagen af forbemelte Sorter paa foreskrevne Maade, begge Dele forseglede af Casseren og andre nærværende, at blive bestaaende hos Casserer Kølle. Saasnart vare disse Penge ikke bragt til Kongsberg, førend Posten medio April 1728, medbringer den Tidende: at en Jøde for nyelig havde tilbudet sig at mynte en vis Qvantitet Penge i Croner og anden Mynt, og da han i sin Proposition havde gjort Forskiel paa den Kiøbenhavnste og Kongsbergiske Myntefod, blev han tilspurgt derom: da han sagde: derudi var en mærkelig Forskiel af 12 à 13 pr. Cento; hvorom Kongen selv udlod sig over Tasselet med stor Fortrydelse; Og i Anledning deraf, blev, uden nogen Erindring enten fra Oberbergamptet eller fra Commissionen, givet Ordre, at Guardeinen paa Kongsberg skulde arresteres, da det ikke andet kunde være end en Collusion mellem ham og Myntemesteren maatte haft Sted. Den 24 April mødte i Commissionen Hyttementeren, Hyttestriveren, Hyttemesteren og tre andre Myntekyndige Personer, samt den paagiældende Myntemester Meyer og Guardeinen Truels Johansen, da de fra Christiania bragte Punges Segl bleve brudte og Pengene udtagne, vevede, og deraf udeliveret til Prove 10 sk. Croner, 24 sk. 10 skill., 12 sk. 8 skill., 36 sk. reducerede 2 skill., Pungene bleve igjen forseglede af alle.

Hyttebetienterne udbade sig, at maatte giøre den første Prove allene, og ikke i nogens Dørværelse, som blev tilstaaet. Myntemesteren, der var bereed paa sit Forsvar, og troede neppe efter Omstændighederne, at om Pengene skulde findes urigtige, man ikke lettelig skulde bevise, at det var just de Penge han havde formyntet, var gandske usfor-

uforsagt, og da han blev tilspurgt: om han vedgik disse Penge af ham at være myntet? svarede: han hverken nu kunde fragaae eller tilstaae det. Men da han blev tilspurgt, hvor Beholdningen af Hyttekaaberet var afbleven, og hvortil brugt, blev han ilde ved, gik affides, sigende: Det var en tung Qvæstion. Dinsider siger: at han behøver Tiid at svare derpaa.

De til Proven bestillede Hyttebetientere, maatte aflægge Sed, ikke for nogen at aabenbare Provens Udfald, og som de vare gandske allene i Laboratorio, da denne første Prøve skulde gøres, tildrog sig en egen Hændelse, som blev antagen som et farligt Omien. Næmlig da de delede Arbejdet imellem sig, saaledes at een klippede, en anden indbøvede, den tredje afdrev paa Cappellen, og de toge saa mange Blye-Schwerer til Afdrivningen som Cronernes virkelige Gehalt udfordrede, blev dog ikke nogen reen Blik, men næsten en Raaberblik: i det de beskuer Kornet, skeer det, at Probeer Rægten, som var opdraget med tvende andre til Probering indbøvede Prover, med Skaaler, Snorer og Krogen løstede sig selv af Ballancen, omhvelvedes, og en saadan Allarm opstod i Probeerstuen, at en Forstrækkelse overkom dem alle tre. Saaledes lyder deres egen Beretning, og videre, at de antog det som et Forvarsel, at noget Ondt forestod den paagiældende, og beklagede de skulde bruges i en saa farlig og fortredelig Affaire. Endelig, endskjønt Proven havde gjort et ureent Blik, vilde de dog forsøge Gehalten; Indlegger i den ene Skaal Cronernes ordinerede Gehalt, nemlig 10 Lod $13\frac{1}{2}$ Gran, men maa efterhaanden aftage indtil 9 Lod 7 Gran, da bliver de mere bestyrkede, begierer derfor, at de maatte fritages fra denne Forretning. Men da der var ikke mange at gaae i Ball udi, siden tre andre havde nok at bestille med Udmyntningen, kunde det dem ikke accorderes. De begierer da, at Commissionen vilde være overværende, som formanede dem at prøve saaledes, baade for Kongen og Myntemesteren, som de paa hin Dag vilde staae til Ansvar for. Da nu denne Prøve faldt næsten ud som den forrige, blev baade Commissarierne og Betienterne inderlig rørte over den paagiældendes forestaaende Skiebne. Derefter bliver gjort adskillige andre Prover, i Myntemesterens og Guardeinens Nærværelse, som

som alle stadfæstede de første Prover. Myntemesteren indleverede selv $6\frac{1}{2}$ rdlr. i en Pague, tænkkende de muelig maatte være bedre end de forrige, men blev næsten det samme. Over alle disse Prover udsædte disse 3 Committerede deres Beretning under deres Sed og Hænder; da den generale Stokprøve udfaldt som følger:

12 skil. stnk. af 1723 à Mark 8 Lod 7 Gran,	skulde holde 9 Lod	=	for ringe 11	Gr.
dito = af 1724 = 8 10 =	=	9 =	=	8 Gr.
2 skil. stnk. af 1723 à Mark 4 Lod 7 Gran,	skulde holde 4 Lod 9 Gr.	=	2	Gr.
dito = af 1724 = 4 $6\frac{1}{2}$ =	=	4 = 9 =	=	$2\frac{1}{2}$ Gr.
dito = af 1725 = 4 1 =	=	4 = 9 =	=	8 Gr.
Croner af 1725 = 9 8 =	=	10 13 $\frac{1}{2}$	=	1 Lod $5\frac{1}{2}$ Gr.
dito = af 1726 = 10 10 =	=	10 13 $\frac{1}{2}$	=	$3\frac{1}{2}$ Gr.
8 skil. stnk. af 1727 = 7 7 =	rigtige			

Da den groveste Fejl fandtes ved 1725 Mars Croner, bleve atter udtagne 5 Croner af samme Aar, og befundne:

No. 1)	= 9 Lod 7 Gr.	Skulde holde 10 Lod 13 $\frac{1}{2}$ Gr.	for ringe 1 Lod $6\frac{1}{2}$ Gr.
= 2)	= 9 = $6\frac{1}{4}$	= = = = =	= 1 = $7\frac{1}{4}$ Gr.
= 3)	= 9 = $7\frac{1}{2}$	= = = = =	= 1 = 6 Gr.
= 4)	= 9 = $11\frac{3}{4}$	= = = = =	= 1 = $1\frac{3}{4}$ Gr.
= 5)	= 9 = $8\frac{1}{2}$	= = = = =	= 1 = 5 Gr.

Derefter blev Betienterne givet Extract af Protocollen over Pengenes Bægt, og derefter udregnet Pengenes Defect i Schrot og Korn, som udfaldt saaledes, at de udmyntede Penge i Aarene 1723 til 1727 inclusive bleve fundne for lette

og at mangle i Gehalt

7658 rdlr.
37770 rdlr. 29 skil.

Men formedelst Pengenes Roullering blev beregnet paa Schrot og Korn, paa 12 skil. sk. I pr. Cento, paa 2 skil. sk. 2 pr. Cento, og paa Croner $\frac{1}{2}$ pr. Cento, beløb sig til

5759 rdlr. 77 skil.

Igien = 39668 rdlr. 54 skil.

Denne Udregning kan ikke medføre nogen paalidelig Visshed, udgjorde ey heller det vigtigste i Sagen. Et er selve Forfalskningen, et andet hvad Summa ham skulde regnes til Last eller Debit. Commissarierne gav derpaa Efterretning hvor vidt det var kommet med Undersøgningen, da Kongel. Ordre indløb, hvorledes fremdeles skulde forfares, tillige med Befaling til Stadtholder Wibe at forsøge sig til Sølv-Berket, og tage Information om alt hvad var passeret, og med de foršie Commissarier endnu nærmere undersøge de paagieldendes Forhold. Blev altsaa gjort nye Proeve med Myntsorterne i Commissariernes, Myntemesterens, Guardeinens og Mynte-Inspecteur fra Kiøbenhavn von Havens Nærværelse, hvilke Proever faldt p. p. ud som de forrige, og mere end eengang bleve igientagne. Separat bleve 12 skil. Stykkerne en Gang i sær prøvede, hvis Gehalt var som følgende.

12 skil. Stykker No. 1717	udfaldt til	8 Lod	17 Gr.
1718	" "	8 Lod	17 $\frac{1}{2}$ Gr.
1719	" "	8 Lod	14 $\frac{1}{2}$ Gr.
1720	" "	8 Lod	17 $\frac{1}{2}$ Gr.
1721	" "	8 Lod	6 Gr.
1722	" "	8 Lod	9 Gr.

De tvende første Klar vare slagne i Myntemesterens Faders Tiid.

Han havde da intet andet refugium, end disse Penge med alle forrige ikke vedkom ham, eller tilstod at de af ham vare myntede. Guardeinen holdt sig til Brand og Diegelproverne paa Mynten, men omsider tilstod at Diegelproverne vare ham altid af Meyer leverede. Derefter bleve de begge stærkere og nyere bevogtede.

Stempelskæreren blev fremkaldet, om han trostede sig til med Visshed at stadfæste, at de prøvede Penge vare myntede med hans Stempler, som han vedkiendte, da han endelig maatte kiende sit eget Arbejde. Til mere Bestyrkelse herom, bleve af Oberberg-amptet udleverede Stemplerne, som i Commissionens Nærværelse af begge Stempelskærere, der hver for sig havde forfærdiget dem, med Pengene bleve prøvede, saa at begge Deele saa accurat passede sig med hinanden, at derom kunde ikke være mindste Tvivlsmaal.

Endelig blev udstæd Kongel. Commissorium til Stadtholder Wibe, Generalmajor Huitfelt, Biskop Deichman og Cancellieraad Köpp, at Meyer ordentlig skulde stævnes for Defecten paa de Maanedlige Sølvposter, samt for Hyttekaaberet og det derudi værende Sølv til Ansvar og Undgieldelse. Men derimod om Forsalkningen i Pengenes Schrot og Korn, skulde tracteres paa en geheim Maade, som tilforne, paa det Mynten ikke skulde sættes i Miscredit, saa meget mere, som paa den Tid var en Misforstand reyst sig mellem Kongen og Hamborgerne, dog at de paagiældende ikke maatte hindres fra at fremkomme med alt det de vidste til deres Forsvar. Een Actor blev beskiftet. Provernes Udfald kunde nu ikke mere negtes, Dvæstionen var allene at overbevise Bedkommende, at de falske Penge vare myntede af Meyer, hvilket Stemplerne udleveret af Oberbergamptet noksom beviiste. Midlertid fremkom den samme exception, som dog ikke kunde gielde.

Een Schrot blev og funden i Mynten, af samme Gehalt som de forrige, overalt maa de Kunstforfarnes udsigende gielde i slige Umstændigheder. Til et større Beviis, fandtes endeel Croner af 1725, som de allerfletteste, som havde en Brost i sig, som ligeledes fandtes paa Stemplen, som fuldkommen besyrkede Sagen. Overalt er det for alle Indsigtige bitterligt, at det er en blot Umuelighed, at Penge kunde passe sig netto i fremmede Stempler. Da nu saaledes i mere end 6 Maaneder Sagen paa det nyeste var undersøgt, med al den Forsigtighed muelig var, og og saa ofte gjorde Prover, og Meyer en endnu var fremkommet med sit Forsvar, blev han, da Commissionen en fandt nogen mere Undersøgning nodig, forelagt til den 18 Octobr. 1728 pro ultimato at fremkomme med sit Tilsvær, derefter kom han endelig den 23 ejusdem med sit Tilsvær, dog dateret den 18., og derved fremlægger 5 styk. Croner af 1725 Lars Præg, som han vedkiendte af ham at være myntede, men de vare allerede afslippede og probe-rede af en anden efter hans egen Foranstaltning, som han begierede paa nye at prøves, herover reyste sig een Misforstand mellem Commissarierne, som siden gav Anledning til et udspreed Rygte, ligesom de første Commissarier, allene søgte Mandens yderste Fortred, og ikke
allene

allene gjorde Sagen tvivlsraadig for Publico, ja ligesom han lidde uskyldig. Den hele Qvestion bestod der udi, at de første Commissarier holdt det for unødvendig, og imod det besluttede at nogen nye Prove skulde foretages, derved ikke nægtende, at jo Meyer baade for og efter kunde have myntet rigtige Croner med videre. Stadtholderen og Generalmajor Huirfeldt eragtede, at disse Croner skulde paa nye proves, som skede 2de Gange, og bleve disse Croner temmelig nær befundne rigtige paa et par Grans Forskiel, og ved den sidste forefaldt nogle Ord mellem Commissarierne, hvor over Commissionen blev indstillet for en Tiid, og enhver paa sin Side nedgik med Foreskillelse, som udfaldt dertil at en 3te Commissarius blev udnevnet. Hvorefter den paagieldende unanimiter blev kiendt skyldig og tildømt at straffes efter Loven, som blev dog ikke den Gang bekiendt, siden det skulde gaae ad referendum. Den Kongel. Decision udfaldt saaledes: at han for begangne defraudation med Mynten, skulde kagstruges, Brændmærkes, og for sin Livs Tiid i Slaveriet. Han blev, saa snart som Commissionen havde dømt, indført til Christianiæ Fæstning, hvorfra han in Februario blev ført igien til Bergstaden for at udstaae sin Straf, og strax igien ført tilbage til Fæstningen, hvor han en 6 à 7 Maaneder efter døde. Hans Forbrydelse blev aabenbare, men troelig, havde han ikke uforsigtig selv givet Anledning til sin Arrest, formedelst Disputter om Afgangen, siden med den protesterede Bøxel, hvorefter han blev arresteret for Urigtighed med Solvposterne, og derved kom for Lyset hans Defect af Solvet, men fornemmelig af Hyttekaaberet, som blottede strax hans Forgribelse, havde han maaskee bleven utiltalt; og endelig var alt dette passeret førend den ovenmeldte Commission begyndte, som ingen Deel havde i hans Ulykke, uden da Sagen skulde og maatte undersoges, at det faldt i disse Commissariers Lod, som desuden skulde inquirere om gandske Solv-Berkets Tilstand.

Guardeinen blev demitteret, da man befandt, det han blot af Efterladenhed, uden at have profiteret med den anden, havde forsømt at opvarte sit Embede, som vedburde; da baade Stok og Diegelproverne saa urigtig vare behandlede.

Nye Myntemester og Guardein blev bestilt, en nye Afgang bestemt, og et mere ordentlig Reglement for begge rc.

De som veed, hvad Mynte-Væsenet har at betyde, og at det tilkommer den høyeste Dyrighed, at have den nyeste Indsigt der med; thi hans Stempel og Gepræg er og bør være en Forsikring for Publico, at Mynten indeholder hvad den ordinerede Myntefod tilfiger, paa det Bedkommende ikke skal bedrages og Landets Mynt ikke tabe sin Credit. For dem var det let at begribe den store Enormitet og Underseeb, som foregik ved den Kongsbergiske Mynt. 1) Det var aabenbare, at Manden havde myntet en langt større Mængde end det Quantum, som kunde og burde udkomme af Brand-Sølvet. 2) At han og dertil havde forbrugt Kongens eget Hyttelaaer. 3) Saare formastelig leveret anden gammel Mynt i Berg-Cassen, end de som vare udmyntede, og er ikke let begribelig hvor saadant kunde sees igiennem Fingre med, da de ved Vægt skal modtages, for i det mindste at erfare deres Bessaffenhed i Henseende til Schrot. 4) At sidde inde med 8 à 9 Maaneders Sølvposter uden at aflegge Rigtighed, men ikke et Stykke maa fra Mynten udkomme, uden først i Berg-Cassen. 5) Endelig Defecten baade paa Schrot og Korn, som ikke eengang bør have Sted; thi hvad eengang mangler skal en anden igien gotgjøres. Og endelig, at den høyeste Defect paa Korn i Croner burde ikke være over en fjerdedeel pr. Cento, som ikke opnaaer i Gran paa Marken. Ja at sine Stæder, naar det gaaer over en halv Gran, er det ikke tilladt at slige Penge eengang maa distribueres; Saaledes veed man ikke hvorledes den Mand paa nogen Maade kunde undgaae hvad ham overgik. (*).

Gen

(*) Han beregnede sig egenraabia i Afgang 1 Mk. 10 Lod af 12 Skillingen, 3 Mark 2 Lod af 4 en halv lodig ordinaire 2 Skill Styk., 1 Mark 4 Lod paa Croner, 2 Mark 12 Lod paa 8 Skillingen. Kyndige har længe siden indseet hvad Bessaffenhed det har med Afgang paa Mynterne, og hvor gavmilde Tilforordnede har været at tilstaae Myntemesterne saa store Afgang, og hvad en Myntemester allene i denne Post kan tilbringe sig, som i sig selv er snart et Bliad Værf. Saa vidt de Mynte-Committerede, som havde med denne Sag at bestille kunde udfinde af saa mange Penge, som de volverede, calculerede de Defecten paa Schrot og Korn til en 40,000 rdlr. Dette kunde vel ikke siges med nogen Vished, men da den skyldige meget formastelig havde ofte indleveret andre Penge til Cassen, end de han var pligtig at mynte af Brand Sølvet, og de Committerede gandske usforvarlig baade modtog saadanne Penge, og sølgelig forsømte en saa magipaaliggende Sag, som de desformedesti ey heller var i Stand til

at

En Guldsmed i Scheen gjorde Anno 1724 Ansøgning om at nyde Berghallerne ved Gruberne, Schlamen og Trüberne ved Pukverkerne, og samme Aar gjorde en Prøve paa Kongsberg for Stadtholderen, som erklærede sig i hans Faveur; Kongel. Resolution faldt 5 April 1725, at med ham skulde Accord sluttes, som skede saaledes:

- 1) At han skulde anvise 2 Asterne og den ringe Trube, som ey med Fordeel i Smelte-Hytten kunde forsmeltes.
- 2) At den Daglig ved Pukverkerne faldne Schlam og Trube, som kan holde fra 2 til 3 Lod, og hvoraf i Hytten en liden Qvantitet til Kokesmeltningerne ugentlig forbruges, skulde ham forundes.
- 3) Hvad Sølv han udbringer, maatte han giøre til Brand-Sølv i Hytten, og levere den fine Mark à 15 $\frac{1}{4}$ Lodig for 8 rdlr.
- 4) Aflegge Eed, ingen Collusion at skulde skee med Bergfolk eller andre, som af Kongen blev confirmeret 11 Julii.

Han oprettede da Tiid efter anden Qvik-Machiner ved Smelte-Hytten, ved Herzog Ulrich og Gabe Gottes Pukverker. Ham blev og omsider forundt Berghallen ved Samuels Grube; thi alle de øvrige bleve paa nye giennemsejgte og skeidede.

Endelig fremkom han med et Project, at vilde tilgode giøre de riige og øvrige Erhver paa en gandske anden Maade end da skede ved Smelt-Hytten.

Rt 3

En

at examiniere, nemlig Pengenes virkelige Vægt og Schrott, saa burde jo en saadan Mangel, ham debiteres. Det maa ikke nægtes at Vedkommende meget efterladet har iagttaget, hvad som de burde. De lode Brandprøverne saa got som allene ankomme paa Guardeinen, og lod ham udbygge dem hvor han vilde, der blev ikkun taget een Diegelprøve, og ingen efter nachbeskningen, Stokprøverne udtog Myntemesteren selv, og leverede dem til Guardeinen.

Pontoppidan anfører at 1727 blev funden i Cron-Prinsens Grube et styk Sølv paa 245 pd. Vægt, og i Sigen Gottes Grube et paa 304 pd. Vægt. Det er tilforne anmærket, at det gebiegene ikke angives uden pr. Mark. Ey heller finder mand at noget i den sidste Grube dette Aar er udbragt, men tværtimod, at den neppe Maanedlig gav 5 à 6 Marker gebiegen. Derimod blev fra Cron-Prinsens dette Aars 3die Maaned bragt til Hytten 902 Marker gebieget Sølv, som var alt i en Klump, men blev afmeislet eller sonderflaget efterhaanden i selve Abruhen eller som det sad i Sangen, da det ikke heelt kunde indbringes, uden for megen Beskøffning.

En Commission blev anstillet, som skulde examinere hans angivende Provesmeltning. Men Udfaldet svarede ikke til hans Proposition. Han gav dog derved Anledning, at ikke allene de gamle Berg-haller paa nye bleve giennemsogte, men endog nyere skeidet ved Gruberne, som og bedre Vaskning i Pulverkerne og mere Forsigtighed ved Smeltningen blev iagttaget.

Hans Machiner kan eftersees hos Schlutter. I de første Aaringer begik han sig nogenledes. Til den 26 Octobr. 1727, havde han leveret til Hytten 5453 Lod Solv. Fornemmelig sutinerede han sig til sidst allene ved Samuels Grubes Berg-halle, hvorved hans Enke efter hans Død udbragte Maanedlig Solv for p. p. 200 rdlr. Een 50 à 60000 rdlr. skal dog af denne Invention være tilvevebragt, som ellers havde bleven liggende.

Det merkeligste ved denne Sag, at hvad i det forrige Aarhundret var passeret, i Berghauptmand Geddes og Bulkes Tid, med dette Dviv-Arbeyde, var ligesom reent forglemt, og fast ikke eengang paaberabt af dem, som vare imod denne Jens Borrings Forslag.

Som Guldsmed, hvilke giøre sine Kretser til gode paa saadan Maade, kunde han lettelig blive forført til dette Indfald, helst det meste ved Solv-Berket er gedteget Solv. Men da her tillige falder en temmelig Deel Glas-Erker, til deels riighaltige, Blander, Glanher og Kieser, og til deels andre mineraliserede Erker, saa kunde det ikke andet være, end jo meget maatte blive tilbage i det overblevne. Tilmed om ikke den behorige Qvantitet af Mercurio bliver brugt, kan ikke alt det virkelige Gediogene blive fanget og angrebet.

Ved de Indianske Berker, bliver Erkerne forud rostedes, der-efter anqvilet og paa nye rosted, naar de ere Svovelbundne; ere de Jernbundne tilføettes Svovel og Antimonium, og om Antimonialske da Tillsaaend.

Til 2500 pd. Erh bliver emploieret 10, 15 à 20 pd. Mercurio. Man har og fundet til at facilitere Amalgamationen, at blande derudi Biin-Edike og Salt hjælper meget. Man paastaaer og at denne Methode har større Virkning i de varme Climata end anden Steds, hvor
man

man og exponerer for Solens heede Schlicherne i een 2 à 3 Ugers Tid, da Mercurius mere kraftig derpaa agerer.

Efterat Inquisitionens Commissionen havde undersøgt de vigtigste Ting ved Solv-Berket, udkom den 26 Januarii 1729 atter et nyt saa kaldet Interims Reglement, om Anstalterne ved Gruberne, Bergsmieden, Sætte-Bedden, Pul-Berker, Schichtmester-Regninger, Hyttekosterne og Smelte-Regninger, om Mynten, Beschiningen, Stok- og Diegel-Proven &c. i samme, at alle som dependerer af Grube- eller Berg-Stat lige indtil Geschworneer inclusive, skulde gaae i Bergdragt, og at ingen Procurator maa have Boepæl paa Bergstaden. Tillige blev forbemeldte Cancellieraad Köpp bestilt som Generalinspecteur ved Solv-Berket, med Justiceraads Caracteer, at have Indseende med forommeldte Reglement at blive efterlevet. Men med alle disse gandske gode Anstalter ydede Gruberne lidet, saa at Lønningerne bleve tilbage, Rentekammeret var og paaholden i at komme Berket til Hielp. Biskop Deichman fandt da paa dette expedient, og foreslog at Kongen allene vilde gjøre 12000 rdlr. Forskud, som bestandig skulde blive ved Berket, af hvilke Bergmanden Maanedlig skulde gøres Forskud, imod at lade sig Maanedlig korte i Skilling af Dahleren, og at samme 12000 rdlr., eller saa mange deraf som vare forstrakt, allerførst af næste Maaned Solvpost, igien skulde indhentes, og saaledes fremdeles continuere, hvilken Anstalt endnu er ved Magt. Der blev og gjort Project til en nye Mynte-Fod, som, om havde bleven efterfulgt, maaskee med nogen Forandring havde haft sin store Nytte, og frembragt anseelige og smukke Mynte-Sorter.

Den nye Generalinspecteur, var intet mindre end vel anskreven iblant Bergfolkene og Betienterne, og tillige ikke blev tagen forfulde, han øvede maaskee sin Myndighed i utide; tilmed havde den dimitterede Bergmester Ziener et mechtig Anhang, som ikke var vel fornøyet med de gjorde Forandringer. En Supplique bliver opsadt med en deel Klageposter, som blev baaret fra Huus til Huus, og af en Mængde gemeene underskrevet, tvende deputerede nedreyser der med, den blev opsendt til Erklæring; Og da den blev befundet at indeholde een hoben Usandsfærdigheder og Calumnier; blev Biskop Deichman,
Justice-

Justiceraad Schlanbusch og Generalinspecteur Köpp befalede paa nye at examinere Almuen, og derpaa at domme. De tvende som havde ombaaeret Suppligven og formaaet Bergfolkene til Underskrivelsen, bleve tildømte i 3 Maaneder at sidde paa Aggershuus Fæstning, og de tvende, som nedrejste, til et Mars Arbejde paa samme Sted, som af Kongen blev confirmeret. Disse bleve efter Stadtholderens Ordre Pinse-Aften (1729) arresterede; Almuen rotter sig da sammen, siden Arbejdet hvilede i Hellig-Dagene, for at hindre deres Cammeraters Afhentelse; og da en Lieutenant med en Underofficer (1730) og 8 Gemeene 3die Pinse-Dag under Høymesse ankom for at fortbringe Arrestanterne, brækker Almuen ind, udtager Arrestanterne, tvinger Oberberghauptmand Gabel at lade dem afløse Jernene, og beskylde Köpp, som Marsag til denne og al anden Fortred, truer at vilde angribe ham hvor de kunde antræffe ham, Præsten Wilchagen søger at stille deres Iver, men faaer dette Spørsmaal: Om han troede at Köpp tilhørte Gud, som han troede? men fik til Svar: da maatte Gud ikke være vannen (kræsen) om Siæle; Bryder saa ind i Koppes Huus, som til al Lykke havde retireret sig til Eger. Tumulten tog idelig alt mere og mere til, saa Oberbergamptet ved Expreffe maatte søge Assistance hos Stadtholderen; Biskop Deichman, som (31 May 1730) var just paa sin Rejse til Solv-Berket, formaaede omliggende Militaire Chefs at samle sine Folk, for at være parat, naar Generalitets Ordre dem indløb. Den 2 Junii 1730, ankom en Deel deraf til Bacherud een Mil fra Solv-Berket, hvor Biskop Deichman allerede var indtroffen, og hvor Oberberghauptmanden med de andre af Oberbergamptet mødte ham, og da Sammenrottelsen fornemmelig sigtede til Köpp, og man jo før jo hellere maatte see til at faae alting i Orden igjen, resolverede han med forbemelte, under Bedækkelse af 64 Dragoner med en Capitaine, strax at begive sig til Berg-Staden lige over Torvet hvor Almuen vare samlede til Oberberghauptmand Gabels Huus. Almuen blev formanet at begive sig een hver hjem til sit Huus, og overlevere Arrestanterne, men da dette fandt ikke Gehør, maatte man oppebie de øvrige Compagniers Ankomst, som bleve tilfagde paa lempeligste Maade at see denne sammenløbne Hob af Mænd og Qvinder, der vare bevæbnede med Knive, store Prygler besadt med

med Jern, og Stene, allene at bruge Fladen af Pallasken og Kaar-derne, i fald de ikke vilde vige. Men under megen Skrig, foy Ste-nene dem om Drene, og man brugte nu Baaben det beste man kunde, saa at baade Capitainen og en deel af de Gemene bleve blesserede, hvor-
over der maatte bruges skarper Tugtelse, og trængedes da stærk ind paa de oprørske, som Tiid efter anden maatte vige. Arrestan-terne vare imidlertid undvigede, kom dog endelig omsider af sig selv tilbage. De med nogle flere andre, som Ophavsmand af denne sidste Revolte, bleve indsendte til Aggershuus. Ved den vidtloftige Exa-mination med fast den hele Almue, kom mange Intriguer for Lyset. Altting blev strax bragt i Orden igien. En expresse blev strax affendt, for at give Efterretning om denne Tildragelse, som fandt Kongel. Ap-probation i alle Maader.

I alt dette kunde Berket ikke soutenere sig selv; Vel vare ad-skellige Forhaabnings Arbejder i Drift, men vilde endnu en aabne sig: Det fornemteste ventede man sig fra Gottes Hülfs in der Noth med sine mangfoldige Schachter, og nær liggende Elle Grube, Kellar-Grube og Kellar-Neben-Drum. Tilforn og fra forrige Tider af havde man gjort sig et stort Haab om det Sted mellem Kellar- og Elle-Grube, hvor der er en Morats eller Riær, og hvorhen stryger mange ædle Fallbaand og Ganger, hvorpaa fordm har været an-vendt nogle 1000 rdlr. for at udtappe samme: (*) til den Ende for-nemmelig var nogle Aar tilforn anlagt Oberbergstollen, som siden blev

(*) Denne Grube (Gottes Hülfs in der Noth) har rigelig svaret til sit Navn lige fra Dagen af, og altid været en af Berkets fornemteste Understøttelser. Den kan anses for en Sam-ling af mange næsten parallel med hinanden strygende Gange, i ser i de senere Tider, da man kom til mere Nordligere liggende Drummer, som med deres Vedelighed sætter fort i et anseelig Dyb, og give overskudig af sig, saaledes at man lod staae urort, hvad man temmelig var vis paa oven for stod efter, foruden mange Forhaabnings Arbejder og herlige Avviæninger, som ikke kunde belegges, førend Oberbergstollen kom igiennem. Gru-ben er gjort durchschlagig med Herzog Friderich og dens Nebendrum, med drei Brüder og dens Nebendrum, Hoffnungschachten, Prinzens Gang, og dens Nordre Gang, ligesaa med Kellar og dens Nebendrum, og med Elle Grube: Her ere mægtige Midler og Fallarter.

blev indstillet, da Berket ikke formaaede af egne Midler at fuldfore den. Biskop Deichman bragte ved sin Forestillelse derhen, at Kongen af sin egen Cassa gav Forskud 100 rdlr. Maanedlig, til at opnaae dette Dyemeed, hvilket dog siden, da han ey mere havde med Berket at bestille, blev brugt til anden Udgift, og først i Berghauptmand Schubarts Tiid blev dertil paa nye anvendt.

Denne Commission, som næsten varede i trende Aar, havde et stort Arbejde med at undersøge alle Ting, og bringe Sagen paa mueligste Maade i Rigtighed, og gjorde mange gode Anstalter, som siden bleve ved Magt. Oberbergamptet var og meget vel tilfreds dermed, tillige med Betienterne i Almindelighed, undtagen de foraffedigede med deres Anhang. Den giørligste Menage blev brugt ved gandske Berkets Drift, og de fleste Poster udi det forommeldte Interims Reglement blev ved Magt. Med alt dette udeblev saa klækkelige Anbrucher, som kunde soutenere Berket. Misundelse paa den eene, de skyldige og aflagde Betientere med deres Partie paa den anden Side, sværtede og afnalede de gjorde Anstalter, som uduelige og skadelige, med megen Effertale, som let kunde finde Gehør, da saa vare i Stand at skionne og domme i saadanne Ting. Formedeltst Kiøbenhavn's uhykelige Jldsbaade blev indbragt en stor Mængde Svensk Jern, som gjorde, at det Norske Jern fast blev uaffættelig, som foraarfagede et stort Klagemaal. Stadtholder Wibe og Biskop Deichman fik Ordre derover at give sine Betænkninger og Forslag om de Norske Jern-Effecter, hvorpaa Forordningen af 8 Septembr. 1730 udkom, som den sidste i Kong Friderich 4des Tiid.

Denne berømmelige Konge dør, derefter foresaldt adskillige Forandringer, som ogsaa strakte sig til Selv-Berket.

Paa samme Tiid blev Bergmester Adam Ziener med Svogeren Jens Henchel indsadt igjen i deres Tjeneste. Myntemesterens Sag bliver revideret, og man finder intet at udsætte derpaa, efterat den noye blev giennemgaaet. Enken blev dog eftergivet en Deel af hvad hendes Mand var bleven tildømt. Generalinspektionen blev

Justi-

Justiceraad Köpp betaget, og han allene som Assessor i Oberberg-amptet med 300 rdlr. Gage 1735 veent dimitteret.

Oberberghauptmand Gabel sig, reysen til sin Broder Geheimeraad Gabel i Rube, dør der den 1 Januarii 1732; den 17 August 1731 lader Regieringen ved Placat tilbyde Egne eller Fremmede, at vilde forpagte Solv-Berket bort, eller afstaae det som Eyendom. Ingen torde befatte sig dermed. Een Engelsmand James Hellewel mel-der sig dog, indfinder sig, beseer alt, hans Propositioner ere os ikke bekiendte, dog troer man de ey vare de fordeelagtigste.

Solv-Berket maa altsaa paa nye besigtet; Etayraad og Committeret i Rentekammeret von John og Forst-Secretaire fra Hartz Joh. Ludvig Schubart, som blev indkaldet, faaer Ordre at forrette dette 1732. Den første en retskaffen brav Mand, den sidste var i sær anseet for Bergkyndig: Deres Relation over den anbefalede Besigtigelse blev indgivet. Imidlertid bliver Schubart 1733 Vice-Berghauptmand og Schlanbusch virkelig; Med den første indkom Hr. Stuckenbrock, som blev Assessor, første Bergmester og Markscheider, et hurtig Hoved og temmelig kyndig i Mechaniquen.

1733 indsendt sig Kong Christian den VI. med sin Dronning og Markgrevinden og den Kongelige Svitte ved Solv-Berket; ankom om Aftenen den 27 Junii, men den 28de var Sondag.

Den 29 besaae Kongen Gruberne, og steg ned i Hyttenbach Skurfet, og med egen Haand udslog et Stykke gediegen Solv, da Skurfet opkaldtes efter Cron-Prinz Friderich. Dagen efter den 30de opsoer det Kongel. Herstab paa nye til bemeldte Grube; Hendes Majestet Dronningen steg selv ned, og ligeledes udhuggede et stykke Solv, og den 1 Julii retournerede til Bragnæs.

Dg da det kom paa Tale om de Kongsbjergiske Guld-Erzer, som forduum vare fundne, blev resolveret, at Beständige Liebe paa nye skulde optages, som og skede, og i Steden for at give Guld, slugede til sig en 7 à 8000 rdlr., og paa nye fik sin Afsted. Denne Schubarch,

som var Kongen recommenderet fra Grev Stolberg, var i stor Naade, Han oprettede paa nye et Jern-Berk ved Sols-Berket med Masovin og andre Bygninger, hvilket siden blev nedlagt; optog den gamle Blye-Grube ved Lauerfoss, Skara Gruben paa Eger af Selvhaltig Raaber og Blye-Erz, men ved Participantere drev dette og andre Berker. Anlagde een Krudmølle ved Sols-Berket; Først sprang Torkehuset i Luften, og siden tvende Gange Stampemøllen; den sidste Gang omkom baade Mesteren og 10 à 12 Arbejdere. Strax derefter angav sig en anden Krudmager men Krudmøllen sprang endnu eengang i Luften. Endelig blev en duktig Mand forskrevet, som satte alting i behorlig Stand, og med god Fortgang og Fordeel forsynede Berket med fornøden Krud; Forstvæsenet og Elvedriften kom alt i bedre Stand. 1734 den 13 April blev den Forandring giort, at Løverdags Prædiken blev ophævet, og i Stæden ikkun tilforne var 5 Arbejds Dage paa Gruberne, skulde Arbejderne forblive ved Gruben til Løverdags Kl. 11 Slet, saaledes at alting kunde være paa rede Hænder, naar de anfoer Mandags Morgen ic.

1735 den 18 April; Forordning om et frit Indkiøb paa Kongsberg; udi samme at indpæle Bergstadens Grændser, og skille fra Landets Jurisdiction.

1735, Decembr. 19., Forbud, at ingen allene maatte optage Raaber- Solvhaltig Blye eller deslige Ganger, men skal skee ved et Geværkskab, og inddeles i det mindste i 120 Lodder. 1735 blev foranstaltet en Inquisition om Sols Tyverie, hvorefter Forordningen af 27 Januarii 1736 udkom denne Materie vedkommende. Et Rescript skal ved disse Tider være kommet til Oberbergamptet, at Sols Tyre maatte pines for at gjøre Bekiendelse, men er ikke blevet sbrugt ved forommeldte Inquisition (Rescriptet er af 23 Septembr. 1735.). Jern-Berkerne Stænde blev i hans Tiid forhøjet, han besøer selv Berkerne og undersøgte deres Omstændigheder.

Et hvert Verk blev paalagt Ugentlig at yde fra 2 Skpd. til 3 $\frac{1}{2}$ Skpd. Stang Jern, saa længe Nynt-Dvnen var i Drift, til nærmeste Sold-Sted, eller i dets Sted 8 à 9 rdlr. pr. Skpd.

Schlanbusch døde den 3 April 1735. Schubarth blev virkelig Berghauptmand med 3000 rdlr. Aarlig Gage.

Endelig kom Verket af sin Stiel i disse Aaringer, og Schubarth døde den 7de Januarii 1737. Assessor og Bergmeister Stukkenbrock kom i hans Sted som Vice-Berghauptmand, en driftig og aarvaagen Mand, som i meget forbedrede Machin-Verket og Vand-Kunsterne, og befordrede Grubedriften og jevnlig besøgte Gruberne; besynderlig var, at ligesom Hurtighed og Syrrighed fattedes ham ikke, blev han tillige frugtson, da han lærte at kiende de Kongsbergste Geschichte, Mineral Lagerne og Erzgængernes Natur med videre, og saae deres store Ubestandighed, og at der ikke vare mange man kunde gjøre sig noget sikker Haab om, og tillige, naar de vare komne over en vis Dybhed, vilde blive vanskelige at forfølge. Derfor forsigtig sparede paa de Steder hvor noget var at hente, forskaffede sig gode Beholdninger baade af Erker og Schlücher, som og af Materialier, for at skule Verkets Tilstand: En berømmelig Forsorg. Som Mechanicus selv, besørgede alle Bygninger, og ved sin Underviisning opskaffede gemene Bønderkærl, som bleve dygtige Folk ved Verket. Bekyndrede sig ikke om, at man ofte antog ham for en ordinaire Bergmand, i det han gjorde lidet af den laante og udvortes Anseelse. Da den nye Kirke skulde bygges, blev han beordret dertil at gjøre et Udkast, og som bemærkelig, at Kong Christian med egen Haand derved gjorde Annotationer. Den gandske udvortes Bygning blev ferdig i hans Tid; men troelig for at samle paa det fornødne til dens indvortes Prydelse og Ornamentter, lod den henstaae uerort til belevlig Tid, da Kirken var kommet i nogen Stiel.

1740 blev han virkelig Berghauptmand. 1749 indfandt sig Kong Friderich den 5te paa Verket, Stukkenbroch blev givet Etatsraads Character.

1738 blev et Forstaamt bestilt her i Landet paa Bergstaden Kongsberg, som skulde have Indseende med alle de udgangne eller derefter udgaaende Skov-Forordninger, og paa Kongsberg holde om Aaret tvende General Forsamlinger, som ved Placaten af 17 April 1739 blev bekiendtgjort. Begge von Langene fra Tydskland fik Titul af Hoff-Jaegermester, og med Berghauptmand Stuckenbroch og nogle Assessores, beklædte dette Collegio, og tillige besørgede Forst-Væsenet ved Solv-Berket. Deres første Arbejde var at besigtige hele Landets Skove, og at gjøre et General, og siden specielle Charter over Landet, hvoraf en god Deel ere indbragte i Archiverne, regulere Saug-Skuuren, fastsætte en vis Tiende.

Derefter kom et Reglement af 8 Martii 1740, hvorledes skulde forholdes med Skovhugster; og Policer uddeelte til eenhver Gaards Eiere, i hvor mange Dele hans Skov var inddeelt udi, og tilladt en saadan Deel Naarlig at fælde, og udnytte Træerne til hvad Last de beqvemmeligst kunde bruges til.

Paa samme Tider blev efter den Phalziske Salt-Directeur, og da Dansk Geheimeraad von Beüktes Forslag, oprettet et Compagnie, almindelig kaldet det sorte Compagnie, inddeelt i 500 Portioner, ved en Tydsk Forordning af 20de May 1739; hvorved Compagniet fik Frihed at virke Harpir, Beeg, Tiære, Rønrog, og hvor Tiære Kul-lene ikke kunde føres, at oprette Jervenheerdte, Blaaovne, Vindild, og alle til Jern og Staal fornødne Ovne, deraf siden alle slags Gevæbr, Baaben Cuiraser, og Haandverks Sager skulde have, Blik, Staaltraad, Spiger og Nævler, Messingovne, Potaske, Sæbesyderier, Kalkovne, Tangaske, Glashtytter, Salpeterverket, Krudmøller, Vicriol og Svovel, Teglovne, Marmor og andre Steenstikere-dreie og Poleer-Møller at anrettes, og deryaa at forarbejdes Marmor, Norsk og Islandsk Crystal, Granater, Amethyster, Algather, Brynder, Smergel, og alle andre i Norge befindende ædle og uædle Stene til alle Slags Vahre og Riobmandsgods, ligesaa tilladt de allerede opfundne Slibe- og Brynemøller, Fligt- og Tagstiver-Steenbrud at tage til sig, og deraf at forskaffe dygtige Riobmandsvahre;

vahre; Af Mineralier, adskillige Slags Farver, Spiritus, Olier, Baskjold, Blegghvidt; Potter, Tagstene, Tobachspiber, Porcelainer, Bluestifter, Stoler, Sauge, Borer, Kister, Bogue, Slæder, Bildhugger-Verk og Drener-Arbende; Ligeledes skulle fanges Bjørne, Ulve, Løff, Maar, Odder, Bævere ic. som og Vandfugle, deraf Fiærene til Prydelse kunne benyttes.

Foreller og anden Fisk vilde man tillave at føre andre Steder hen. Endelig paatog man sig at holde Riobmands-Stibe armerede og uarmerede.

Geheimeraad v. Beust var Oberdirecteur, v. Langen og Stuckenbroch valgtes til Directeurer.

Geheimeraad Beust gjorde nogle Rejser her ned paa Kongens Beføstning, fik 4000 rdlr. Aarlig Gage, og 1739 anlagde Balsø Salt-Verk og et Tegl-Verk, som har sin egen Jurisdiction i Civile Sager, og om noget paaantes, da at indstevnes til det Kongel. Oberbergampt.

Hofjægermester von Langen, var en Mand som besad adskillige Videnskaber, gjorde adskillige Anlæg med Liære-Dvne, Victriol Verk, Glashtten.

Et Allum-Verk blev oprettet ved Christiania. Marmor-Verker mere end paa et Sted. Forsøg gjordes med at plante Sege-Skove, Lærke-Træ ic.

Men det kom dog ey videre end til en Begyndelse med forommeldte, og alle de øvrige vidtloftige Poster bleve ikke lagde Haand paa. Man kunde ey heller vente at den som Oberdirectionen var betroed, og som var i een fremmed Herres Tjeneste, kunde udvirke noget retskaffen, saa længe han ikke bestandig var nærværende. Den Sal. Konge Christian havde mange berømmelige Hensigter, Skade at de ikke kunde komme til den forønskede Fuldkommenhed.

Da Stukkenbroch blev Vice Berghauptmand, begierede han tillige at vedblive som Bergmester, hvorved Lon blev sparet for dette Embede, som han troelig forrettede, og næsten hver Dag besøgte Gruberne, Hytten og flere Steder. Han oplevede og den ønskelige Tid, at Berket rigelig soutenerede sig selv. Adskillige gamle Gruber bleve paa nye optagne og nye Skurfer paafundne, som Nordre Stadsmøhr, gamle ditto; Bratte, Aschebeck, og Nufsmøhr Skurfer, som gav rigelig af sig, men formedelst Vanddrægtighed maatte indstilles indtil Vandledninger kunde indrettes &c.

Da Stukkenbroch, ved Døden var afgangen, som skede den 26 Septembr. 1756, blev Berket bestyret af de øvrige Lemmer i Oberbergamptet til paafølgende Aar, da Justiceraad og Oberbergamptsforvalter Heltzen den 19 Septembr. 1757. blev allernaadigst anfortroet Directionen tilligemed Oberbergamptsforvalter Tienesten, og for begge at nyde Berghauptmands Gage, hvilken Tieneste han forestod til 1764 i May Maaned, da Justiceraad og Borgemester Bentzon i Steen blev Oberbergamptsforvalter paa Kongsberg og Committeret i det 1760 den 13 Novembr. allernaadigst oprettede General-Førstampt. 1758 blev Justiceraad Heltzen virkelig Berghauptmand; 1759 Statsraad, og 1764 Oberberhauptmand med 3000 rdlr. Gage, indberegnet de 400 rdlr. han nød som Committeret i General-Førstamptet. Han afgik ved Døden usformodentlig den 10 Septembr. 1770, da han just samme Uge havde besluttet at begive sig paa Nedreisen til Kiøbenhavn, efter erholtte Permission. Han var sær lykkelig i sin Directions Tid: Solv-Berkets Udbringende tiltog Aarlig, og i Aaret 1768 kom til det høyeste, da 398000 rdlr. bleve udbragte. Det følgende Aar derimod tog mærkelig af ligesom

og 1770; Men ligesom Indtagten forøgedes, saa steg og Udgifterne formedelst de flere antagne Arbejderses Antal, Materialiers større Forbrug, Grubernes tiltagende Dybde og Verkets Udvidelse. De 6 Pufværker, som forhen vare i Gang, bleve nu forøgede indtil 16, Sligenes Baskning paa Planheerder blev affkaffet, og i den Sted Slemgraver indrettede; Formedelst Tvivlsmaal om Fordelene af de sidste, blev ved en Commission anstillet Undersøgelse og en Uges Prøve foretaget ved Stads-Pufværkerne i Maret 1772. Fremdeles blev udi bemeldte Oberberghauptmands Directions Tiid en nye Smeltehytte opbyggt i Nummedalen, for der at tilgode gjøre de Nummedalske Sliger og spare deres Redkørsel til Hytten udi Bergstaden; men denne nye Hytte staaer endnu ubrugt: Slegebek store Dam med dens Vandledninger blev bygget, og mange flere Indretninger, som sigtede baade til Nytte og Bequemmelighed: Ligeledes blev Kirkens indvendige Indretning og Prydelse i den Tiid foretaget og fuldført. Adskillige Gruber bleve i samme Tiid opdagede, som baade da og siden har givet riig Udbringende: Deriblant kan i sær regnes Joensknudens, Helgevandets, Tollem- og Andreas-Skiærperne, hvilke nu ere Gruber, som have faaet andre Navne. Iblandt de anseelige gediegne Sølvmasser, som den Tiid udbragtes, bør ikke forbiegaaes et Sykke Sølv paa 413 Marker, og 1768 en dito paa 516 Marker. (*) Efterat Oberberghauptmand Helzen, som ovenmeldt var død, blev Sølv-Verket bestyret af de øvrige i Oberbergamptet: af hvilke Justiceraad og Oberbergamptsforvalter Bentzen blev henkaldet i November

(*) Ved dette store Stykke hængte et andet mindre af 130 Marker ved en Sølv-Teen eller Streng, som ikke kunde bære den. 1764, fandt man ligeledes nogle store Stykker, et paa 320 Marker, et andet paa 254 Marker, som blev sonderflaget.

vember Maaned samme Aar. Paa følgende Aar 1771 den 9 August blev som et nyt Oberbergampt oprettet, Berghauptmands Charge opherte, Etatsraad Schindel, som var den ældste forhen i Oberbergamptet, blev den første Assessor og anvist Forst-Departementet; Professor Ascanius blev Assessor og fik Inspectionen i Hytten, og hvad der henhører; Assessor Effendrop, som indkom i Oberbergamptet udi Aaret 1764, og havde haft Inspectionen i Hytten, blev Oberbergamptsforvalter, Assessor Auscultans Heltzen og Bergmester Hiort Assessores, og anviste Grubedriften og dens Bestyrelse, og Bergraad Henne vedblev som Assessor og Oberbergamptskriver, men Bergraad Meyer, som en gammel og skrøbelig Mand, erholdte efter Ansøgning sin Afssked, og døde i April 1772.

